

**HALVETİLİKTE MÜZİĞE KARŞI İNANÇ VE TUTUMLARIN
İNCELENMESİ**

Çağhan ADAR

Sanatta Yeterlilik Tezi

Danışman: Doç. Dr. Uğur TÜRKMEN

2012

Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜZİK ANASANAT DALI
SANATTA YETERLİLİK TEZİ

HALVETİLİKTE MÜZİĞE KARŞI İNANÇ VE
TUTUMLARIN İNCELENMESİ

Hazırlayan
Çağhan ADAR

Danışman
Doç. Dr. Uğur TÜRKMEN

AFYONKARAHİSAR 2012

Bu Tez Çalışması BAPK'ca Desteklenmiştir. Proje No: "11 SOS.BİL.05"

YEMİN METNİ

Sanatta yeterlilik tezi olarak sunduğum ‘‘Halvetilikte M¼ziđe Karşı İnanç ve Tutumların İncelenmesi’’ adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı d¼şecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’ da gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.../.../.....

Çağhan ADAR

TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ ONAYI

JÜRİ ÜYELERİ

İmza

Tez Danışmanı : Doç.Dr. Uğur TÜRKMEN

Jüri Üyeleri : Prof.Dr. Mehmet Fırat KUTLUK

: Prof.Dr. Muharrem Hakan CEVHER

: Yrd.Doç.Dr. Duygu SÖKEZOĞLU

: Yrd.Doç.Dr. Oğuz KARAKAYA

.....
.....
.....
.....
.....

Müzik Anasanat Dalı Sanatta Yeterlik öğrencisi Çağhan ADAR'ın "Halvetilik'te Müziğe Karşı İnanç ve Tutumların İncelenmesi" başlıklı tezini değerlendirmek üzere 23.11.2012 günü saat 14:00'da Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca yukarıda isim ve imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek kabul edilmiştir

Prof.Dr.Selçuk AKÇAY
MÜDÜR

ÖZET
HALVETİLİKTE MÜZİĞE KARŞI İNANÇ VE TUTUMLARIN
İNCELENMESİ

Çağhan ADAR

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜZİK ANASANAT DALI

2012

Danışman: Doç. Dr. Uğur TÜRKMEN

Bu çalışma sosyoloji, sosyal psikoloji ve müzik bilimleri disiplinlerini içermektedir.

Araştırmanın; konusu ve içeriği ile Türkiye’de İslami kültürün gelişmesi ve yayılmasında öncülük eden tarikatlardan biri olan Halveti Tarikatı’nda müziğe karşı inanç ve tutumların incelenmesi, bireylerin Halvetilikte müziğe bakış açılarının belirlenmesi, Halvetilikte müziğin icra başta olmak üzere yerinin belirlenmesi alanında özgün ve yeni bir çalışma olması, alana ülkemizde yeni çalışma alanlarından olan “sosyal psikoloji” biliminin yöntem ve tekniklerinden yararlanması bakımlarından önemli olduğu düşünülmektedir.

Halveti Tarikatı’nın Şabani kolu ile, Kütahya ili ile sınırlandırılmış; tarama modelini esas alan nitel ve nicel yöntemlerin kullanıldığı betimsel bir araştırmadır.

Çalışma sonucunda; alt problemlere göre düzenlenen veriler işlenmiş ve müziğin insan yaşamındaki rolleri, müzikle ilgili inançlar, müziğin Halveti-Şabani inancında rolleri, müzikle ilgili tutumlar, müzikle ilgili davranışlar, müzik türlerine ve kültürüne ilişkin tutumlar, müziğin Halveti-Şabani inancındaki yerine yönelik değerlendirmeler, adetlerle ve müziksel icralara yer verilmiştir.

Çalışmanın alana katkı sağlayıcı, özgün ve konu üzerinde yeni çalışmalara destek olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Halvetilik, inanç, tutum, müzik

ABSTRACT

IN HALVETİ EXAMINATION OF BELIEFS AND ATTITUDES TOWARDS MUSIC

Çağhan ADAR

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
THE INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF MUSIC**

2012

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Uğur TÜRKMEN

This study includes disciplines of sociology, social psychology and music sciences.

It is thought that the study is important since with its subject and content; it analyzes the belief and attitude of Halveti Sect which is one of the leading sects in improvement and spread of Islamic culture in Turkey towards music; determines the perspective of individuals towards music in Halvetism; since it is an original and new study in determination of the place of music in Halvetism, primarily in performance and makes use of methods and techniques of “social psychology” which is one of the recent study fields in our country.

This is a descriptive study which is restricted with Şabani Tribe and Kütahya province and in which qualitative and quantitative methods based on survey model were used.

As a result of the study; data arranged according to sub-problems were processed and the roles of music in human life, beliefs about music, roles of music in halveti-şabaniye belief, attitudes towards music, behaviors towards music, attitudes towards music genre and culture, evaluations about the place of music in Halveti-Şabani belief, customs and musical performance were included in the study.

It is thought that the study would contribute to the field, support original and new studies about this issue.

The Key Words: Halveti, religion, attitude, music

ÖNSÖZ

Bu araştırmanın gerçekleşmesinde yardım ve desteğini esirgemedi sunan saygıdeğer danışman hocam, Doç. Dr. Ugur TÜRKMEN'e, istatistik ile ilgili bulgulara ulaşmamda yardımcı olan hocam Yrd. Doç. Dr. Metin BAŞ'a, verilerin toplanmasında yardımcı olan öğrencim Ayşegül GÜNEŞ'e ve çalışmalarım boyunca bana maddi ve manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyen aileme ve eşime teşekkürü bir borç bilirim.

Çağhan ADAR

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	i
TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ ONAYI.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar LİSTESİ.....	xi
EKLER DİZİNİ	xvi
RESİMLER DİZİNİ	xvii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM GİRİŞ

1. TÜRK İSLAM TARİHİ	4
1.1. TÜRKLER VE İSLAMİYET.....	7
2.TARİKATLAR.....	9
2.1. TARİKAT NEDİR?.....	9
2.2. TARİKATLARIN ORTAYA ÇIKIŞI.....	10
2.3. TARİKATLARDA YER ALAN BAZI KAVRAMLAR	13
2.3.1. Mürid	13
2.3.2. Zikir	14
2.3.3. Şeyh Mürid	14
2.3.4. Evrad	14
2.3.5. Seyru Süluk	15
2.3.6. Rabita	15
2.3.7. Tevessül	15
2.4. BÜYÜK TARİKATLAR VE KURUCULARI	15
2.5. HALVETİ TARİKATI	16
2.5.1. Halvet	16
2.5.2. Halveti Tarikatı	16
2.5.3. Halveti Silsilesi	17
2.5.4. Halveti Tarikatında Kollar	20
2.5.4.1. Rûşeniyye Kolu	20
2.5.4.2. Cemaliyye Kolu	20
2.5.4.3. Ahmediyye Kolu	21
2.5.4.4. Şemsiyye Kolu	21
2.5.5. Halvetilik'in Şa'bâniyye Kolu	21
2.5.5.1. Eş Şeyh Hoca Hafız Mehmet DUMLU Kütahyevî	23
2.6. TARİKATLARDA MUSİKİ	24
2.6.1. Tarikatlarda Kullanılan Musiki Formları	25
2.7. HALVETİLİKTE MUSİKİ	25
2.7.1. Şabanilikte Musiki	30
2.7.1.1. Şabani Bestekârlar	30
2.8. DİN VE MUSİKİ	31
2.8.1. Dini Musiki Formları	32

2.8.1.1. Temcid Münacatı	32
2.8.1.2. Mi'raciyye	32
2.8.1.3. Na'ti Peygamberi	32
2.8.1.4. Ezan	33
2.8.1.5. Kâmet	34
2.8.1.6. Salât-u Selam	34
2.8.1.7. Salâtu Ümmiye	35
2.8.1.8. Tekbir	35
2.8.1.9. Durak	35
2.8.1.10. İlahi	36
2.8.1.11. Tevşih İlahi	36
2.8.1.12. Tesbih İlahi	36
2.8.1.13. Nefes	37
2.8.1.14. Savt	37
2.8.1.15. Şuğul	38
2.8.1.16. Mevlîd-i Şerîf	38
2.8.1.17. Mersiye	38
2.8.1.18. Ayin-i Şerîf	39
2.8.1.19. Kaside	39
3. TASAVVUF NEDİR?	40
3.1. TASAVVUF VE FELSEFE	41
3.2. TASAVVUF VE SOSYOLOJİ	41
3.3. TASAVVUF VE PSİKOLOJİ	42
4. SOSYAL PSİKOLOJİ	43
4.1. SOSYAL PSİKOLOJİNİN TARİHİ	44
4.2. SOSYAL PSİKOLOJİNİN GELİŞİMİ	45
4.2.1. Onsekizinci Yüzyıl	45
4.2.1.1. Fransa	45
4.2.1.2. Britanya	45
4.2.2. Ondokuzuncu Yüzyıl	46
4.2.2.1. Almanya	46
4.2.2.2. Fransa	46
4.2.2.3. İngiltere	46
4.2.3. Yirminci Yüzyıl	47
4.2.3.1. Amerika	47
5. İNANÇLAR VE TUTUMLAR	47
5.1. İNANÇLAR	47
5.2. TUTUMLAR	48
5.2.1. Tutumu Oluşturan Öğeler	49
5.2.1.1. Duygusal Öğeler	49
5.2.1.2. Zihinsel (Bilişsel) Öğeler	49
5.2.1.3. Davranışsal Öğeler	49
5.2.2. Tutumların Özellikleri	49
5.2.3. Tutumu Oluşturan Faktörler	50
5.3. İNANÇ VE TUTUMLARIN KARAKTERİSTİKLERİ	51
5.4. İNANÇ VE TUTUMLARIN ÖLÇÜLMESİ	51
5.4.1. Ölçeklerin Hazırlanmasındaki Adımlar	52
6. GRUP NEDİR?	53

6.1. LİDERLİK	54
6.1.1. Lider Olabilme Etmenleri	54
6.1.1.1. Dışsal Etmenler	54
6.1.1.2. Kişisel Özellikler	55
6.2. GRUBUN ETKİLEŞİM SÜRECİNİ BELİRLEYEN ETKENLER	55
6.2.1. Fiziksel Çevre	56
6.2.2. Bireysel Çevre	56
6.2.3. Sosyal Çevre	56
6.3. İNSANLARIN GRUPLARA GİRME NEDENLERİ	57
6.3.1. Grup Oluşumunun ve Gelişiminin Genel Olarak	57
Değerlendirilmesi	57
7. PROBLEM CÜMLESİ.....	58
8. ALT PROBLEMLER	58
9. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	58
10. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	59
11. ARAŞTIRMANIN SAYILTILARI.....	59
12. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI.....	59

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

1. ARAŞTIRMANIN MODELİ.....	61
2. ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ.....	61
3. VERİ TOPLAMA YÖNTEMLERİ.....	62
3.1. SOSYAL PSİKOLOJİDE ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ	63
3.1.1. Deneysel Olmayan Yöntemler	63

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

1. BİRİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR VE YORUM.....	66
2. İKİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR VE YORUM.....	75
3. ÜÇÜNCÜ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR VE YORUM.....	78
4. DÖRDÜNCÜ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR VE	
YORUM.....	81
5. BEŞİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR VE YORUM.....	88
6. ALTINCI ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR VE YORUM.....	94
7. YEDİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR VE YORUM.....	99
8. SEKİZİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR VE YORUM..	102

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

SONUÇ VE ÖNERİLER.....	108
KAYNAKÇA.....	111
EKLER.....	118
ÖZGEÇMİŞ.....	132

TABLolar LİSTESİ

Sayfa

- Tablo 1.** Ankete cevap verenlerin, “Müzik; bireyin mutlu olmasında, kendisi ve çevresi ile barışık olmasında, sağlıklı ve huzurlu olmasında, toplumlar arasındaki ilişkilerde, paylaşma, barış, işbirliği gibi davranışların kazandırılmasında etkilidir” önermesine katılma durumları 75
- Tablo 2.** Ankete cevap verenlerin, “Müzik; kültürün aktarımında, kültürler arası etkileşimde önemlidir” önermesine katılma durumları..... 76
- Tablo 3.** Ankete cevap verenlerin, “Müzik; ekonomik olarak bireylere ve toplumlara katkıda bulunur, geçimlerinin sağlanmasında etken bir araçtır” önermesine katılma durumları. 76
- Tablo 4.** Ankete cevap verenlerin, “Müzik, çocuklar başta olmak üzere her yaştaki birey için eğitim aracı olarak kullanılabilir” önermesine katılma durumları..... 77
- Tablo 5.** Ankete cevap verenlerin “Halveti-Şabani inancında müziğin insan yaşamındaki rolü önemlidir” önermesine katılma durumları..... 78
- Tablo 6.** Ankete cevap verenlerin, “Müzik, insanların fiziksel, ahlaki ve sosyal yönlerini etkiler” önermesine katılma durumları. 78
- Tablo 7.** Ankete cevap verenlerin, “Müzik, insanların kişiliklerini etkiler”, önermesine katılma durumları..... 79
- Tablo 8.** Ankete cevap verenlerin, “Müzik, insanların dini yönlerini etkiler” önermesine katılma durumları..... 80
- Tablo 9.** Ankete cevap verenlerin “Halveti-Şâbani inancında bireylerin müzikle ilgili inançları olumludur” önermesine katılma durumları..... 80
- Tablo 10.** Ankete cevap verenlerin, “Müziğin eğlence, dinlence, ibadet, eğitim, kültür vb. pek çok açıdan önemli roller üstlenir” önermesine katılma durumları..... 81
- Tablo 11.** Ankete cevap verenlerin “Müzik insanlara huzur ve sükûnet verici bir rol üstlenmiştir” önermesine katılma durumları.....82

Tablo 12. Ankete cevap verenlerin “Müzik, tedavi edici bir role sahiptir” önermesine katılma durumları.....	83
Tablo 13. Ankete cevap verenlerin, “Müzik, ibadetlere derinlik katar” önermesine katılma durumları	83
Tablo 14. Ankete cevap verenlerin, “Müzik, insan ruhunu dini inançları açısından pek çok farklı biçimde etkileme gücüne sahiptir” önermesine katılma durumları....	84
Tablo 15. Ankete cevap verenlerin “Müzik, boş zamanları değerlendirme işleviyle insanları kötü şeylerden alıkoyan, saygı ve sevgi kavramlarının yerleşmesine hizmet eden bir unsurdur” önermesine katılma durumları.....	85
Tablo 16. Ankete cevap verenlerin, “Müzik, insanların kültürel gelişimlerine katkıda bulunarak, başka kültürlerle açık ve meraklı olmalarını sağlar” önermesine katılma durumları	85
Tablo 17. Ankete cevap verenlerin, “Müzik, Halvetiliğe ait kültürel unsurların gelecek kuşaklara taşınması rolünü üstlenmiştir” önermesine katılma durumları.....	86
Tablo 18. Ankete cevap verenlerin, “Müzik, topluluğun birbirleriyle olan bağlarını güçlendirir” önermesine katılma durumları	87
Tablo 19. Ankete cevap verenlerin “Halveti-Şabani inancında, Müziğin Halveti-Şâbani İnancında ki Rollerini nelerdir?” önermesine katılma durumları.....	88
Tablo 20. Ankete cevap verenlerin “Halveti tarikat mensupları müzikle ilgili etkinliklere izleyici/dinleyici olarak katılma konusunda olumlu bir tutum sergilerler” önermesine katılma durumları.....	88
Tablo 21. Ankete cevap verenlerin, “Halveti tarikat mensupları ailelerinin müzikle ilgili konularla ilgilenmeleri karşısında olumlu tepkilerde bulunurlar” önermesine katılma durumları.....	89
Tablo 22. Ankete cevap verenlerin, “Halveti tarikat mensupları, müzikle ilgili etkinliklerde görev alma konusunda isteklidirler” önermesine katılma durumları...	90
Tablo 23. Ankete cevap verenlerin, “Halveti tarikat mensupları müzik sanatıyla ilgilenenlere saygı duyarlar” önermesine katılma durumları	91

Tablo 24. Ankete cevap verenlerin, “Halveti tarikat mensupları müzikle ilgili konularda amatör ve profesyonel sanatçıları desteklerler” önermesine katılma durumları.....	92
Tablo 25. Ankete cevap verenlerin, “Halveti tarikat mensuplarının müzikle ilgili inanç ve tutumları benim tutumlarımı etkiler” önermesine verdikleri cevapların dağılımı.....	92
Tablo 26. Ankete cevap verenlerin “Halveti-Şabani inancında, bireylerin müzikle ilgili tutumları olumludur” önermesine katılma durumları.....	93
Tablo 27. Ankete cevap verenlerin, “Müzikle ilgili etkinliklere izleyici/dinleyici olarak katılıyorum” önermesine katılma durumları.....	94
Tablo 28. Ankete cevap verenlerin, “Halvetilerin katıldığı dini etkinliklerde müzikle ilgili konularda görev alırım” önermesine katılma durumları	95
Tablo 29. Ankete cevap verenlerin, “Müzikle ilgili etkinliklerde görev alanlarla birlikte olmayı ve sohbet etmeyi severim” önermesine katılma durumları	95
Tablo 30. Ankete cevap verenlerin, “Bir çalgı aleti çalmayı biliyorum” önermesine katılma durumları	96
Tablo 31. Ankete cevap verenlerin, “Bir çalgı aleti çalmak isteyenleri teşvik ederim” önermesine katılma durumları.....	97
Tablo 32. Ankete cevap verenlerin, “Halvetilerin katıldığı dini etkinliklerde okunan ilahilere katılıyorum” önermesine katılma durumları	97
Tablo 33. Ankete cevap verenlerin, “Halvetilerin katıldığı dini etkinliklerde icracı olarak katılıyorum” önermesine katılma durumları.....	98
Tablo 34. Ankete cevap verenlerin, “Halveti-Şabani inancında, bireylerin müzikle ilgili davranışları olumludur” önermesine katılma durumları.....	99
Tablo 35. Ankete cevap verenlerin, “Günlük yaşantımda Klâsik Türk müziği dinlerim” önermesine katılma durumları.....	99

Tablo 36. Ankete cevap verenlerin, “Günlük yaşantımda güzel olduğunu düşündüğüm farklı türlerden müzikleri dinlerim. Tek bir türe bağlı kalmam” önermesine katılma durumları.....	100
Tablo 37. Ankete cevap verenlerin, “Günlük yaşantımda dini içerikli müzikleri dinlerim” önermesine katılma durumları.....	101
Tablo 38. Ankete cevap verenlerin, “Günlük yaşamımda Türk Halk müziği dinlerim” önermesine katılma durumları.....	101
Tablo 39. Ankete cevap verenlerin , “Halveti-Şabani İncasında bireyin müzik türlerine ve kültürüne ilişkin tutumları olumludur” önermesine katılma durumları.....	102
Tablo 40. Ankete cevap verenlerin, “Halvetiliğin önde gelenleri müziği destekler ve değer verirler” önermesine katılma durumları.....	102
Tablo 41. Ankete cevap verenlerin, “Halvetilikte müziğe değer verilmesini doğru buluyorum” önermesine katılma durumları.....	103
Tablo 42. Ankete cevap verenlerin, “Halvetilikte ki müzikle ilgili etkinlikler müziğe ilgi duymamı sağladı” önermesine katılma durumları.....	104
Tablo 43. Ankete cevap verenlerin, “Halvetilikteki müzikle ilgili etkinliklerde sadece dini müzik örneklerine yer verilir” önermesine katılma durumları	104
Tablo 44. Ankete cevap verenlerin, “Halvetilikteki müzikle ilgili etkinliklerde dini müziğin yanı sıra kendi kültürümüze ait güzel örneklere de yer verilir” önermesine katılma durumları.....	105
Tablo 45. Ankete cevap verenlerin, “Halvetilikte, kadın ve erkeklerin aynı ortamda müzik etkinliklerine katılması önyargı oluşturmaz ve yadırganmaz” önermesine katılma durumları	105
Tablo 46. Ankete cevap verenlerin, “Halvetilikte, müzikle ilgili etkinlikler Halvetiler arasındaki hoşgörü ve saygının artmasını sağlar” önermesine katılma durumları.....	106

Tablo 47. Ankete cevap verenlerin “Bireylerin müziğin Halveti-Şabani inancındaki yerine yönelik değerlendirmeleri olumludur.” önermesine katılma durumları 106

EKLER DİZİNİ

	Sayfa
Ek- 1. Bireylere Uygulanan Anket Formu	118
Ek- 2. Bireylere Uygulanan Görüşme Formu	120
Ek- 3. Güftesi ve Bestesi Halvetilere Ait Olan Eser Örnekleri	121
Ek- 4. Resimler	128

RESİMLER DİZİNİ

	Sayfa
Resim 1. Mehmet Dumlu hoca ile birlikte bir mûsikî toplantısı sırasında	68
Resim 2. Mehmet Dumlu hoca bir ritüel sırasında	69
Resim 3. Mehmet Dumlu hoca sohbet ve mûsikî sırasında	70

GİRİŞ

Müziğin diğerk bilim dalları ile ilişkili olduğu binlerce yıldır bilinmektedir ve müzik bilimi ile diğerk bilimlerin ortaklaşa çalışmalar yapması gerektiği uzunca bir süredir kabul gören bir düşünce haline gelmiştir. Bu düşünceler doğrultusunda yapılan çalışmalar hem müziğe hem de öteki disiplinlere katkı sağlamaktadır. Nitekim lisansüstü tez çalışmalarında ve bilimsel toplantılarda bu düşünce temelinde müzik ve felsefe, tıp, sosyoloji, psikoloji, tarih vb. birçok disiplinler arası çalışmaya sık sık rastlanmaktadır. Özellikle sosyoloji içerisinde müziğin önemli bir yeri vardır ve müzik bireylerin ve toplumların yaşamlarına değerk katmaktadır.

Müzik, kültürden kültüre değışken ve kültürlerin özelliklerine göre biçimlenen bir yapıya sahiptir. Bu değışkenlik aynı kültürün içindeki farklı yöre, topluluk ve gruplarda bile gözlenebilmektedir. Yaşam biçiminin ve anlayışının doğrudan etkilediği müzik kültürü, bu yönüyle çeşitli toplulukların ritüellerine göre de farklılaşabilmektedir. Örneğin, aynı dini inanca sahip bireylerin oluşturduğu farklı tarikatların müzik anlayışları da birinden diğerkine değışebilmekte, müziğin kullanım biçimi, önemi ve değeri de farklılık taşımaktadır.

Bu çalışma, sosyoloji ve sosyal psikoloji disiplinlerinin bakış açısıyla müziksel bir araştırmayı içermektedir. Halvetilikte müziğe karşı inanç ve tutumların neler olduğunu belirlemeye yönelik çalışma için bu iki disiplinin sağladığı olanaklardan yararlanılmıştır. Çalışma ile; Halveti-Şabani inancında adetlerin ve müziğe yönelik inançların neler olduğu, müziğin insan yaşamındaki rolleri, bireylerin müzikle ilgili inançları, bireylerin müzikle ilgili tutumları ve müzikle ilgili davranışları, müzik türlerine ve kültürüne ilişkin tutumları ile bireylerin müziğin Halveti- Şabani inancındaki yerine yönelik değerlendirmelerinin neler olduğu belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırma; konusu ve içeriği itibariyle, Türkiye’de İslami kültürün gelişmesi ve yayılmasında öncülük eden tarikatlardan biri olan Halveti Tarikatı’nda müziğe karşı inanç ve tutumları incelemektedir. Araştırmanın bu tarikattaki bireylerin müziğe karşı bakış açılarının belirlenmesi, Halvetilikte müziğin icra başta olmak üzere yerinin belirlenmesi alanında özgün ve yeni bir çalışma olması, alana

ülkemizde yeni çalışma alanlarından olan “sosyal psikoloji” biliminin yöntem ve tekniklerinden yararlanması bakımlarından önemli olduğu düşünülmektedir.

Araştırmada; seçilen veri toplama yöntemlerinin, araştırmanın amacına, konusuna ve problemin çözümüne uygun olduğu, araştırma için görüşüne başvurulmuş kişilerin alanlarında uzman oldukları, hazırlanan anketin ve görüşme formunun araştırma konusu için uygun bir veri toplama yöntemi olduğu, ankete katılan ve görüşme formu uygulanan bireylerin verdiği cevapların, gerçek ve samimi olduğu, sayıltılarından hareket edilmiştir ve araştırma; Halveti Tarikatı'nın Şabani kolu ile, Kütahya ili ile ve sanatta yeterlilik programı için ayrılan süre ve araştırmacının sağlayabileceği maddi olanaklarla sınırlandırılmıştır.

Bu çalışma, içeriği, yöntemi ve amacı bakımından tarama modelini esas alan, nitel ve nicel yöntemlerin kullanıldığı betimsel bir araştırmadır. Betimleme araştırmasıyla konu üzerinde bir durum tespiti yapılmaya çalışılmış, konu var olduğu şekliyle araştırılmıştır. Araştırmanın evreni, Türkiye'deki Halveti tarikatı, örnekleme ise, Türkiye'deki Halveti Tarikatı'nın Şâbani koludur. Şabani kolu Kütahya ili ile sınırlandırılmıştır.

Araştırmaya veri sağlamak amacıyla anket formu hazırlanarak, katılımlı gözlem yapılarak ve ikincil kaynaklardan (Yayınlanmış kitaplar, anılar, resim, sergi, broşür, grafik, afiş, harita, kişisel dokümanlar, belgesel filmler, web siteleri, sesli ve görsel kayıtlar... vb.) yararlanılarak veriler toplanmıştır. Veri toplama sırasında, Halveti-Şâbani kolundan olan ve müzikle profesyonel olarak ilgilenen kişilere görüşme formu yöntemi uygulanarak veri elde edilmesi amaçlanmıştır. Diğer veri toplama yönteminde ise, Halveti-Şabani kolundan olan bireylere üçlü likert yöntemiyle hazırlanmış olan anket formu uygulanarak veri elde edilmesi amaçlanmıştır. Anketlerden elde edilen bilgilerin istatistiksel çözümlemelerinde yüzde (%) değerlerinden oluşan tablolar kullanılmıştır. Her sorunun yüzde değerleri çıkarılarak, sonuçlar tablosal olarak gösterilmiştir.

Çalışma sonucunda; müziğin insan yaşamındaki rolleri, müzikle ilgili inançlar, müziğin Halveti-Şâbani inancında rolleri, müzikle ilgili tutumlar, müzikle ilgili davranışlar, müzik türlerine ve kültürüne ilişkin tutumlar, müziğin Halveti-

Şâbani inancındaki yerine yönelik değerlendirmeler, adetlerle ve müziksel icralara yer verilmiştir.

Çalışmanın alana katkı sağlayıcı, özgün ve konu üzerinde yeni çalışmalara destek olacağı düşünülmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TÜRK İSLAM TARİHİ

İslam dini 7. yüzyıldan günümüze dünya tarihinde yer almış, sadece bu dini benimseyen bireyler, toplumlar üzerinde değil, kendisi ile etkileşen bireyler ve toplumlar üzerinde de etkili olmuştur. İslam tarihi; işte bu inancın ortaya çıkışından günümüze kadarki süreçte, İslam dinini, bu dini benimseyen toplumları, bu toplumlara ait bireyleri ve yaşantılarını inceleyen bir bilim dalıdır.

“İslam tarihi, İslam inancını hem bir din hem de bir toplumsal müessese olarak ele alır ve sonuç, olay ve keşifleri bu bağlamda sunar” (http://tr.wikipedia.org/islam_tarihi, 15.09.2012)

Kara S'ye göre; Türklerin; Müslüman olmaları sadece Türk ve İslam âlemi için değil, aynı zamanda dünya tarihi açısından son derece büyük bir olaydır. Çünkü Türkler, İslam dininin herhangi bir İslam devletinin siyasi baskısı altında kalarak değil, oldukça uzun sayılabilecek bir tanıma evresinden sonra, kendi hür iradeleriyle kabul etmişlerdir (2002:1).

Kara, S. tarihsel süreci şöyle açıklar;

“Türklerle Müslümanlar arasındaki ilk temaslar, 642'de meydana gelen Nihavend savaşı sonrasında, İran'ın fethinin tamamlanmasıyla başlamıştır. Aslında bu tarihten öncede Türklerle Arapların birbirlerinden haberdar oldukları, eski cahiliye dönemi Arap şairlerinin şiirlerindeki Türklerle ilgili pasajlardan anlaşılmaktadır. Türk devletleri arasında İslamiyeti devlet dini olarak kabul eden ilk devlet, İdil Bulgar devletidir (X-XV. asırlar). 921 yılında, Bulgar ülkesinden Abbâsî halifesine, kendilerine islamiyeti öğretecek ve yayacak din bilginleri, camiler, istihkâmlar yapacak ustalarla, yardım için para gönderilmesini isteyen bir elçi gönderilmiştir. Bağdat bu talebe büyük önem vermiştir” (2002:8).

İslamiyeti devlet dini olarak kabul eden bir başka Türk devleti de Karahanlılar Devletidir (840-1212). “Bu devlette İslamiyet, Satuk Buğra Han adındaki Hakan'ın Müslüman olup, bütün halkının da kendisini takip etmesiyle birlikte, hâkim bir din haline gelmiştir.” (Kara, S. 2002:9).

Cahiliye Dönemi:

Cahiliye kelimesi, “Cehl” kökünden türemiş bir kelime olup, eski kaynaklarda ilmin zıddı, bilgisizlik anlamında kullanılmıştır. Bu, tarihsel olarak

Risalet dönemine ait bir terimdir ve Kur'an tarafından kavramlaştırılmıştır (Acar, 2007:13)

“Cahiliye dönemi, o toplumun din ve sosyal hayatında bazı sakat âdet ve geleneklerle barbarlık ve sefihliğin bulunmasından dolayı bu ismi almıştır. Cahiliye devri insanları, Allah'ı gerektiği gibi tanımadıkları, O'na şeksiz ve şirksiz iman etmedikleri için, putperestliği yaygın hale getirdikleri ve Tanrıyı âtil bir deizme (vahyi inkâr ederek sadece Tanrı'nın varlığına inanma) indirgedikleri için gerek ferdi gerekse içtimai hayat itibariyle bilgiden, nizamından sulh ve sükûndan uzak oldukları için, güçlü ve asil sayılanları daima haklı kabul ettikleri ve adaletten yoksun bir hayat yaşadıkları için, içki, kumar ve fuhuş olabildiğine yaygınlaştığı ve aile yapısı çözüldüğü için bu döneme “Cahiliye Dönemi” ismi verilmiştir” (Akoğlu, 1995:2-3).

Cahiliye döneminde toplum giderek kötüye gitmekte, insanlar Allah'a gereği kadar iman etmemekte, O'na kulluk etmekten kaçınmakta, statü olarak yüksek seviyede olan insanların söz sahibi olduğu ve kanunlar koyduğu bir devirdir. Bu devirde insanlar putlara tapıyorlar, yaygın bir şekilde alkol kullanıyorlar, kumar oynuyorlar, fuhuşu normal bir olay gibi karşılayıp kızları diri diri toprağa gömüyorlardı. Bu dönem Hz. Muhammed'in gelişine kadar devam etmiştir ve Hz. Muhammed'in gelmesiyle birlikte, bu devir kapanarak İslam devri başlamıştır.

Muhammed Dönemi:

Cahiliye döneminin Hz. Muhammed'in gelişine birlikte sona ermesinden sonra başlayan Muhammed döneminde, İslam dininin yükselişi başlamış ve Müslümanlar arasında ahlaki ve dini değerlere önem vermeye başlanmıştı.

“İslam dininin kabul ettiği son peygamberin peygamberlik görevini alışından ölümüne kadar ki döneme klasik İslam kaynaklarında Asr-ı Saadet yani "saadet zamanı" adı verilir. Asr-ı Saadet kendi içinde iki ana bölümde incelenir bunlar: Mekke dönemi ve Medine dönemidir. Mekke dönemi daha çok dinin doğuşu, ilk Müslüman topluluk, ahlâki ve dini değerlerin Müslüman topluluk tarafından benimsenişi, var olan dini inanç ile İslam'ın çatışması ve direnişleri içerir. Bu dönem Hicretle beraber sona erer. Medine döneminde ise, İslam devletin ve toplumun kuruluşu ile daha siyasi ve toplumsal bir dönem olup, çeşitli savaflara ve hem siyasi otorite hem de toplumsal refah anlamında yükseliş arz eden bir zaman dilimidir. Bu dönemde bütün Arap Yarımadası Müslümanların idaresine girmiştir” (http://tr.wikipedia.org/islam_tarihi, 15.09.2012).

Dört Halife Dönemi

- *Ebu Bekir (632-34):* “O zamanlarda, Medine'de Peygamberimizin kayınbabası Ebu Bekir'den, daha fazla dindar, olgun ve karakter bakımından saygı gören pek az kimse vardı. Ebu Bekir'in Peygamberimizin ilk vekili, İslamiyet'in

halifesi olması için Ensar'ı inandırmak uzun sürmedi ve böylece Ebu Bekir seçildi” (Mahmud, 1962:23).

- *Ömer İbni Hattab (634-644)*: “Hz. Ömer islamiyetin halifesi olarak geniş ülkelere hükmediyordu. Fethedilen bütün ülkelerde aynı siyasi taksimatı, aynı para sistemini, aynı sivil idareyi tutuyordu. Müslüman ülkeleri o kadar kudretli olarak teşkilata bağlandı ki Hz. Ömer'in ismi Müslüman olmayan ülkelerde bile en büyük saygı ile anılıyordu (Mahmud, 1962:29-30).

- *Osman bin Affan (644-656)*: “Dört Büyük Halife'den üçüncüsü, sahabe ayrıca cennetle müjdelenen on sahabeden biridir. 644 yılından 656'daki ölümüne kadar, 12 yıl boyunca, halifelik yapmıştır; Dört Büyük Halife'den en uzun süre halifelik yapan odur. Şia'da halifeliği kabul edilmeyen sahabedendir; zira Şii inancına göre hüküm sürmesi gereken ilk halife Ali'dir. Ümeyyeoğullarından olan Osman'ın künyesi Ebû Abdullahtır. Bunun dışında Ebu Leyla olarak anıldığı da olurdu. Aynı zamanda İslam peygamberi Muhammed'in de damadı olmuştur” (http://tr.wikipedia.org/wiki/Osman_bin_Affan, 15.09.2012).

- *Ali bin Ebu Talib (656-661)*: “İslam Devleti'ni 656-661 yılları arasında yöneten dördüncü İslam halifesi. İslam peygamberi Muhammed'in amcasının oğlu, onun elinde büyüyen ilk çocuk, damadı ve ev halkındandır. Sünnilere göre Cennetle Müjdelenen On Sahabe'den biri, Dört Büyük Halife'den sonuncusu; Şii'lere göre ise Ondört Masum'dan biri, Oniki İmam'ın ilki ve Muhammed'in hak halefidir. İslam'daki Şii-Sünni ayrımı Ali'nin halifeliği mevzuuna dayanır. Sünniler Muhammed'in bir halef bırakmadığını (dolayısıyla Müslümanların seçimi ile halifenin tayin olunduğunu söylerlerken), Şii'ler ise Ali'yi halef bıraktığını söylerler ve ilk üç halifeyi kabul etmezler. Ali, İslam Dünya'sının hemen her yerinde, imanı, adaleti, ülke yönetimi, dürüstlüğü, savaçılığı, cesareti ve ilmi ile anılır. İslam tarikatlarının çoğu, kökenleri olarak Ali'yi gösterirler ve onun soyundan geldiklerini iddia ederler. Ali İslam tarihinde üzerinde en çok tartışılan şahsiyetlerden biridir” (http://tr.wikipedia.org/wiki/Ali_bin_Ebu_Talib, 15.09.2012).

Emeviler Dönemi: “İlk fitne döneminin ardından Ali bin Ebu Talib'in Hariciler tarafından öldürülmesi sonucunda, Hasan bin Ali'nin hilafeti bazı şartlarla Muaviye bin Ebu Süfyan'a bırakmasıyla başlayan Emeviler dönemi 90 yıl kadar devam etti. Emevilerin başkenti Şam'dı. Bu dönemde Halifelik babadan oğula geçerek saltanat haline geldi. Emeviler zamanında İslam devletinin sınırları Atlas Okyanusundan Orta Asya içlerine kadar genişledi” (http://tr.wikipedia.org/wiki/İslam_tarih, 15.09.2012).

Abbasîler Dönemi: (750-1258) “Hz. Ali ve Muaviye arasındaki mücadelenin neticesi, Peygamberin (S.A.V.) yakın akrabaları olan Abbasîlerin muvaffakiyetiyle son bulur. Abbasîler, kendi taraftarlarının bulunduğu Irak'ı merkez edindiler ve

selefleri olan Emevîler'in her şeyini red etmeyip bazı şeyleri olduğu gibi bıraktılar. Devlet idaresi Abbasî ailesine ve Acem unsurundan dost çevresine mensup kimselere siyasi bir nüfuz sağlamıştır” (Polat, 1999:2).

Osmanlılar Dönemi: 1517'de Yavuz Sultan Selim'in Mısır Seferiyle halifeliğin Osmanlı Devletine geçmesiyle birlikte, mukaddes emanetler İstanbul'a getirildi. Osmanlı Devleti'nin hızla yükselmesiyle birlikte, İslam tarihinde farklı bir dönem başladı. Müslümanlar Viyana önlerine kadar ilerledi. Her ne kadar Osmanlı Devleti'nin tarih sahnesinde olduğu dönemde başka İslam devletleri bulunsa da, Osmanlı Devleti yükseliş ve hatta gerileme döneminde bile daima önemli bir konuma sahip oldu. Dünyanın değişik yerlerinde yaşayan Müslümanlar çoğu zaman düşmanlarına karşı Osmanlı Devletinden yardım istemişlerdir. Osmanlı Devleti başka ülkelerdeki Müslümanlara yardım etmek amacıyla Endülüs'ün Müslümanların elinden çıkmasından sonra buradaki Müslüman ve Yahudileri Kuzey Afrika'ya ve Osmanlı topraklarına taşıdı ve Fas'ta Portekizlilerle savaştı. Yine Portekizlilere karşı Endonezya Adalarındaki Müslümanlara yardım etmek amacıyla Portekizlilerle Hint Okyanusu'nda savaştı. Avrupalıların her alanda güçlenmesiyle beraber, 19. asrın sonları ve 20. asrın başlarında Müslümanların yaşadığı coğrafyanın büyük bir bölümü batılı devletler tarafından sömürge haline getirildi. I. Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde dünyada sadece üç bağımsız İslam devleti vardı. Bunlar, Osmanlı Devleti, İran ve Afganistan'dı. Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşı'nı kaybedince başkent İstanbul ve Anadolu'nun bazı yerleri işgal edildi. Kurtuluş Savaşı'ndan sonra İtilaf devletleri Türk topraklarından çıkarıldı. Türkiye'de Cumhuriyet ilan edildi. 400 yıldan fazla Türklerin elinde kalan halifelik 3 Mart 1924'te çıkarılan bir kanunla kaldırıldı. Son halife ve Osmanlı Hanedanının bütün üyeleri sürgüne gönderildi. Son Halife Abdülmecit 1944'te Paris'te sürgünde iken vefat etti. Cenazesi ölümünden uzun bir zaman sonra Medine'de toprağa verildi ([http://tr.wikipedia.org/wiki/islam tarihi](http://tr.wikipedia.org/wiki/islam_tarihi), 15.09.2012).

1.1. TÜRKLER VE İSLAMİYET

Turan, Türklerin Şamanîlikten gayri bir dine girmeleri hadisesini ilk defa Şarkî-Türkistan ve Mâverâünner'de vuku bulduğunu düşünür. Ona göre bu sahalarda

Zerduşt, Buda, Mani ve Nasturî Hıristiyanlığı gibi dinlerden en çok tesir edeni herhalde Budizm olmuştur. Gerçekten Budizm'in İslam mezhep ve tasavvuf cereyanları üzerindeki tesiri ve ilk defa İslam âleminde kurulan medrese (üniversite)'lerin Budist *vihara* (manastır) larını takliden kurulması Mâverâünnehir ile ilgilidir (1980:26-27).

Turan, Hz. Muhammed'in Türklerden bahsetmiş olabileceğini düşünür. Arapların Türkleri daha cahiliye devrinde tanıdıklarını A'sa ve Nâbiga'nın eserleri göstermektedir. Bu münasebetledir ki, Hz. Peygamberin Türklerden bahsetmesi mümkün olabilmiş ve bazı hadislerin sıhhati bir tereddüte sebebiyet vermemiştir (1980:34).

Turan'a göre, İslam kuvvetleri Kuteybe idaresinde Türkistan'a yerleştikten sonra Emevi devletinin ezici ve oldukça eşit bir tarzda devam eden siyaseti Türklerin İslamiyet'e yanaşmalarının en mühim sebebinin teşkil eder ve ikinci Göktürk devletinin yıkılışı sırasında Türkler İranlılarla birlikte Emevi devletini yıkan olaylara karışarak, daha adil ve eşit bir siyaset güden, Abbasi devletini kurmaya muvaffak olduktan sonra İslamiyet'e yakın bir ilgi duymaya başlarlar (1980:34-35).

İslam dini Türklerin yaşam tarzına en uygun din olarak görülmüştür. Göçebe kitlelerin hiçbir baskı altında bulunmadan bütün olarak ve kendi istekleriyle Müslüman olmalarını iki esas temele dayandırmak mümkündür. Bunlardan biri, o zamanda İslam medeniyetinin üstünlüğü ve cazipliğidir. Bir diğer sebep, İslamlıkla Şamanlığın birbirine yakın esaslara sahip bulunması ve yeni dinin Türklerin inanç ve mizaçlarına uygun gelmesidir (Turan, 1980:37-38).

İslam dininin Türklerin en eski gök tanrı inançlarına benzer bir şekilde tek tanrı inancına sahip olması ve bazı İslam davranışlarının Türklerin yaşantısında zaten var olması bu dine geçmelerinde önemli bir rol oynamıştır. İslam dinini benimsemelerinden sonra ise, bu dinin ve kitabı Kur'an-ı Kerim'in çeşitli ayetlerde belirttiği davranışları kendilerine bir amaç edinmişler, bu amaçlar doğrultusunda fethi çıkıp İslam'ı yaymaya çalışmışlardır. "Siz, insanlar için çıkarılmış en hayırlı bir ümmetsiniz. İyiliği emreder, kötülükten vaz geçirmeye çalışırsınız. Çünkü Allah'a inanıyorsunuz (Âl-i İmran 3/110)"(Ege,1971:19; Çelik ve Öztürk,2004:15). Bu ve benzeri, hem Hz. Muhammed'in söz ve davranışlarında hem de ayetlerde yer bulan

düşünceler, İslam dininin tebliği konusunda din mensuplarına önemli görevler yüklemiştir.

Bu tebliğler ile ilgili olarak, Ebu Davut ve Tirmizi'nin şöyle rivayet ettikleri bildirilmektedir: Hz. Peygamber (SAS), Muazı Yemen'e gönderdiğinde ona, ne ile hükmedeceğini sormuş, Muaz "Allah'ın kitabı ile" cevabını vermiş, onda bulamazsan diye sorduğunda, "Resulullahın sünnetiyle" demiş, eğer onda da bulamadığında ne yapacağını sorduğunda ise "o zaman reyimle hükmederim" demiştir.(Ege,1971:21)

Burada akıl ve mantık ile, çeşitli durumlar arasında yapılan kıyas hüküm vermede önemli bir dayanaktır ve İslam'ın bireye akıl ve bilgisi dahilinde hüküm verme özgürlüğü tanınmasından ileri gelmektedir. Bu durum çeşitli durumlar karşısında farklı uygulama ve itikadların ortaya çıkmasına ve gelişmesine vesile olmuştur. Bu açıdan çeşitli durumlar karşısında temel prensiplere bağlı kalarak farklı yol ve yöntemler kullanmak hem toplumla ilgili işlerde hem de ibadetle ilgili işlerde mümkün olabilmiş, farklı yaradılıştaki bireylerin İslam'ı yorumlayış ve yaşayışlarına olanak sağlamıştır.

Tarikat adı verilen ve bazı açılardan farklı davranışları barındıran, "tutulan, gidilen yol ve seçilen tarz" (Çelik ve Öztürk, 2004:542) anlamına gelen bu farklı uygulamaların da İslam'ın insana uygunluğunun bir sonucu olduğu düşünülmektedir.

2. TARİKATLAR

2.1. TARİKAT NEDİR?

Tarikatlar tasavvufun sistemleşmiş şeklidir ve tarikat Allah'a ulaşmaya çalışan bireylerin izledikleri özel yol ve metod biçimidir.

"Kelime olarak "yol" demek olan tarikat, terim olarak "Allah'a yaklaşmak ve Onun rızasını kazanmak amacıyla takip edilen yol" demektir. Bir başka ifadeyle, tasavvuf hayatının pratiğe dönüşmüş halidir" (Mutlu, 2000:325).

İnsanın iç âleminin güzelleşmesi, kötülüklerden arınması ve doğru yolu bulması için gönül adamlarının buldukları çarelere, gösterdikleri yollara tarikat adı verilmektedir. Çünkü Allah'a âşık olmanın yolları sonsuzdur. Her insan farklı

özelliklere sahip olduğu için Hakka ulaşabilmesi için değişik usul ve yolların olması gerekir, bu da tarikattır (Kara, M. 2002:16).

Allah'a ulaşmak için kendilerine göre değişik yöntemler benimseyen yollardan her birisine tarikat denilmektedir (Büyükbaş, 2002:46).

“Tarikat, tasavvufun sistemleşmesinden sonra, giyim, zikir tarzı ve telakki ayrılıklarıyla özellikler gösteren teşkilatlara âlem olmuştur” (Mutlu, 2000:313).

Gölpınarlı tam bir tarikatı şu şekilde açıklar;

“Tam tarikatta Pîr, yani o tarikatın kurucusu yahut kurucusu olduğu kabul edilen birisi vardır. Hilâfet silsilesi ona ulaşan halifeler, halifelerin irşâda mezun ettiği şeyhler ve bu şeyhlere intisap etmiş müridler mevcuttur. Tarikatın âstâne denilen pîr makamı (Pîrin yattığı tekke), hânkaah denen büyük tekkeleri, makam bakımından ondan aşağı sayılan dergâhları, yani toplantı ve zikir yerleri, konup göçenleri konuklamak üzere kurulmuş zâviyeleri, mensuplarının özel bir giyimi (tâcı, hırkası, kemeri vs.), muayyen zikir tarzı, zikredilen muayyen tanrı adları, kendisine göre teşkilâtı, âdâp ve erkânı, müridler arasında, şeyhe doğru, nakıyb, meydancı gibi dereceleri, ayrıca tekkede kahveci, ferrâş (süpürgeci), türbedar, çerağcı, aşçı gibi muayyen hizmetleri gören dervişler, bunların yardımcıları vs. vardır” (1997:186-187).

Tarikat cemaatleri pratik psikolojiye sahip olan ve herkesi kendi ihtiyaçlarına ve kendi kabiliyetlerine göre eğiten bir şeyhin etrafında toplanmış bulunan gruplardır (Tatlılıoğlu, 1995:54)

2.2. TARİKATLARIN ORTAYA ÇIKIŞI

Tarikatların iki koldan yayıldığı ve tüm bu kolların Hz Muhammed'e dayandığı bilinmektedir.

“Turuk-ı aliye, insanları meşrep, mizaç, neş'e ve mesleklerinde hakim olan özellikleri dikkate alır ve bu özellikleri edeb-i Muhammedîye sınırları içinde makul yönleri kanalize ederek insanın kendisine gizli olan istidâdı ortaya çıkarıp kendi öz varlığından haberdar olmasını sağlamak gayesini güder. İşte tarikatlar, bu gayenin ışığında zâhirin ve bâtının sultanı hâtemü'l enbiya Hz. Muhammed (S.A.V.)' in iki neş'esi üzerine kurulmuş olup Hz. Ali ve Hz. Ebû Bekir (r.a.)'den Cehrî ve Hafî olmak üzere iki koldan yayılmıştır” (Sır, 2001:181).

İlk insan ve ilk peygamber Hazreti Âdem (a.s) den beri mezhep ve tarikatların var olduğunu belirten Aksun, insanların, duygu ve düşünce bakımından birbirlerinden çok farklı olduklarını düşünmektedir. Kimisi çok duygusaldır, kimisi de aşırı akılcıdır. İnsanoğlunun bu niteliği kendisine gönderilen dini yaşama ve uygulama da kendini gösterir (1997:7).

“Abbasî hilâfeti her geçen gün zayıflıyordu. Anadolu’da Anadolu Selçukluları, Mısır’da Memlûkler, Irak ve Suriye’de çeşitli beylikler hüküm sürüyordu. Güçlü bir İslam devletinin olmaması sebebiyle, Batıdan gelen Haçlı saldırıları ve Doğudan gelen Moğol istilası neticesinde İslâm dünyası tarumar olmuştu. Halk, mânevî otorite sahiplerine sığınarak bir kurtuluş bekliyordu. Usûl âlimleri, namaz, oruç, ticâ-ret, hac, zekât gibi dinin zâhirî yönünü farklı yorumladıkları için değişik mezhepler ortaya çıktığı gibi; tasavvufî düşüncenin iyice olgunlaşmasından sonra Hicrî 6, Milâdî 12. asırda sûfilerin, dinin ruhânî ve kalbi yönünü Allah’ın kendilerinde tecellî eden ismine uygun olarak farklı farklı yorumlamaları ve şekillendirmeleriyle de değişik tasavvuf ekolleri, yani “tarikatlar” ortaya çıkmaya başladı” (Mutlu, 2000:325-326).

Lamelif adlı dergide kaydedildiğine göre;

Rasulullah (sav) Efendimizin vakt-i saâdetlerinde, kendileri Makam-ı Mahmud’da olup Cihar-i Yâri Güzin Efendilerimiz de sıfatı safiye ile muttasıf idiler. O vakit, Cenab-ı Hak emir buyurup: Habibim! Senin ümmetinden, Senden sonra her asırda, Senin hürmetine mürselin (peygamberler) kıdeminde bir kimse zuhur edip, Senin vekâletini etse gerektir, diye ihsan buyurdularında, Peygamber (sav) Efendimiz, temenni kılıp: Ya Rab! Bize dört yâr ihsan buyurdun. Vekilimize de ihsan eyle, niyazında bulununca, Cenab-ı Hak kabul buyurmuştur. Bunun için her asırda, o kadar zât-ı şerif, sıfatı safiye ile muttasıf olurlar. Hz. Ömer ve Hz. Osman (ra) Efendilerimizin, her asırda vekillerinin tasarruf ve irşada memur buyurulmamalarının sebebi ve hikmeti, Cihar-i Yâri Güzin Efendilerimizin her birinin istidadı ve kabiliyetleri müsavi olmadığından ve her birinin başka başka olduğundan, birisinin gittiği yoldan diğeri tad bularak feyz alamadığı için, Peygamber (sav) Efendimiz dördüne de başka başka sülûk göstermişlerdir. Şimdi on iki tarikat olduğu gibi o vakitte Rasulullah (sav) Efendimiz dördüne dört tarik göstermişler ve dördünü de Allah-ü Teâlâ Hazretlerine vasıl etmişlerdir. Daha sonra Efendimiz (sav) ahirete teşrif buyurdularında, Ebu Bekir-i Sıddık (ra) Efendimiz halifeleri olmuşlar ve kendi tariki üzere ashâbı kiramdan istidadı bulunanları irşad buyurmuşlardır.

Daha sonra Hz. Ömer (ra) Efendimiz halife olmuş ve kendi tarikleri güç olduğundan O da Ebu Bekir-i Sıddık (ra) Efendimizin tarikinden sülûk göstermişlerdir. O’ndan sonra Hz. Osman (ra) Efendimize hilafet geçince, O da Hz. Ömer Efendimiz gibi, kendi tarikini göstermemiş, Ebu Bekir-i Sıddık (ra) Efendimizin tarikinden sülûk göstermişlerdir. Nihayet Hz. Ali (ra) Efendimiz halife olunca, Ebu Bekir-i Sıddık Efendimizin tarikinden sülûk görenleri, yine o tarikten

terbiye etmiş. Yeniden kendilerine intisap edenleri de, kendi tariklerinden irşad buyurmuşlardır.

Bu sebeple, Hz. Ömer ile Hz. Osman'ın tarikleri kaybolmuş, o tariklerden hiçbir irşad olunmadığı için şimdi onların vekilleri, tasarruf ve irşad ile memur değillerdir. Netice; Peygamber (sav) Efendimizin vakt-i saâdetlerinden Eba-Müslim zamanına gelinceye kadar Tarikat-ı Âliye, biri gizli ve diğeri açık olmak üzere iki tane idi...

Peygamber (sav) Efendimiz Hafî zikri önce Ebu Bekir-i Sıddık (ra) Hz.lerine telkin edip irşad buyurdular. Sonra Hz. Ali (ra) Efendimize de telkin buyurarak, bir müddet çalıştırdılar. Hz. Ali Efendimiz asla tad bulamadılar ve tarikatten feyz alamadılar. O zaman Efendimiz (sav) Allah-ü Teâlâ'ya temenni ve niyazda bulundular. Hz. Ali, Hz. Ömer ve Hz. Osman (ra) Efendilerimiz hakkında emr-i ilahi zuhur etti:

“Habibim! Onların, dördünün de kabiliyetleri başka başkadır. Birisinin gittiği yoldan, diğeri gidemez. Onların tecellileri iktizası böyledir”, buyuruldu ve her birinin hakkında bir tarik Fahr-i Âlem (sav) Efendimize talim olundu. Rasulullah (sav) Efendimiz de Cenab-ı Hakk'ın ihsanı ile her birisine telkin ve irşad buyurdular. Sonradan anlatıldığı gibi ikisinin tarikinden başka bir yere ahabî kiramdan kimse irşad olunmadığından, Eba-Müslim zamanına kadar Hz. Ebu Bekir (ra) Efendimiz ile Hz. Ali (ra) Efendimizin tariklerinde, seyr-i sülûk gösterilerek, Cenab-ı Hakk'ın ihsanı ile Allah-u Teâlâ Hazretlerine vasıl olurlardı. Eba Müslim'den sonra, on iki tarikat zuhur etmesinin sebebi ve hikmeti şudur:

Fahr-i Âlem (sav) Efendimizin sülalesinden on iki imam zuhur etmiştir. Dördü Hz. Ebu Bekir (ra) Efendimizin tarikinden ve sekizi Hz. Ali (ra) Efendimizin tarikinden sülûk görmüşlerdir. Sülûklarından sonra, bunlarında Ciharı Yâri Güzin Efendilerimiz gibi, her birinin tecellileri başka başka olduğundan, Cenab-ı Hak kendi tecellilerine göre keyfiyetsiz olarak birer tarik göstermiştir. Bundan dolayı, kendilerine yakın olan kimselere, gizlice o tarik üzere telkin buyurur ve sülûk gösterirlerdi. Lakin zahirde açıklamazlar, kendileri sülûk gördükleri tarikten görünürlerdi. Çünkü o vakitler:

Bunlar, Hz. Ebu Bekir (ra) ve Hazreti Ali Efendimizin tarikinden ileri geçip, kendi kendilerine tarik icat ettiler. Tarik-i Muhammediye'yi bırakıp, batıl yola gittiler, diye halk arasında bir fesada sebep olmamak için, bunu açıklamazlardı. Bundan dolayı, o zaman iki tarikattan başka, vuslat yolu yoktu. Sonra, yeniden cehalet vakti geldi, çattı ve Eba Müslim'in ortaya çıkmasına kadar mü'min ve muvahhit olan kimseler, hücrelerinde ibadet ve taatle meşgul olmaya ve hallerini kimseye açıklamamaya başladılar. Eba Müslim'in ortaya çıkması üzerine, kitapların haber verdikleri gibi Şeriat-ı Mutahhara ilerledi, doğuyu ve batıyı tuttu. O zaman fasıklar, facirler ve münafıklar birer tarafa dağıldılar ve perişan oldular. Bundan sonra, mezkûr imamların her birinin tecellisinde bir pir zuhur etti ve on iki tarik meydana çıktı. Bunlardan başka, gerek "Hafî" tarikten ve gerekse "Cehri" tarikten pirlerin zuhuru ile tarik çoğalmıştır. Fakat tarik adı verilmez. Tarik adı verilen, bu on iki imamın tariklerini ihya eden pirlerin tarikleridir. Geri kalanına "Kol" adı verilir. Çünkü onlar kimi "Halvetiyye"den, kimi "Nakşîyye"den, kimisi de diğer tariklerden ayrılmışlardır. Yani salike kolaylık olması için, İlahi ruhsat ile her biri bir usûl göstererek o yoldan saliki Hakk'a vasıl etmişlerdir. Bundan dolayı, bu on iki tarikten başkasına "Tarik" denilmez, "Kol" denir. (2010).

Osmanlı'da tarikatların rolü üzerine Tatlılıoğlu'nun tespiti şöyledir.

"Anadolu İslâm'ının tarihinde tarikat ve dinî cemaat tipindeki hareketler çok önemli bir yer tutar. Bu dinî hareketlerin Osmanlı tarihi boyunca da Müslüman Türkler üzerinde nüfuzu oldukça fazla olmuştur. Dinî cemaat ve tarikatların gayesi, İslâm'ı Türklerin göçmen kültürüne benimsettirmektir. Tarikatlar gezgin dervişler aracılığı ile Anadolu'nun İslamlaşmasında önemli rol oynaması nedeniyle büyük önem kazanmışlardır. Tarikatlar Osmanlı devleti zamanında fetihlere öncülük yapmış aynı zamanda yeni fethedilen yerlerin İslamlaşmasına katkıda bulunmuştur. Ayrıca Osmanlı topraklarına yönelen işgalci güçlere karşı koymak için ellerinden gelen mücadeleyi vermişlerdir"(2008:98).

2.3. TARİKATLARDA YER ALAN BAZI KAVRAMLAR

2.3.1. Mürid

Allah'ı arzulayan, dünyanın her türlü süsünden ve ihtişamından vazgeçmiş kimseler olarak görülür. Müridin gerçek mürid sayılabilmesi için, yüzünü hakka yönelten ve ona ulaşmak için tarikat disiplinine uyan mürşidine bağlı bir vasfa sahip olması gerekir (Eraydın, 2004:114).

“Manevi eğitime ihtiyaç duyan ve bu eğitimde hedef olan kimsedir. Mürid sözlükte irade ve talep eden, irade sahibi, isteyen, arzu eden, dileyen anlamına gelen Arapça bir kelimedir” (Karaca, 2006:39).

2.3.2. Zikir

Zikrin bazen Allah’ın bir ismini ihtiva eden kısa ve basit bazense daha detaylı ve geniş olan, tekrarlanan dua ve münacatları içine aldığı belirten Acar, tarikatların bir kısmı cehri bir kısmı hafi zikri tarikatların rükünlerinden sayıldığını dile getirmektedir. Silsileleri Hz. Ali (ra), Hz. Peygamber’e ulaşanlar zikir-i cehri, Hz. Ebubekir (ra) vesilesiyle ulaşanlar ise zikir-i hafiyi benimsemişlerdir, diyerek tanımlamaktadır (2009:16).

“Zikir kelimesi, lügavî vaz’ı itibarıyla müşterek mânâlı kelimelerden olup bir şeyi hatırlamak, hatırda tutmak ve bir şeyi dile getirmek söylemek, anmak manalarına gelmektedir” (Kahveci, 1995:23).

Öke’ye göre ise “Zikir usulü ve erkânıyla ya oturarak (kuud) ya da ayakta (kıyam) yapılır. Kuud zikrinde dizlerin üzerine oturulur. Baş, zikir sırasında kalbe doğru (sağdan sola) savrulur, çekilir. Baş hafifçe sola göğüs üzerine iner-kalkar, diyelim. Ayakta yapılan zikirde ise yine ritmin ahengine uyarak sağa, sonra sola doğru hareket ettirilir. Eş zamanlı olarak vücut biraz öne ve arkaya kaykılır. Bazı tarikatlarda şeyh başta olmak üzere sağ el sağdaki kişinin omzuna, sol el ise soldaki kişinin omzuna atılarak “halka” teşkil edilir ve sağ ayak ileri sol ayak geri atılarak “devr” edilir. Bu usule devran zikri denilmektedir” (2012:175-176)

2.3.3. Şeyh Mürşid

Şeyh mürşid, doğru, akıllı ve hayırlı olup insanları doğru yola yönelten, hayra yönelten kimse olarak görülür. Tarikat inancına göre ilk mürşid Hz. Muhammed ve Kur’an-ı Kerim’dir. Mürşide, Allah’ın dinini tebliğ eden kişi ve Hz. Muhammed’in varisi olarak bakılır (Konevi, 2004:464-465).

2.3.4. Evrad

“Arapça, virdler demektir. Her vakit dil ve ağızda dolaşan söz. Tarikatların pirleri veya onlardan sonra gelen şeyhler tarafından düzenlenen virdler, müridler tarafından belli bir zamanda belli bir sayıda, bireysel veya toplu olarak çekilir” (Cebecioğlu, 2009:78).

2.3.5. Seyru Süluk

“Tasavvuf ehline göre süluk, Allah Teala’ya ulaşmaya kabiliyet kazanmak için güzel ahlak sahibi olmaya çalışmaktan ibarettir. Tarikata giren kimsenin manevi makamlarını tamamlayıncaya kadar geçirdiği safhalardır” (Kaya, 2007:19).

2.3.6. Râbıta

“Rabıta konusunda müstakil bir risâle yazan Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî’ye (ö.1242/1826) göre râbıta, Mürîdin fenâ fillâh makâmına ulaşmış olan şeyhinin sûetini hayâlinde saklamak suretiyle onun rûhâniyetinden feyz almak ve istimdâd dilemekten ibarettir” (Gündüz, 2008:28).

2.3.7. Tevessül

“Tevessül, “vesile edinmek” olduğuna göre vesile bir anahtar kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Vesile, kendisiyle başkasına yakın olunan, talep edilene içten bir yakınlık ve ona yol aramaktır” (Kasimoğlu, trh, 7).

2.4. BÜYÜK TARİKATLAR VE KURUCULARI

Mutlu (2000:326-327), kitabında büyük tarikatlardan şu şekilde söz etmiştir;

Kadirilik: İslam dünyasında ortaya çıkan ve Bağdat merkezli olan ilk tarikat, kurucusu Abdülkadir Geylânî’dir.

Rufâilik: Bu tarikatın kurucusu Basra doğumlu Ahmed er Rufâî’dir (500 veya 512-578/1118-1183).

Yesevîlik: Türkistan bölgesinde ortaya çıkan bu tarikatın kurucusu, Ahmed Yesevî’dir (ö.562/1166).

Medyeniyye: Ebû Medyen Şuayb el-Mağribî (ö. 590/1194) tarafından kurulmuştur.

Kübreviyye: Necmeddin Kübrâ (ö. 618/1221) tarafından kurulmuştur.

Suhreverdîyye: Bu tarikat, Ebu Hafs Ömer Sühreverdî (ö. 632/1236) tarafından kurulmuştur.

Çiştiyye: Muinüddin Hasan Çişti (ö. 633/1236) tarafından kurulmuştur.

Ekberîyye: Vahdet-i Vücut (varlığın birliği) görüşüne dayanan bu tarikat, Şeyh-i Ekber namıyla ünlenen Muhyiddin İbnü’l Arabî (ö.638/1240) tarafından kurulmuştur.

Şâzellîyye: Kuzey Afrika’da teşekkül eden bu tarikat, Ebu’l Hasan Ali bin Abdullah Şâzelî tarafından kurulmuştur (ö.656/1258).

Bektaşîyye: Hacı Bektâş-ı Velî (ö. 669/1271) tarafından kurulmuştur.

Mevlevîyye: Mevlana Celâleddin Rûmî (ö. 672/1273) tarafından kurulmuştur.

Bedeviyye: Ahmed bin Ali Bedevî (596-675/1200-1276) tarafından kurulmuştur.

Desûkiye: İbrahim Desûkî (ö. 693/1295) tarafından kurulmuştur.

Sadiyye: Saduddin bin Mûsâ Cebbâvî (ö. 700/1300) tarafından kurulmuştur.

Halvetiyye: Ömer bin Ekmelüddin Halvetî (ö. 800/1397) tarafından kurulmuştur.

Bedreddiniyye: Simavna Kadısıoğlu Şeyh Bedreddin (ö. 820/1417) tarafından kurulmuştur.

Bayramiyye: Hacı Bayram Veli (ö. 833/1429) tarafından kurulmuştur. Celvetiyye tarikatı Bayramiyye tarikatının bir koludur”.

2.5. HALVETİ TARİKATI

2.5.1. Halvet:

Halvet, kelime anlamı olarak her şeyden uzaklaşarak تنها bir yere çekilmek ve yalnız kalmak anlamında kullanılmaktadır. Halvete çekilen birey tek başına Allah’a dua ederek ona daha çok yaklaşmaktadır.

“Halvet, تنها ve tenhaya çekilmek, tenhalık ve yalnızlık manalarına geldiği gibi, ihtiyarı halvet (Yalnızlığı seçmek), küşe-i halvet (Yalnızca bir köşeye çekilmek), taleb-i halvet (yalnızlık ve ıssızlık istemek), halî تنها oda ve hamamda oda gibi ufak, ayrı yıkanılacak yer, halvete çekildi, halvete girdi, haletten çıktı, halvethane (kimsesiz ve işsiz kalıp, istirahat edilecek yer), halvetsaray (mükellef dayalı döşeli halvet yeri), halvetgûn (inziva mahalli), halvetgüzin (inzival halinde olan, yalnız yaşayan), halvetgüzîde (yalnızlığı seçmiş olan kimse), halvetnişin (tenha yerde oturan ve oturucu olan kimse) şeklinde ifade edilebilir” (Serin, 1984:67) şeklinde tanımlanmaktadır.

“Halvet; Hiçbir kimsenin ve dünya malının bulunmadığı bir yerde, ruhun Allah’la konuşmasıdır” (Türer, 2011:78).

Halk arasında kırk günlük halvet eğitimini çile olarak adlandırıldığını belirten Sır, çile sözünün, Farsçadaki çihil (kırk) kelimesinden geldiğini söylemektedir.. Bu deyim zamanla zorluk ve ıstırapı göğüslemek anlamında *çile doldurmak* ya da *çile çekmek* şeklinde kullanılmış; tekkelerdeki halvethânelere çilehâne denilmiştir (2001:174).

2.5.2. Halveti Tarikatı

Ömer el Halveti tarikatın kurucusu olarak bilinir. (ö.800/1397-98). Hazar denizinin güneybatısında bulunan Geylan bölgesindeki Lahican’da doğduğu ve babasının adının da Ekmelüddin olduğu, tarihi kayıtlarla doğrulanmıştır (Karaatlı, 2006:23).

“Ebû Abdullah Siracüddîn Ömer bin eş Şeyh Ekmelüddin’ül Ehci (K.S) Ehcan’da doğmuş, Harzem’de bulunan amcası eş Şeyh Ahi Muhammed bin en Nur’ul Halvetî’nin yanına gitmiştir. Bu zat, seyr ve sülûkta halvet zikri’ni çok sever, ömrünün çoğunu halvetle geçirirdi. Bundan dolayı Halveti adını daha sağlığında almıştır. Siracüddin Ömer (K.S.) hazretleri amcasından anabe aldığı gibi, seyr ve sülûkta da ilerleyerek, amcasının halifelerinin ileri gelenleri arasında yükseldi. Hicri 717, Milâdî 1317 de amcası eş Şeyh Ahi Muhammed bin en Nur’ul Halvetî’nin vefatı üzerine onun yerine Post-Nişin (Şeyh) oldu. Halvetî İlmi, irfanı ve kabiliyeti ile amcasından devraldığı sistemi daha da geliştirerek, amcasının şahsında isimlenen Halvetiye Tarikatı’nın Pir’i oldu” (Serin, 1984:70-71).

Günümüz dünyasında Türkiye ‘de faaliyet gösteren tarikatların yüzde olarak en çoğu Halvetiyye’nin kolları olduğunu belirten Sır, bu kolları sırasıyla şu şekilde sıralamaktadır; Şa’bâniyye, Cerrâhiyye, Uşşakiyye ve bunların alt kollarıdır (2001:182).

2.5.3. Halveti Silsilesi:

Silsile genel anlamıyla zincir kademe demektir. Tasavvufta sûfilerin zincir halkalarına benzeyen şeyhler vasıtasıyla Hz. Peygamber’e, nihayet Allah’a ulaşmak için kabul ettikleri bir esastır. Bu şöyle de ifade edilir: “El ele, el Hakk’a” (Kara, 2010:182).

“Silsile, tasavvufî muhitlerde yaygın hale gelmediği ilk asırlarda özellikle hadis ilminde kullanılmıştır. Hadisi rivayet eden kişi râvi zinciri ile Hz. Peygamber’e kadar ulaşma durumunda idi. Mürid şeyhinden tasavvufî ilim ve terbiye usulünü öğrenir. Bu silsile şeyhin şeyhi, onun şeyhi... gibi bir yolla genellikle Hz. Ali’ye veya Hz. Ebu Bekir’e oradan da Hz. Peygamber’e ulaşır” (Kara, 2010:183).

Halveti tarikatının silsilesi, velayetin ve nübüvvetin sultanı Hz. Muhammed’ ten (s.a.v.) bu güne bu tarikatın kurucusu olan eş Şeyh Ebu Abdullah Siraceddin Ömerü’l Halveti Hazretleri’ne şu şekilde ulaşır:

- 1- Seyyidü’l evvelin ve’l ahirin Muhammed Mustafa (s.a.v.)
- 2- Ebu’l Haseneyn İmam Ali el Murtaza (k.v. ve r.a.)
- 3- Seyyidü’t Tâbi’în Ebu Sa’id Hasan b. Yesâr el Basrî
- 4- eş Şeyhü’l Lami’î Habib el Acemî
- 5- eş Şeyhü’l Kebir Ebu Süleyman Davud b. Nasır et Ta’î
- 6- eş Şeyhü’l Fahin Ebu’l Mahfuz Maruf Ali el Kerhî b. Feyruz
- 7- eş Şeyhü’l Kerim Ebu’l Hasan Sırrı’s Sakatî b. Muğles

- 8- Seyyidü't Tâife-i Sûfîyye Ebû'l Kasım Cüneyd b. Muhammed el Bağdadî
- 9- eş Şeyh Ebû Ali Ahmed Mimşâd ed Dineverdî
- 10- Ebu Abdullah Muhammed Dineverî
- 11- Muhammed Amveyh b. Abdullah el Bekri
- 12- eş Şeyh Vecihüddin
- 13- eş Şeyh Ömer el Bekrî
- 14- eş Şeyh Ebu'n Necib Ziyâüddîn Abdülkâhir el Bekrî es Sühreverdî
- 15- Ebheriyye tarikatı piri Ebû Reşid Kutbuddîn el Ebherî
- 16- eş Şeyh Rüknuddîn Muhammed Nehhâs el Buharî
- 17- eş Şeyh Şihabüddîn Muhammed et Tebrizî
- 18- eş Şeyh es Seyyid Cemaleddîn-i Şirâzî
- 19- Zâhidiyye-i Halvetiyye tarikatının pîri İbrahim Zahid Geylânî
- 20- eş Şeyh Kerimüddîn Ahî Muhammed b. Nur el Halveti
- 21- eş Şeyh Pir Ebû Abdullah Siracüddîn Ömer bin eş Şeyh Ekmelüddîn'ül Geylânî el Ahcî el Halveti (Güney, 1997:12, Serin,1984:78, Abdulkadiroğlu, 1991: 23-24-25)

Hz. Pir Ömerü'l Halveti'nin şer'î esaslar üzerine kurduğu ve ikinci Pir Seyyid Yahya-i Şirvanî Hazretleri zamanın icaplarına göre daha da geliştirip genişletmiştir.

Hazreti Pir'den (eş Şeyh Pir Ebû Abdullah Siracüddîn Ömer bin eş Şeyh Ekmelüddîn'ül Geylânî el Ahcî el Halveti) sonra zaman zaman terbiye sisteminde değişimler ve bundan dolayı da aynı merkezden, fakat ayrı kollardan silsileler meydana geldiği görülmektedir. Allah Resûlünden sonra 28. el olan Halvetî şeyhi, Eş Şeyh Hayreddin-i Tokadî (K.S.) hazretlerinin silsilesi ile Halvetiye Tarikatı'nın zamanımıza kadar uzanan mukaddes zincirlerinden tespit edilenler geliş sırasına göre şu şekilde sıralanmaktadır (Serin,1984:79).
22. eş Şeyh Anî Emrem Halveti
23. eş Şeyh Hacı İzzeddîn Halveti

24. eş Şeyh Sadreddîn Hitâvi
25. Pir-i sanî eş Şeyh Yahya-yı Şirvani
26. eş Şeyh Pir Muhammed Erzincani
27. eş Şeyh Cemal el Halveti
 - 27.1 eş Şeyh Zeynüddîn Yusuf Sünbül Sinan (Sünbiliyye)
 - 27.2 eş Şeyh Pîr Şa'bân-ı Velî (Şa'bâniyye)
 - 27.3 eş Şeyh Ahmed bin Ali el Assâlî (Assâliyye)
 - 27.4 eş Şeyh Muhammed bin Muhammed el Bahşî (Bahşiyye)
28. eş Şeyh Hayreddîn-i Tokadı
29. eş Şeyh Pir Şaban-ı Velî
30. eş Şeyh Ömerü'l Fuâdî Kastamonî
31. eş Şeyh İsmail Kudsî Çorumî
32. eş Şeyh Mustafa Muslihiddîn
33. eş Şeyh Ali Atvel Karabaş-ı Velî (Karabaşiyye Şubesi)
34. eş Şeyh Muhammed Nasûhî Üsküdarî
35. eş Şeyh Abdullah Rüşdi Mudumuvî
36. eş Şeyh Hacı Mehmed Zoravî
37. eş Şeyh es Seyyid Mustafa Çerkeşî (Şa'bâniyye kolunun pîr-i sâni ve Çerkeşiyye Şubesi)
38. eş Şeyh Hacı Halil Geredevî
39. eş Şeyh Salih Efendi Kütahyevî
40. eş Şeyh Hacı Osman Efendi (Söğütlü)
41. eş Şeyh İsmail Hakkı Efendi (Çaltılı)
42. eş Şeyh Sâdık Efendi (Eskişehirli)
43. eş Şeyh Hacı Hafız Ali Rıza Efendi (Uşaklı)
44. eş Şeyh Hoca Mustafa Efendi (Uşaklı)

45. eş Şeyh Hoca Hafız Mehmet Dumlu Kütahyevî

(<http://www.halveti.net/Tasavvuf>. 10.03.2012)

2.5.4. Halveti Tarikatında Kollar

Halvetiy tarikatı ilk olarak her tarafa halifeler göndererek tarikatı yaymaya başladı. Halvetilerin büyük müşidleri de yetiştirdikleri halifeleri dört bir yana göndererek geniş çapta yayılmaya devam ettiler.

Serin'in çalışmasında yer alan bilgilere göre, Halveti tarikatı içerisinde meydana gelen kollardan dört tanesi asıl kol, geriye kalanları da tâlî kol olarak kabul edilmiştir. Asıl kol olarak kabul edilenler şunlardır:

- 1- Rûşeniyye Kolu
- 2- Cemaliyye Kolu
- 3- Ahmediyye Kolu
- 4- Şemsiyye Kolu (1984:85).

2.5.4.1. Rûşeniyye Kolu:

Şeyh Dede Ömer-i Rûşenî (ö. 892/1486) tarafından kurulmuş olan Rûşeniyye kolu Aydın ve civarında faaliyet göstermiştir ve bu şubeden Demirtâşîyye, Gülşeniyye, Sezâiyye ve Hâletiyye şubeleri yayılmıştır (Türer, 2011:92).

“Rûşeni 892/1487 tarihinde Tebriz’de vefat etti. Selçuk Hâtun tarafından yaptırılan dergâhta gömülüdür” (Eraydın, 2011:394).

2.5.4.2. Cemaliyye Kolu:

“Halvetiye tarikatının Cemaliye kolu içerisinde Mehmed Hamîdüddin’il Cemaliyye Hazretleri tarafından bazı yeni usul ve erkân ilavesi ile meydana gelmiştir. Saliklerini kendine has yetiştirme tarzı olan bu zat’ın yolundan giden insanlara daha sonraları Cemâlî denilmiştir” (Serin, 1984:98).

“Koca Mustafa Paşa vasıtasıyla padişah II. Beyâzîd Cemâleddin’i İstanbula davet etti. Koca Mustafa Paşa, ismiyle anılan dergâh ile, imâret câmi, medrese ve hamam inşa ettirdi. Cemâleddin dokuz sene bu dergâhta vazife yaptı. Padişahın onu iki kere ziyaret ederek duasını aldığı rivayet edilir. Halvetiyye Tarikatı İstanbul’a bu suretle gelmiş, tarikat zikri de ilk olarak bu dergâhta başlamıştır” (Eraydın, 2011: 397).

Halvetiyyenin Cemaliyye kolundan birçok şube meydana gelmiştir, bu şubeler şunlardır;

“Sünbülüyye, **Şa’bâniyye**, Karabâsiyye, Nasûhiyye, Çerkeşiyye, Halîliyye, İbrâhîmiyye, Bekriye, Kemâliye, Hafniyye, Ticâniye, Sümânîyye, Halvetiye (Feyziyye), Dırdiriyye, Sâviyye, Asâliyye ve Bahşiyye kollarıdır” (Türer, 2011:92).

2.5.4.3. Ahmediyye Kolu:

Serin, Ahmediyye kolunu şu şekilde tanımlamaktadır; bu şubenin pir-i “Yiğit Başı” adıyla anılan Ahmed Şemseddin İbni İsa El Marmaravî’dir (1984:128).

Eraydın ise, Uşak’ın Kabaklı köyünde medfûn Alâadin Uşşâki’den feyz aldı ve hırka-i tarîkat giydi. Kısa bir müddet sonra Manisa’ya giderek, orada irşâda başladı. Bir ara İstanbul meşâyihî arasında meydana gelen ihtilâfın haline me’mur edildi. Bu işi tatlılığa bağlamaya muvaffak olduğu için “Yiğitbaşı” lakabıyla şöhrete kavuştu (2011:399) şeklinde tanımlamıştır.

“Ahmediyye kolundan yayılan şubeleri şu şekilde sıralamak mümkündür; Ramazâniyye, Cihangîriyye, Raûfiyye, Cerrâhiye, Hayâtiye, Sinâniyye, Muslihiyye, Zehriyye, Uşşâkiyye, Cemâliyye, Salâhiyye ve Mısrîyye’dir” (Türer, 2011:93).

2.5.4.4. Şemsiyye Kolu:

Şeyh Şemseddin Ahmed’üs Sivasîye nisbet edilerek bu adla anılmıştır. Şemsiyye kolu, Halvetiye tarikatı içerisinde kendine mahsus bir terbiye sistemi geliştiren, dervişlerini yetiştirmede kendisine mahsus usuller kullandığı için, Halvetiye içerisinde “pîr” olarak görülmüş ve kendisinden sonra sistemi devam ettirilen bu tarikata Halvetiye-i Şemsiye ismi verilmeye devam edilmiştir. Sivas bölgesinde faaliyet gösteren bu koldan Sivâsiyye şubesi çıkmıştır (Serin, 1984:122).

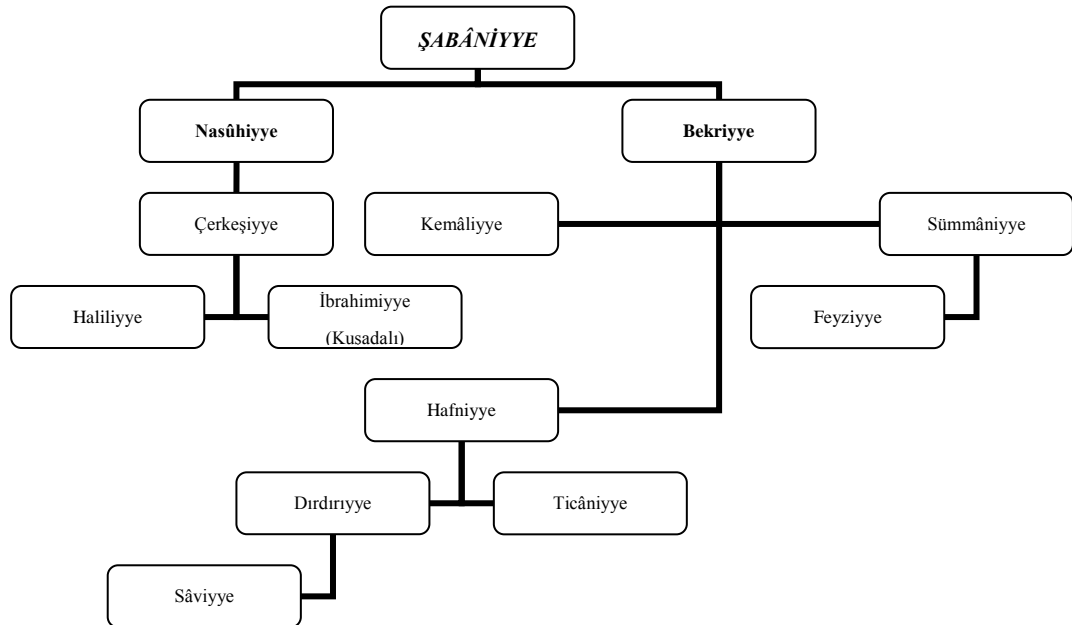
2.5.5. Halvetilik’in Şa’bâniyye Kolu

Şa’bâniyye, Halvetilik Tarikatı’nın Cemâliyye kolunun en önemli şubesidir. Kurucusu Şa’bân-ı Veli’nin ismine izafeten böylece adlandırılmıştır.

“Pir Şaban-ı Velî Hazretleri (k.s.), Kastamonu’nun Taşköprü ilçesinin Gökçeagaç Bucağına bağlı Çakırçayı Köyü’nün Cimdâr Mahallesi’nde dünyaya geldi. Doğum tarihi müze kayıtlarında 903/1497 yılı yazılı ise de, bir not konularak bu tarihin kesin olmadığı belirtilmiştir. Sefîne-i Evliya’da ise 905/1499 yazılıdır” (Abdülkadiroğlu, 1991: 37).

“Şa’bân Efendi ilköğrenimine, zamanın gelenekleri de dikkate alınarak, doğduğu mahallenin mektebinde Kur’an-ı Kerîm talimiyle başlamış; aklî ve naklî bilimlere sahip olmak için zaman zaman Taşköprü ilçesine ve devrinde âlimlerin toplandıkları yer olan Kastamonu’ya gidermiş” (Abdülkadiroğlu, 1991: 38).

“Şa’bân Efendi bir gün Seyyid Sünneti Mescidi’nde bulunan halvethânelerden birisinde erbîne niyet etti. Tamamladıktan sonraki hali, halk tarafından bilinmeğe başladı ve onun mutasavvıf kişiliğini anlayan halk sohbetlerine gelmeğe başladı. Halvetiliğin Kastamonu ve civarında Seyyid Sünneti’den sonra ünlü mürşidi kalmamıştı. Sünneti Efendi hayatta iken, ölümünden sonra yerinin boş kalacağını hissederek derin üzüntüye kapılmıştı. Rivayete göre Seyyid Sünneti, Hızır (A.S.) dan zaman zaman, seccadesinin bir süre boş kalacağını öğrenmiş fakat sonradan fevkalade bir şeyh tarafından doldurulacağı müjdesini almıştı. Gerçektende vefatında oğlu küçük olduğu için babasının yerini dolduramamıştı. O günlerde Halvetiye Tarikatından olgun, kâmil bir şeyh olan Tarakçızâde Abdurrahman Efendi vardı. Fakat bu zat Şa’bân Efendi kadar liyâkat sahibi değildi. Seyyid Sünneti’den boşalan seccadeyi Şa’bân Efendi dolduruyor, Hızır (A.S.) ın müjdesi gerçekleşiyordu. O, şeriat kurallarını uygulamada, tarikat yolunu düzenlemede doğrulukla davranıyor, etrafına dervişler ve dostlar topluyordu. O tarihte Seyyid Sünneti Mescidi, cami hüviyetinde olmayıp şehrin dışında bulunduğu Şa’bân Efendi’nin dervişleri ve kendisini sevenler onu şehir içinde bulunan Honsalar Camii’ne davet ettiler. Kendisini Şa’bân Dede nâmıyla anmaya başladılar” (Abdülkadiroğlu, 1991: 40-41). “Bu tarikat, halifeleri vasıtasıyla Fas ve Hicaz bölgelerine kadar yayılmıştır” (Eraydın, 2011:399)

2.5.5.1. Eş Şeyh Hoca Hafız Mehmet DUMLU Kütahyevî

Aziz Mehmet Dumlu Hazretleri 1929 yılında Kütahya'da doğmuştur. Babası Hacı Hurşitzadelerden Ömer Lütfi Beyin soyu Buhara'ya uzanmaktadır. Dedesi Eşref Efendi Nakşibendi şeyhidir. Dedesinin dedesi Hurşit Efendi Buhara'da tahsilini tamamlamış bir Nakşibendi şeyhidir. Soyunda anne tarafından gelen bir manevi çizgi de mevcuttur. Anneanneleri Gülsüm hanımın Eskişehirli Sadık Efendi Aziz Hazretlerinden biatlı bir Şâbani dervişi olduğu bilinmektedir (Sır,2001:47-48).

Mehmet Dumlu Hazretleri ilk eğitimini Kütahya'da yapmış ve daha sonra hafızlık eğitimine başlamıştır. Sekiz ayda Kur'anı Kerim hafızı olmuştur. Askerlik görevini İzmir Gaziemir'de tamamlamış, askerlik dönüşü kısa bir süre memurluk yapmıştır. Memurluktan ayrılıp Kütahya Şehitler Camii imamlığına tayin edilmiş, Müftülük kadrosunda Kur'an Kursu öğretmenliği yapmıştır.

1953 yılında Kütahya'da Ayşe hanımla evlenmiştir. Evliliğinden iki oğlu bir kızı olmuştur. Oğulları Kamuran Bey ve Sacit Bey Kütahya'da ticaretle uğraşmaktadırlar. Kızı Asuman Hanım da evlidir ve Kütahya'da yaşamaktadır. Mehmet Dumlu Hazretleri, eşi ile 47 yıllık bir evlilik hayatı sürmüştür. Eşi Ayşe hanımefendi, özenli, namazlarını kazaya bırakmamış bir hanımefendiydi. 2000 yılında Ayşe Hanım vefat etmişlerdir. Bu tarihten sonra Mehmet Dumlu hazretleri büyük oğlu Kamuran beyle birlikte oturmuştur.

Aziz Mehmet Dumlu Hazretleri tasavvufa ilk olarak Mevlevi Şeyhi Kütahyalı Akif Dede'ye intisab ederek girmiştir. O sırada Nakşibendi halifelerinden Altıntaşlı Hacı Mehmet Efendi'nin sohbetlerine de devam etmektedir. İzmir Gaziemir'de askerlik görevini yaptığı sırada Kadiri şeyhi Sezai Efendi ile tanışır ve onun sohbetlerine katılır. Askerden terhis olduktan sonra Kütahya'ya dönen Mehmet Dumlu Hazretleri, Altıntaşlı Hacı Mehmet Efendinin vefat ettiğini öğrenir. Bunun üzerine kendisinde bir kâmil mürşid arayışı başlar. Kütahya eşrafından Elifzade Nuri Efendi vasıtasıyla Uşak'ta bulunan Halveti Şâbani Şeyhi Hoca Mustafa Efendi Aziz Hazretlerine biat ederek Halveti Şâbani yolunda tasavvuf eğitimine başlar. Dervişliği çok coşkulu olan Mehmet Dumlu Hazretleri, kısa sürede şeyhinin takdir ve teveccühüne mazhar olmuştur.

Tasavvuf eğitimi yanında müzik eğitimine de devam eden Aziz Mehmet Dumlu Hazretleri, usul ve makam konularında kendisini yetiştirmiştir. Çok sayıda ilahiyi makam ve usulü ile ezberinde bulundurmuş ve ilahiler konusunda araştırma yapan müzisyenlere yol göstermiştir.

Dervişliği sırasında, hizmette ve gayrette önde yer alan Mehmet Dumlu Hazretleri şeyhinin vefatından önce irşad ile görevlendirilmiştir. 1973 yılında vefat eden Uşaklı Mustafa Efendi Aziz Hazretleri'nin Halveti Şabani çizgisini aslına uygun olarak devam ettirilmiştir. Kütahya, İstanbul, İzmir, Bursa, Ankara, Konya, Kastamonu ve Erzurum vilayetlerinde sohbetleriyle; irfan yolunda istekli olanlara tasavvuf eğitimi vererek hizmetini sürdürmüştür. İrfan yolunda yüzlerce öğrenciyi, nefisleriyle mücadelede gerekli yol ve yöntemleri göstererek, irşad ve ıslah etmiştir (<http://www.halveti.net/Tasavvuf>. 10,03,2012).

2.6. TARİKATLARDA MUSİKİ

Musikinin yayılmasında en büyük etkenlerden biri de tarikatlardır. Özellikle dini musiki formundaki eserlerin yayılmasında tarikatlarda bulunan dervişler etkili olmuştur. Katıldıkları toplantılarda dini musiki formunda eserleri gittikleri her yerde seslendirerek musiki vasıtasıyla Türk kültürünün de yayılmasına destek olmuşlardır.

Büyük mutasavvıflar yetiştirdikleri halifelerini İslam âleminin çeşitli yerlerine göndermişlerdi. Özellikle 17. yüzyılda Türkler tarafından kurulan tarikatlara ait yüzlerce tekke açılmış ve bu tekkeler musiki ile birlikte Türk kültürünün de yayılmasına önemli katkılarda bulunmuşlardır. Çünkü tarikat ayinleri özellikle musiki ve şiirin birleşmesi ile doruk noktasına ulaşmıştır. Bu arada mutasavvıfların, şeyhlerin, zakirbaşılardan ve dervişlerin birçoğu ilahi, nâ't, tevşih ve duraklar besteledikleri görülmüştür. Buradan da bu kişilerin çok derin bir musiki ve tasavvuf kültürüne sahip oldukları anlaşılmaktadır (Güney,1997: 3).

Türk dini musikisinin yayılmasında Gülşeni kolunun önemli bir rolü vardır. Mısır'da etkin olarak görülen Gülşeniliğin kurucusu olan İbrahim Gülşeni (vefat 940/1533) Diyarbakır Türklerindendi. Halvetiyye'den Dede Ömer Ruşenî'ye intisab etmiş ve şeyhi tarafından Mısır'a gönderilmişti. Orada açtığı tekke müteakip asırlarda büyük bir önem kazandı ve büyük bir âsitane haline geldi. Gülşenilik ve Mevlevilik gibi tarikatların yayılmasıyla beraber bu yerlerde bir sürü Türk

musikişinası yetişmiş ve yerleşmiştir. Tarikatlar Türk kültürünün yayılmasında büyük birer okul görevi de görmüşlerdir (Güney, 1997:3-4).

“Halvetîye, Gülşeniye, Kâdiriye, Cerrâhiye, Bektâşiye gibi zikir ile birlikte mûsikînin önem kazandığı diğer bazı tarikatlarda da yalnızca dinî değil, her türlü mûsikînin meşkedildiğine dair güçlü belgeler elde mevcuttur” (Demir, 2010:374).

2.6.1. Tarikatlarda Kullanılan Musiki Formları

Güney; nefes, şuşul, na't, durak, zikir hakkında şu bilgileri verir.

“Tasavvufî şiirin ve musikinin başlıca formlarında biri olan ilahinin kelime anlamı “Allah’a mensûb” demektir. Tasavvufî şairler tarafından yazılmış, dini ve ilahi fikirleri ihtiva eden şiirlere, musikide de bu tarz şiirlerin bestelenmesi suretiyle meydana gelmiş parçalara verilen umumi addır. Muhtelif tarikatlarda okunan ilahilere değişik adlar verilebilir. Gülşenî tekkelerinde okunanlara *Tapuğ*, Bektaşî tekkelerinde okunanlara Nefes adı verilir. Tüm tarikatlarda Arapça şuşullerin okunmasıyla beraber Türkçe ilahilere büyük önem verilmiştir. İlahilerin güftesi şayet Arapça ise buna Şuşul denilmektedir. Na'tlar güfteleri büyük mutasavvıfların şiirlerinden seçilen kasidelerdir. Tekke musikisinde zikir aralarında zakir tarafından bir makam içerisinde usulsüz olarak okunur. Tevşih ile Na'tın ayrıldığı nokta burasıdır. Tevşih, mevlid ve miraciye bahirleri arasında cumhur (hep bir ağızdan) olarak okunur, güfteleri Arapça ve Farsça olabilir. Duraklar, durak evferi usulü ile ölçülerek ilahilerden ayrılır. Mevlevilik dışında tarikatların ayin ve zikirleri esnasında ara verildiği yerde okunduğu için bu ismi almışlardır. Kuûdi (oturarak) veya kıyamî (ayakta) zikir eden tarikatlarda zikrin birinci kısmını, Kelime-i Tevhîd teşkil eder. Bu kısım bittikten sonra İsm-i Celâl'e geçmeden önce bir ara verilir. Bu arada umumiyetle bir bazen iki zakir tarafından makam çerçevesinde fakat usul dairesi dışında bestelenmiş tasavvufî güfteler okunur, bu eserlere durak, okuyanlara ise durakçı adı verilir” (1997:8-9).

2.7. HALVETİLİKTE MUSİKİ

Güney (1997:20), Halvetilikte musikinin önemli bir unsur olduğunu, Türk karakterli bir tasavvuf kolu olan Halveti Tarikatının, Türk Tasavvuf Musikisi konusunda diğer tarikatlardan daha değişik bir özelliğe sahip olduğunu belirtir. Ona göre, Seyyid Yahya Şirvani'den sonra Anadolu ve bütün Osmanlı topraklarındaki Müslüman Türkler arasında en çok yayılıp kabul gören bu tarikat, Mevlevilik ve Bektaşîlik ile birlikte, Türk musikisine çok büyük katkılarda bulunmuştur. Bir Türk tarikatı olan Halvetilik ve bütün kol ve şubeleri zikir usulü olarak “zikr-i cehri” denilen açık ve sesli zikir usulünü benimsemiş ve toplu ayinlerde kullanılan musiki, Türk Tasavvuf Musikisinin kendisine özgü özelliklerinin ortaya koyulmasında, gelişmesinde ve halk tabakalarına yayılmasında önemli tesiri icra etmiştir.

Dairesel yürüyüşle dönmek, demek olan “Devrâni” ayin usulü Halveti zikir ayininin en belirgin özelliğidir ve Kadirîliğin Eşref kolu hariç sadece Halvetiliğe özgüdür. El ele tutuşarak, kol kola girerek veya elini yanındakinin omuz ve beline koyarak oluşturulan halka, sol tarafa doğru atılan adımlarla döndürülür. Bu hareket devrânın aslıdır. Bazı kollardaki küçük değişiklikler bu hareketin esasını değiştirmez. Devrân sırasında atılan adımlarla uyumlu olarak tekrarlanan Allah’ın isimleri devam etmekte iken, zakirler ilahi, kaside ve zikre devam edilmediği veya dinlenildiği zamanda durak formunda eserler okurlar. Devrân idaresi mutlaka musiki ve özellikle usul ve ritm bilgisine ihtiyaç gösterdiğinden, bütün Halveti şeyhlerinin musikiye aşina olmaları şarttır. Şeyh ve zakirbaşı devrân içerisinde işbirliği ile zikri ve ilahilerin uyumunu sağlarlar. Halveti ayininde sadece bendir, halîle, kudüm, nevbe gibi vurmali sazlar kullanılır. Bazen Devrânda “kalbi” denen harfler belli edilmeden yapılan zikirde, ney üflendiğine rastlanır.

Güney; Halvetilikte zikir’e ait bilgileri ise şöyle dile getirir.

“Halvetilerin diğer Sünni tarikatlar gibi “Devrân” ları da vardı. Devrân olacağı gün dervişler ve tarikat muhib olanlar dergâha gelirlerdi. Halveti dergâhlarının semahanesine dervişler sıra ile girerlerdi. Başlarında taçları, üzerlerinde derviş elbiseleri bulunurdu. Genç dervişlerden tutun da, aksakallı dervişlere kadar zikir halkasına dâhil olurlardı. Şeyh efendi ayakta mihrapta dururdu. Zikir halkasının sağ tarafını dervişler, sol tarafını da muhip olan dervişler tutarlardı. Şeyh zikre başlar başlamaz, dervişler kollarını birbirlerinin omzuna koymak suretiyle sağa ve sola toplu olarak yürürler, Kelime-i Tevhid’i zikreder, Hu! Allah! Diye durmadan dönerler, zamanla müthiş suretle vecde giderler” (1997:21).

Ergun’un çalışmasından ise, Türk musikisinin en güzel ve o nisbette sanatlı eserlerinden olan “Durak” ve “Tevşih”lerin ekseriyetle bu tarikatlara mensub musikişinaslar tarafından vücuda getirildiğini, dini musiki sahasında en çok eser verenlerin Halvetiler olduğu öğrenilir. Anadolu Türkleri arasında en çok yayılan Halvetilik’de ve kolları teşkil eden Bayramîlik, Sünbülîlik, Gülşenîlik, Sinanîlik, Şabanîlik, Şemsîlik, Uşşakîlik gibi tarikatlarda ve Kadirîlik ile Halvetiliğin birleşmesinde husule gelen Eşrefîlik’de “Devrân” yapıldığı için musikilerinde de coşkun bir hareket mevcuttur. Bu ezgilerde insanı raks etmeye mecbur eden bir ahenk vardır. Bu çeşit ilahiler için “sofu kaldıran” tabirinin sayı olması bundandır. Bununla beraber raksa uymayan ağır bir takım bestelere de bu tarikatlarda büyük bir yer verilmiştir (1942:13-14).

Halveti bestekârların sayısındaki fazlalık, Halvetilikte musikiye önemli derecede yer verildiğini göstermektedir. Dini musikiye önem veren bu Halveti bestekârlar Güney'in çalışmasında şu şekilde listelenmiştir;

Halveti Bestekârlar

Bezcizade Şeyh Mehmed Muhyeddin
Koğacızade Şeyh Mehmed
Hatîp Zâkirî Hasan Efendi
Yakûbzade Şeyh Mehmed
Nefes Anbarı Şeyh Osman
Hafız Post
Şeyh Mehmed Nazmi
Çâlâk Şeyh Ahmed Efendi
Zâkirbaşı Ahmed Çelebi

Gülşenî Bestekârlar

Şeyh Ömer Rûşeni
Kefeli Derviş Abdi
Ali Şigurani
Abdülğani efendi
Edirneli Salihzade

Sünbüli Bestekârlar

Abdülkerim
Nakşî İbrahim
Kenzî Hasan Efendi
Buhurîzade Şeyh Abdülkerim Efendi
Şikârîzade Ahmed Efendi
Mutafzade Ahmed Efendi
Hakkâk Hafız Abdi
Balat Şeyhi Kemal Efendi
Kutbî Efendi
Şeyh Mehmed Sinan Dede Efendi

Nasuhî Bestekârlar

Şeyh Mehmed Tuluî Efendi
İbrahim Ağa

Şeyh Mes'ud Efendi
Şeyh Said (Özok) Efendi
Zeki Arif Ataergin
Raufî Bestekârlar

Servet Efendi

Cerrahi Bestekârlar

Eyyubî Mehmed Efendi
Eğrikapılı Şeyh Mehmed Efendi
Muzaffer Ozak
Sinanî Bestekârlar

Hafız Abdüllâtif Ali Efendi
Ümmî sinanzade Hasan
Bahçevanzade Ali Şehrî
Zâkirbaşı Fehmi Efendi
Uşşakî Bestekârlar

Hüseyin Sebilci (Okurlar)

Mısrî Bestekârlar

Karaoğlan Mustafa

Sivasî Bestekârlar

Dıraman Zâkiri Ahmed Vekfî Efendi

Halvetilikte musikiye bu kadar önem verilmesi bestekâr sayısından anlaşılabilceği gibi, bu musikiyi icra edenlerin sayısındaki çoklukta Halvetilikte musikiye ne derece önem verildiğini bir kez daha göstermektedir. Güney, çalışmasında Halveti musikişinasları aşağıdaki gibi sıralamaktadır (1997:90).

Tophaneli Mahmud Efendi
Bursalı Ebu Bekir
Fethullah Çelebi
Şeyh Müstakim
Edirneli Şaban Dede
Şeyh Hasan Efendi
İmamzade Efendi

Şeyh Hasan Efendi
Mustafa Dede
Mehmed Nuri Efendi
Hacıkadınlı Nuri Efendi
Şeyh Hamdullah
Şeyh Salih Efendi
Yorgancı Şeyh Ömer Efendi
Şeyh Hafız Mehmed Efendi
Şeyh Mustafa
Kutucu Şeyh Ali
Kısık Mustafa Efendi
Şeyh Hafız Mahmud
Mehmed Nuri Efendi
Hatib Hafız Mahmud Efendi
Hüseyin Hüsni Efendi
Şeyh Mustafa Efendi
Siyahî Şeyh Salih
Hafız Resmi Efendi
K.M. Paşalı şeyh Hafız Hüseyin Efendi
Malak Hafız
Hakkı Dede
Gül Ali Dede
Şeyh Mustafa Efendi
Şeyh İbrahim Ethem Efendi
Sinan Efendi
Hafız Sadeddin Efendi
Şeyh Nida Efendi
Necmedin Efendi
Hafız İsmail
Şemseddin Efendi
Şeyh Mehmed Rıza Efendi
Kanbur Hafız
Nurullah (Kılıç) Efendi
Şeyh İbrahim Fahreddin (Erenden) Efendi

2.7.1. Şabanilikte Musiki

Şabanilikte, bütün tarikatlarda olduğu gibi musikiye çok önem verilmiştir. Özellikle İstanbul’da bu kolun musiki olarak etkin olduğu bilinir.

“Şabanilik Halvetiliğin bir kolu olduğu için, diğer Halveti kollarında olduğu gibi, âyin ve zikir usulü olarak Devrânî usulde ayin ve zikir yapan bir tarikattir. Ancak, Şabani ayininde, klasik Halveti devrânından başka yalnızca Şabaniliğe mahsus “Darb-ı esmâ” denilen bir zikir tarzı vardır. Zikir halkası veya düz saf halinde oturmakta iken dizler üzerine yükselinerek ve öne doğru eğilerek kolları da sanki kürek çekiyormuş gibi kaldırarak ve sonra tekrar oturuş şekli alınarak harekete devam edilir. Bu sırada “Ya Hay” ismi zikredilir. Darb-ı esmâ yapılırken bu zikir tarzına uygun özel bestelenmiş ilahiler okunur. Darb-ı esmâ ilahileri mutlaka sofyan usulünde bestelenir ve esere “es” (durak) ile başlanır. İlk es ile öne doğru eğilinirken, Yâ Hay zikri başlar ve senkoplu olarak devam eder. Usulün dışındaki es, nefes alma payı olarak bırakılıp ikinci zamanda Yâ hecesine girilir, usulün son zamanında Hay hecesi söylenip oturuş durumu alınır” (Güney, 1997:25-26).

2.7.1.1. Şabani Bestekârlar

Şeyh Mustafa Zekâyî Efendi

Güney (1997:72) ve Öztuna’nın, (1969:408) çalışmalarına göre, tek bir eseri ile bestekârlık kudretini gösterebilen üstadlardan biri de Şeyh Mustafa Zekâyî Efendi’dir. Bursa Yenişehirli İbrahim Paşa’nın oğludur. Divan-ı Hümâyûn kâtipliğinden ayrılarak Şabani Şeyh Simavlı Hasan Efendi’ye kapılanmış ve O’nun halifesi olmuştur. Şehremini’deki Ümmî Sinan Tekkesinin sekizinci şeyhi Gülşenî Hacı Ali Efendi’nin vefatı ile o tekkeye şeyh tayin edilmiştir. 1812 yılında ahrete göçtü ve tekkesine konulmuştur. Onun hüzzam makamındaki, güftesi de kendisine ait evsat usulünde tevşihî “Ey nübüvvet tahtının şâhı Habîb-i Kibriyâ” Türk musikisinin bu alandaki şaheserlerinden birisidir.

Hafız Hacı Nâfiz Bey

Durakçı olarak bilinen Nafiz Bey; 19. yüzyılın ikinci yarısının ünlü musiki insanlarından birisiydi. Durak okumadaki ustalığı sebebiyle “durakçı” olarak anılmaktaydı. Mısır’da İstanbul ağzı ve tavrı ile ezan ve Kur’an okumak üzere görevlendirilecek kadar başarılı bir genç okuyucuydu. Nafiz Bey’e, 1866 Ramazanı içerisinde bir takım kıskançlıklardan dolayı güvercin tersi yedirilmiş ve sesinin kısılmasına neden olunmuştur. Hacı Nâfiz Bey çok genç yaşta sesinin kısılmasına rağmen musikiden kopmamıştır. Musiki eserlerini çok çabuk öğrenir ve isteyenlere

de en doğru şekli ile öğretirdi. Hafız Hacı Nâfiz Bey henüz 48 yaşında iken, çok kısa bir hastalıktan sonra 1898 Ocak ayında ahirete göçtü. Kabri, yıllarca zâkirlik yaptığı Seyyid Nizam Dergâhı yanındadır. Nâfiz Beyin Mâhûr makamındaki “Yar yüreğim yar, gör ki neler var” ve Uşşak makamında ki “Aşkınla çok olsa bu ten, ben yine İllallah derim” ilahileri çok tanınmış ve yayılmıştır (Güney,1997:74).

Şeyh İhsan (İyisan) Efendi

Güney, Nalçacı'nın durak okumadaki başarısına dikkat çeker.

“Nalçacı dergâhının son şeyhi İhsan Efendi son devirde dini musiki alanındaki bilgisi ve özellikle durak okumadaki başarısı ile tanınmış değerli bir Şabanî musikişinas idi. 1873 yılı başlarında babası Şeyh Mustafa Enverî Efendi'nin vefatından birkaç ay sonra Nalçacı dergâhında doğdu. İhsan efendi dayısı ünlü musikişinas Behlül Efendi (ö.1895) ile Selâmi şeyhi Muhtar Efendi, Sünbül Efendi Âsitânesi zakirbaşısı Şeyh Mehmed Efendi'den musiki öğrendi. Bildiği durakların hepsini bu değerli şahsiyetlerden meşk etmiştir. 1908 yılında ağabeyi Şeyh Tayyar Efendi'nin vefatı ile Nalçacı Dergâhı şeyhi oldu. Bazı ilahiler bestelemiş ise de ne yazık ki hepsi kaybolmuştur. 1985'li yılların sonunda ahirete göçmüştür” (1997:75).

2.8. DİN VE MUSİKİ

Türk musikisinin de kökenini oluşturan dini musikinin temeli, cami ve tekke musikisidir. Genel olarak sözlü musiki şeklinde ifade edilir.

“Dini musiki camilerde, dergâhlarda, ibadet esnasında kari, hatip müezzin ve zâkirler tarafından ve bazen hazır bulunan herkesin katılmasıyla okunan muhtelif musikili parçalardan meydana gelir” (Güney, 1997:1).

Dini musikinin sadece Türk sanatlarının ve musiki sanatının en önemli alanlarından birisi olmakla kalmadığından bahseden Güney, Türk Milletinin hayatında doğumundan ölümüne kadar, çok büyük bir yer kaplayarak, onunla kaynaşıp bütünleşmiş ve milli birliğin tessüsünde (kurulma) büyük payı bulunan, çok sağlam bir harç vazifesini de gördüğünü belirtmekte (1997:2).

Kaplan, Türk müziği formlarından sözlü musiki formu olan dini musiki formunu kendi içerisinde iki ana bölümde incelemektedir:

I. Cami Musikisi: “Dua niteliğinde olan bu musiki İslamiyet'in ilk devirlerinden beri tabii bir gelişme göstermiştir. Nâ't, tekbir, salâ, temcid gibi dini

parçalarla, kamet, tesbih duaları gibi namaza ait bölümler bu musikinin birer parçasıdır” (1991:13-14).

II. Tekke Musikisi: “Bu musikide, tasavvufi bir lirizm ve neş’e hâkimdir. Çeşitli tarikat toplantılarında ve tekkelerde zikir esnasında icra edilmek üzere meydana getirilen musikiye Tekke Musikisi denir. Ayin, durak şughul, mersiye, na’t, ilahi ve nefes bu musikinin belli başlı formlarıdır” (1991:14).

2.8.1. Dini Musiki Formları

2.8.1.1. Temcid Münacatı :

Akdoğan’a göre; Temcid, Arapça’da "mecd" kökünden gelen bir masdar olup, "büyüklemek, ululamak" anlamlarına gelmektedir. Ramazan geceleri ve diğer mübarek gecelerde, genellikle sahurdan sonra, sabah namazından önce bir müezzin ile koro tarafından okunur. Temcid’in sözleri, Cenab-ı Hakk’ı yüceltme ifadeleriyle doludur, onun için dini musikide bu forma temcid adı verilmiştir. Temcidten sonra genellikle münacat okunur ve Cenab-ı Hak’tan dilekte bulunulur. Bu sebeple Temcid ve Münacat ikisi beraber, dini musikide tek bir form gibi zikredilmiştir. Temcid’in güftesi kısa, açık ve Arapça’dır. Türkçe şiirlerin bestelenmesiyle yapılan münacattan ayrı bir şekli vardır. Nağmeleri tekrarlanmak suretiyle "Tevhid" duygusu telkin edilir (2002:341).

2.8.1.2. Mi'râciyye :

“Edebiyatımızda, genellikle de klasik edebiyatımızda kullanılmakta olan miraciyye ve mirac-nameler, Hz. Peygamberin Mirac mucizesini anlatan, çoğunlukla mesnevi şeklinde kaleme alınan ve müstakil olarak oluşturulan eserler hakkında söylendiği gibi, şairlerin divanlarında veya manzum eserlerinde kaside ve gazel şeklinde söylenmiş manzumeler veya mensur eserler için de kullanılmaktadır. Mi’râc mûcizesi Müslüman milletlerin edebiyat, mûsiki, minyatür, hat ve kitap sanatlarına yansımıştır. Bu konudaki edebiyat eserleri mi’râciyye ya da mi’râcnâme adıyla daha çok İranlılarla Türkler tarafından ortaya konulsa da mûsiki alanında sadece Osmanlılar ’da mevlid gibi bir form oluşturduğu görülmektedir” (Aktaş, 2006:65).

2.8.1.3. Na'ti Peygamberi:

Mevlevilik kültüründe, Mevlevi ayinlerinden önce okunan, Allah’ı ve Hz. Muhammed’i öven, Arapça, Farsça ve Türkçe sözlerden oluşan ve Na’t-hân tarafından okunan bir dini musiki formudur.

“Na’t kelimesi nitelemek, iyi güzel şeyleri abartılı biçimde dile getirmek, nitelik, vasıf anlamında kullanılır. Na’t özellikle Fars ve Türk Edebiyatında Peygamberimizi öven şiirlerin yaygın adı haline gelmiştir. Edebî bir terim olarak da Hz. Peygamber’in özellikleri üzerine söylenen, onu övmek maksadı ile kaleme alınan şiirlere verilen isimdir. Diğer peygamberler, dört halife, Mevlâna, Abdülkâdir Geylânî gibi din büyükleri için yazılan şiirlere de na’t denilmekle beraber, kelimenin en meşhur ve en yaygın manası Hz. Muhammed’i öven şiirlerdir. Bu tabir Na’tı Şerif olarak da kullanılır. Na’t yazanlara “na’t- gü” (nat söyleyen), Cuma günü tekkelerde ve camilerde na’t okuyanlara ise na’t-han (na’t okuyan) denir. Osmanlı şairlerinin çoğu na’t yazmıştır, bilhassa XVII. yüzyılın ikinci yarısı ile XVIII. yüzyılın ilk çeyreği arasında yaşamış olan meşhur şair ve bestekâr Nazım, bu alanda pek çok eser vermiştir. Na’t edebi bakımdan bir kasidedir. Bestelenmiş na’t güfteleri meşhur mutasavvıflardan veya tasavvufî şiirlerden seçilir. Na’tlar camilerde namazdan evvel bir na’t-han, tekkelerde ise çok kere zikir fasılalarında bir zakir tarafından yalnız olarak terennüm edilir. Mevlevî Ayinlerinde de sema’dan önce İtri’nin meşhur Rast Na’t-ı Şerif’inin bir na’t-han tarafından okunması adet olmuştur” (Ünver, 2011:71-72).

2.8.1.4. Ezan:

Namaz vakitleri Müslümanları namaza davet etmek için camilerin minarelerinden okunan ve sözleri Arapça olan, vakitlere göre çeşitli makamlarda okunan ve usulsüz icra edilen bir dini musiki türüdür. Namazlarda genellikle kullanılan makamlar şu şekilde sıralanabilir; Sabah Ezanı (Saba veya Dilkeşhâveran Makamı), Öğle Ezanı (Rast veya Hicaz Makamı), İkinci Ezanı (Hicaz Makamı), Akşam Ezanı (Segâh veya Evç Makamı), Yatsı Ezanı (Uşşak, Bayati veya Neva Makamı).

“Ezân’ın kelime manası, “bildirme” demektir. Istılâh (terim) manası ise, Cuma ve beş vakit namaza Müslümanları davet etmek için, istenilen makamdan ve mümkün olduğu kadar sade ve geçkisiz, zühdî bir üslûpta ve mûsikî usûlleri kullanılmadan irticalî olarak okunan bir çeşit Câmî Mûsikîsi formudur. Ezân’ın sözleri Arapça olup, okuyucusuna da “müezzin” denmektedir” (Demirdağ, 2009: 216).

Ezan her Müslümana, farz olan namaz vakitlerini haber vermek için ve onları ibadete çağırarak için günün beş vaktinde, minarelerden veya yüksekçe bir yerden, belirli sözleri, bir makam çerçevesi içinde okumak suretiyle yapılan çağrıdır (Tura, 1983:28).

2.8.1.5. Kâmet:

Talu'ya göre kâmet; namazın sünneti kılındıktan sonra bir müezzinin, müezzin mahfelinde ayağa kalkarak cemaati farz namazına davet etmesine kamet denir ve ezanın sözlerine ikinci “Hayya-al-el-felâh” dan sonra iki defa “Kad-kametissalât” sözlerinin ilavesi ile okunduğunu belirtmiştir (2002:10).

“Kâmet sözleri, ezanda olduğu gibi tekbirler dört, diğer sözler ikişer ikişerdir. Kâmette ‘hayye ale’l-felâh’tan sonra iki kere “kad kâmeti’s-salâh” cümlesi ilave edilir. Dolayısıyla kâmetin kelimeleri on yedi olmaktadır” (Bilgiç, 2007:13).

2.8.1.6. Salât-u Selam:

Peygamberimizi yüceltme, O’na saygı gösterme görevimizi yerine getirmek için söylenmiş olan sözdür.

Allahümme salli ala seyyidina Muhammedin ve ala ali Muhammedin ve sellim.

Özkan’a göre Salât-u Selam, Hz. Muhammed’e Allah’ın rahmet ve selamını ifade eden, Arapça sözlü bir dini musiki formudur (2006:13).

“Salatü Selam; Peygamberimiz’i yüceltme, saygı gösterme vazifemizi yerine getirmek ve şefaatine nail olmak içindir. Peygamberimizin, bizim salatü selamımıza ihtiyacı yoktur. Çünkü O, Allah tarafından ezelden övülmüş ve sevilmiştir. Salatü Selam dan maksat; Allah’ın emrine imtisal ve Resulullah’ın (S.A.V) bizim üzerimizdeki hakkını ödemeye gayret etmek suretiyle Allah’a yaklaşmaktır. Peygamberimiz’e salat etmek farzdır. Kişinin; Peygamberimiz’e salat ve selamı çok yapması ve bunu terk etmemeside vacibdir. Salat; zahire, Selam; batına işarettir. Salat, Allah’a mahsus bir rahmettir. Birinden ceset hazzediyor, diğerinden ruh nasip alıyor. Salatü selam, peygamberler dünyaya gelediden beri vardır. Salat; rahmet, mağfiret, dua manalarına gelir. Allah'a nispet olunursa rahmet, Meleklerle nispet olunursa mağfiret, insanlara, cinlere, bitkilere, hayvanlara ve taşta nispet olunursa dua demektir” (<http://www.bilelim.tr.gg/Salat.ue.-Selam-ve-Salavat>, 11.12.2011).

Essalatu vesselamu aleyke ya HabîbAllah

Essalatu vesselamu aleyke ya RasulAllah

Essalatu vesselamu aleyke ya NebiyAllah

Essalatu vesselamu aleyke ya Seyyidi evveline velahirîn

Essalatu vesselamu aleyke ya hatemennebiyyi velmurselîn

2.8.1.7. Salâtu Ümmiyye :

Talu'ya göre salâtu ümmiye; Dini ayinlerde ve dini günlerde, teravîh namazında, mevlitlerde, zikir yapılırken, Hz. Muhammed'e ait Sakal-ı şerif, Hırka-i şerif gibi eşyaların ziyaretinde okunur. Üç defa usulsüz ama geçmişten gelen bir tavır içerisinde tekrar edilmesinin gelenek olduğunu belirtmektedir (2002:20).

Dinsel törenler sırasında ya da dinsel günlerde Hazret-i Muhammed'e ait olan eşyaların ziyareti sırasında ve cenazelerde okunan Salât çeşididir (Say, 2005:210).

2.8.1.8. Tekbir:

Allah'ın ululuğunu ve büyüklüğünü dile getiren “Allahü Ekber” sözünün içinde bulunduğu sözlerin, usûlsüz ve doğaçlama ezgilerle okunmasıyla oluşan bir türdür.

Bestelenmiş en ünlü tekbir, İtri'ye (1638?-1712) ait olduğu inancı yaygın olan, fakat gerek ezgi anlayışı ve başlı başına bir dini müzik bestecisi olması nedeniyle Hatip Zâkiri Hasan Efendi'ye (1545?-1623) ait olduğuna inandığımız Segâh makamındaki tekbir'dir. Tekbir bir cümleli biçim içinde bestelenmiştir (Ünver, 2011:10).

Allahu ekber, Allahu ekber, LailaheillAllah-u-vallah-u ekber, Allah-u ekber vel-illah-il-hamd.

2.8.1.9. Durak:

Allah'ın büyüklüğünü ve yüceliğini anlatan şiirlerden bestelenmiş olan ve kasidehanlar tarafından okunan, usullü ve usulsüz bestelenen bir dini musiki formudur.

“Zikir esnasında ve birinci fasıldan sonra tek veya çift zakir'in terennüm ettiği bestenin adıdır. Oturarak (kuudi) veya ayakta (kîyami) zikir edilen tariklerde zikrin birinci kısmını, Kelime-i Tevhid teşkil eder. Bu kısım bittikten sonra İsm-i Celal'e geçilmeden önce bir ara verilir. Bir veya iki zakir tarafından makam çerçevesinde bestelenmiş tasavvufi güfteler okunur. Bunları okuyana Durakçı (Durakhan) adı verilir. Kelime-i Tevhid zikrine son verilip durulduğu için, bu duraklama esnasında okumak üzere tertib edilmiş belli tarz ve yapıdaki eserlere durak adı verilmiştir” (Özalp, 2000:125).

2.8.1.10. İlahi:

Allah ve Peygamber, ayrıca din adamlarının meziyetleri hakkında yazılmış ve her makamdan çeşitli usullerle kendine mahsus bir tavırla bestelenmiş Türkçe manzum eserlerdir. İlahiler bir veya birkaç kişi tarafından camilerde, tekkelerde vb. yerlerde okunabilir. Büyük ve küçük usullerle bestelenmiş pek çok ilahi örnekleri Türk musikisinin değişmez bir parçasını oluşturmaktadır

Dini Türk musikisinde en çok kullanılan formlarından olan ilahi formu, din dışı musikimizin şarkı formuna karşılık gelmektedir. Bu küçük formu kısaca “dini şarkı” diye açıklamak mümkündür. İlahi formu yapı itibariyle zemin+nakarat+miyân+nakarat şemasına veya bu şemanın az çok tadiline göre bestelenir (Öztuna, 1969:296).

“Bazı ilahiler belirli bir tarikata aittir (Kadiri, Rufai, Nakşibendi, Halveti, Gülşeni, vs.). Bunlar, o tarikatların dergâhlarında okunur. Ekserisinde o tarikatın inançları terennüm edilir ve tarikatın uluları övülür. Bazı ilahiler, birbirine yakın, birbirinden çıkmış birkaç tarikata birden aittir” (Öztuna, 1969:297).

2.8.1.11. Tevşih İlahi:

Mevlid ve miraciye aralarında okunan ilahilerdir. Tevşih, "süslemek" anlamındadır.

“Çoğunlukla Evsat, bazen de Devri Hindî usulüyle bestelenen, hep birlikte okunan ve öbür İlahilerden bu yönden ayrılan İlahilere "Cumhur İlahi" denir. İbadet meclislerinde okunan bu ilahiler, tekkelerde ayin sırasında okunan ve ritmik ahengi zikir darplarına uygun olan İlahilerle karıştırılmamalıdır” (<http://www.musikidemeti.net/tsm/index,08.08.2012>).

2.8.1.12. Tesbih İlahi:

“Allah’ı O’nun niteliklerine ve yüceliklerine yakışmayan benzetmelerden uzak tuttuğumuzu, O’na kusur bulunamayacağını belirten sözlerin bestelenmesiyle oluşturulmuş ilahilerdir. Büyük usûller kullanılmıştır, diğer ilahilere göre daha geniş soluklu ve sanatlıdır” (Ünver, 2011:93).

2.8.1.13. Nefes:

Bektaşî şairleri tarafından yazılmış olan ve Bektaşî tekkelerinde okunan nefes, değişik makam ve usullerle bestelenmiştir. Bektaşî tekkelerinde nefes okunurken, kadın ve erkeğin birlikte veya ayrı olarak icra ettikleri hareketlere Semâh denilmektedir.

“Bektaşî tarikatında ilahiye verilen isimdir. Güfteleri Bektaşî şairlerinin hece vezni ve açık, sade samimi bir dilde yazılmış şiirlerinden seçilir” (Öztuna, 1974: 69).

“Nefes, Alevî-Bektaşî şairleri tarafından yazılmış, özellikle cem ayinlerinde kendine has bir beste ile okunan şiirlere denir. Bektaşî nefeslerinin şiirsel yapısı incelendiğinde nazım şekli olarak koşma ve mâninin kullanıldığı görülmektedir. Vezin olarak ise Bektaşî nefesleri genel itibarıyla hece vezniyle yazılmıştır. Nefesler, genel olarak Dinî Mûsikî formu olan ilâhîye benzediği gibi Halk Mûsikîsi formu olarak da nitelendirilmektedir. Nefesler genellikle cem törenlerinde saz eşliğinde okunmaktadır. Nefeslerde sözler ön plana çıkmaktadır. Çünkü öncelikli amaç ibadet etmektir. Alevîlik ve Bektaşîlik ile ilgili hemen her konuyu ele alan ve küçük usullerle bestelenmiş nefesler, beste olarak daha çok Halk Mûsikîsi'nin tesiri altında kalmıştır. Fakat İstanbul gibi kültür merkezleri ve bu kültür merkezlerine yakın bölgelerdeki şehir Bektaşîliğinde Klâsik Türk Mûsikîsi etkisi daha fazladır. Rumeli ve Anadolu'da okunan nefesler ise türkû gibi Halk Mûsikîsi özelliği gösteren, tamamıyla yerel motiflerle meydana gelmiş eserlerdir. Bir nefesin birkaç ezgiyle söylendiğini görmek mümkün olduğu gibi aynı bestenin farklı güftelerde tekrarlandığı da görülmektedir. Nefeslerde en çok Uşşâk, Hüseyinî, Hicaz, Segâh, Eviç, Sabâ, Hüzzam ve Rast gibi makamlar kullanılmıştır” (Keskin, 2011:288).

2.8.1.14. Savt :

İlahi güftelerin aynı makam ve usulle, birbirine benzemeyen çeşitli nağmelerle bestelenmiş çeşitli şekilleridir.

Dini müzik formlarından tekke ilahilerinin bir türü olarak bahseden Say, Saba makamıyla bestelenen Savt'ın en belirleyici özelliğinin, seçilen bir dizenin ya da beytin, bir ya da iki bölümden oluşmuş bir ezgi içerisinde sürekli yinelenmesi olduğunu çalışmasında belirtmektedir (2005:466).

Arapça ses, sâdâ anlamına gelen savtın, tasavvuf mûsikîsi'ndeki anlamı kelime anlamından farklı olarak tekkelerde okunan mûsikî eserleri olarak kullanılmıştır. Tekkelerde zikir esnasında okunur. Zikrin özelliğine göre icrası ve zamanı farklıdır. Vahdet telkin eden güftelerden derlenmiş, kısa birkaç cümlelik ilahilerdir. Küçük melodik cümlelerden oluşur. Özellikle 19. yy.da çok kullanılmıştır. Güftesi Yunus Emre'ye ait olan;

Şüride vü şeyda kılan yârin cemalidir beni, Âlemlere rüsva kılan yarın cemalidir beni” beyiti ile başlayan Çargâh beste ve Saba makamında “Durman yanalım ateş-i aşka “Gülşenî Savtı” tarzına bir örnektir (Ünver, 2011:48).

2.8.1.15. Şuğul :

Güfteleri Arapça yazılmış olan akıcı ritmik ilahilere şuğul denilmektedir. Şuğuller tekkelerde zikir sırasında okunurlar ve usulleri genellikle Düyek ve Sofyan'dır. Şuğuller ilahilere göre daha basit ve hareketli eserlerdir.

“Geleneksel sanat müziğimizin dinsel müzik alanında Türkler tarafından bestelenen güftesi Arapça ilahilerdir” (Say, 2005:424).

2.8.1.16. Mevlîd-i Şerîf:

Hz. Muhammed'in doğumunu, peygamberliğini, miracını, mucizelerini ve vefatını konu alan şiirlerin, irticali olarak değişik makamlarda ve usulsüz olarak okunan cami musikisi formudur.

“Hz. Peygamberin doğumunu, peygamberliğini, Mirac'ını mucizelerini, vefatını konu eden, mesnevi şeklinde yazılmış şiirlerdir. İslam dünyasında pek çok şair mevlid yazmışsa da, bugüne kadar önemini koruyarak ayakta kalan Süleyman Çelebi'nin yazmış olduğu mevlid'dir. Bu eserin bestelenmiş olduğuna dair ciddi bilgiler varsa da, genel kanı bir mûsikî ve sanat anlayışı içinde teşekkül eden bir form olarak, genellikle irticali olarak okunduğudur. Osmanlı İmparatorluğunda çok sayıda ünlü “Mevlidhan'lar” yetişmiş ve bunlarla ortaya çıkmış olan üslûp özellikleri zamanımıza kadar gelebilmiştir” (Ünver, 2011:12).

2.8.1.17. Mersiye :

Yavaşça'ya göre mersiye; cenaze salâtlarından sonra minareden okunur, mevlid bahirleri arasında ise ölmüş kişileri anmak için usullü ya da usulsüz olarak bestelenen bir dini musiki formudur (2002:645).

“Mersiyeler iyi ve kötü olmak üzere iki guruba ayrılır: “ Elinizden çıkıp giden şeylere üzülmeiniz” ayeti elden çıkıp giden ve bir daha elde edilmesi mümkün olmayan şeylere üzülmei yasaklamıştır. Ölü için duyulan hüznün de böyledir. Hüznün kötü olduğu için, onun mersiyelerle coşturulması da kötüdür. Bu nedenle, Hz Peygamber ölüye ağlamayı kesinlikle yasaklamıştır. İyi olan hüznün ise; insanın din bakımından kusurlu oluşuna üzülmesi ve hatalarını düşünerek ağlamasıdır. Bu tür şeyler için ağlama ve hüznlenme iyi bir şeydir. Bu tür besteler iyi bir şeye sebep olduğu için iyidir. Buna dayanarak müezzinin güzel namelerle kalplere hüznlendiren besteler okuması haram değildir” (Koyuncu, 2011: 59).

2.8.1.18. Ayin-i Şerîf:

Mevlevilikte sema adı verilen dini tören sırasında okunan ve Türk Müziğinde çok önemli bir yere sahip olan bu eserlere Mevlevi ayini denilmektedir. Mevlevi ayinleri mutrip heyeti denilen bir topluluk tarafında icra edilmektedir. Mevlevi ayinleri dört selamdan oluşmaktadır. Her selam farklı usullerle bestelenmiş olan Mevlevi ayinlerinde usuller şu şekilde sıralanabilir; I. Selâm : Devr-i Revân, Devr-i Hindî, Düyek, II. Selâm : Evfer, III. Selâm : Devr-i Kebîr, Düyek, Frenkçin, Aksak Semâî ve Yürük Semâî., IV. Selâm : Evfer usulüyle bestelenir. Son peşrev düyek usulünde son yürük ise yürük semai usulünde bestelenmektedir.

Mevlevi zikri (semâ'sı) kıyamî (ayakta), devranî (dönerek) ve hafî (sessiz) yapılan bir zikir türüdür. Müzik eşliğindeki sadece devran eden semazenlerin çıplak (veya mestli) ayak hışırtılarının duyulduğu bu sessiz zikirde sağa-sola, öne-arkaya baş veya vücudu döndürmek “Yâ Allah!” veya “Allah Hû!” nidaları çıkarmak veya hançereyi ritmik nefes alış verişlerine zorlamak yoktur (Tanrıkorur, 2003:111).

“Mevlevîler, namaz dışında bir çeşit ibadet daha yaparlar. Dönerek yapılan ve semâ denilen bu ayinler musiki eşliğinde yapılırdı. Sema sırasında çalınan ve söylenen müzik, büyük musikişinaslar tarafından hazırlanmış, özel bir şekil olan, uzun ve bestelenmesi güç eserlerdir. Bir ayin meydana getirebilmek bestecilikte çok üstün olmayı gerektirir. Mevlevîlerin ayinlerini musiki eşliğinde yapmaları, bu tarikatın yüzyıllar boyunca en büyük bestecileri yetiştirmesine sebep olmuş, bu yolla aynı zamanda Türk Musikisinin en büyük bestecileri de Mevlevi tarikatından çıkmıştır. Ayin denilen bu besteler her biri selam denilen dört kısımdan meydana gelir. Güfte genellikle Mevlânâ Celaleddîn-i Rûmî'nin şiirlerinden seçilir. Araya başka tasavvuf şairlerinin bazı şiirleri de katılabilir. Ayindeki her selam güfteli ya da güftesiz çeşitli şekillerin birleşmesinden oluşur. Birinci selam, Devr-i Revan veya düyek, ağır düyek, ikinci selam, ağır evfer (Mevlevi evferi), üçüncü selam, devr-i kebir, daha az ağır düyek, bazen frenkçin usulündedir. Bu kısmın sonunda aksak semai usulünde kısa bir saz parçası çaldıktan sonra Ahmet Eflaki Dedenin “Ey ki hezâr âferin bu nice sultân olur” mısraları ile başlayan yürük semai usulünde kısmı çalınır, dördüncü selam son selamdır ve yine ağır evfer usulündedir” (Özkan, 2010:100-101).

2.8.1.19. Kaside:

Divan edebiyatındaki şiirlerde, din ve devlet büyüklerini övmek amacıyla yazılan şiirlere kaside denir. İrticali olarak okunan kasideleri okuyan kişilere ise kasidehan denilmektedir.

Ak'a göre kaside; dini şiirlerin, camilerde, tekkelerde ve bunlar dışında düzenlenen dini toplantılarda, okuyanın ses genişliği, musiki bilgisi ve yeteneğine bağlı olarak irticalen yaptığı seslendirmelerdir (2009:151).

3. TASAVVUF NEDİR?

Tasavvuf, bir yolculuktur. Kötü durumdan iyi bir duruma geçmek ya da günahattan sevaba bir yolculuktur. Bu yolculuğun mekânı kalp, aracı zikir ve tefekkürdür.

“Tasavvuf hakikatleri almak, insanların ellerinde bulunan şeylerden ümit kesip yüz çevirmektir” (Türer, 2011:18).

Kaya'ya göre İslam dünyasında ortaya çıkan mistik, deruni hayata, ruhani fikir ve hareketlere tasavvuf adı verilir. Bu hayat ve düşünce biçimini benimseyen kişiye ise mutasavvıf veya sûfi denir. Tasavvuf diğer ilimler gibi nakledilen (ilm-i kal) değil, yaşayan ilim (ilm-i hal) olarak açıklanır. Yani bu ilimde sadece bilgi kendi başına insanı Allah'ın sevdiği bir kul haline getirmeye yetmemekte, bilginin yanında bilgisine uygun amel etmesi, ortaya güzel iş koyması da gerekmektedir. Ayrıca tasavvufun bireysel yaşantı ve deneyimlerine bağlı öznel nitelikte olması mutasavvıflar tarafından “tatmayan bilmez” deyimini ile dile getirilir (2007:13).

“En geniş anlamıyla düşünecek olursak bir tür din felsefesi de diyebiliriz ona. Sapmış modern anlamıyla değil sahih (otantik) ve aslî (orijinal) anlamıyla, hikmet vurgusunu yitirmemiş anlamıyla buna gerçek felsefe de diyebiliriz. Yani dinin temel esaslarını anlamlandırma modellerinde, dinin yorumlanması çabalarından birisi olarak bakabiliriz tasavvufa. Tıpkı diğer modellemeler gibi o da insani bir çabadır. Bir gerçeklik tasavvurudur” (Kılıç, 2011:55).

Tasavvufun en önemli temeli imandır. İslami imanın altı temel dayanağı vardır. Bunlar, Allah'ın varlığına ve birliğine, meleklerle, peygamberlere, ahiret gününe, kaza ve kadere iman etmektir (Şah, 2007:245).

“Tasavvuf; İslam'ın ruh hayatı ve İslam Peygamberlerinin şahsında temsil ettiği manevi otoritenin, müesseseleşmiş ve günümüze kadar yaygınlaşarak gelmiş şeklidir. Manevi otoriteden kastedilen; Hz. Peygamber'in “Üsve-i Hasene” şeklinde ifade edilen örnek kişiliğidir. Bilindiği üzere Hz. Peygamber (s.a.v), siyasi, ilmî ve manevi otoritelerin hepsini şahsında cem etmiş bulunuyordu. Tasavvuf; İslami ilimlerin zirve noktası, zübdesi ve özü olarak ifade edilmiştir. Tasavvufun “hal” olarak adlandırılan “manevi tecrübe” yönü, bu işin zevk ve haz tarafıdır. Tasavvufu ahlak şeklinde tarif edenlere göre, onu ahlaki olgunluğu ve kemal sıfatlarını gerçekleştirmeyi esas alan İslami bir ilim olarak düşünmek gerekir. Zira o, insanın iç dünyasını îmara ve kötü duygularını tashihe çalışan bir ahlaki sistemdir. Hz.

Peygamber'in insanların ibadet ve davranışlarında, muâmelat ve tavırlarında kalbi ve derûnî duyguları öne çıkararak takvâyı tavsiye eden pek çok emirleri bulunmaktadır” (Yılmaz, 2010:2).

3.1. TASAVVUF VE FELSEFE

Müzik bilimi, diğer bilim dalları ile işbirliği içinde neden, niçin, nasıl gibi sorulara yanıt bulmaya çalışır. Felsefe, müziğin varlığı üzerinde fikir verebilir.

Felsefe, eşyanın niteliğini ve hakikatini bilme ve varlığının sebebini açıklama gayretiyle birlikte, insanın kendini bilip tanıma ilim ve olayıdır. Felsefe, varlık, Allah ve insan gibi konulara ait problemleri aklın verileriyle çözmeye çalışır. Tasavvuf da varlık, insan ve Allah konusunu inceleyen bir ilim olduğundan, konuları itibari ile felsefeyle irtibatlıdır. Ne var ki tasavvuf ve felsefenin problemlerin çözülmesinde kullandıkları yöntemler farklılıklar göstermektedir. Tasavvufun adı geçen konuları incelerken kullandığı araç, Kitap, sünnet ve keşf ile ilm-i ledün denilen bilgi yollarıdır. Tasavvuf “mâ-verâe'l akl” (akıl ötesi) bir ilimdir. Felsefe gibi akli bir ilim değildir (Yılmaz, 2010:64).

Atik çalışmasında, Samiha Ayverdi'nin tasavvuf felsefesini şu şekilde açıklamaktadır;

“Sâmiha Ayverdi, tevhid ve aşk eksenli tasavvufî düşüncüyü temsil eden Mevlânâ, Seyh Galib gibi şahsiyetlerin 20. asırdaki bir örneği sayılır. O, tekkelerin kapalı olduğu bir dönemde eserleriyle tasavvuf inaniş ve düşüncesini yaşatmış ve canlı tutmuştur. O, tasavvufun teorisiyle uğraşmaz; uygulamaları, sonuçları ve yaşanmış örneklerine yer verir. Onun tasavvuf anlayışında fütûhat devrimizin aktif, dinamik, hamleci dervişlerinin yansıması vardır. Onun tekliflerinde belirgin olarak tarihî ve millî çizgi dikkati çeker. Onda sünnî renk önem taşır. Zâhir-bâtın, şeriat-tasavvuf dengesine önem verir. Dinde taassuba şiddetle karşıdır. Eksiklik ve yanlışları dile getirirken bir yandan da yapıcı ve ümit verici olmaya özen gösterir. Bunun bir neticesi olarak da tasavvufî hayat konusunda mevcut konjonktürle zıtlasmaya gitmeden, “reaksiyonların menfî gayretleri ile değil, aksiyonların yapıcı ve müessir çabalamaları ile” gayesini gerçekleştirmeye çalışmıştır” (Atik, 2007:92)

3.2. TASAVVUF VE SOSYOLOJİ

Sosyoloji-toplum bilim içinde yaşanan toplumu ve diğer toplumları anlayabilme, anlamlandırabilme çalışmalarında müziğe destek olan bilim dallarından biridir. Sosyoloji, toplum ve grupların gelişmesini tayin eden konuları, sosyal olayların sebep ve sonuçlarını inceleyen bir ilim dalıdır. Tasavvuf kurduğu

müesseselerde ferd planında olduğu kadar, toplum planında da hizmetleri yerine getirmiştir. Tasavvuf bir halk hareketi olduğundan, tarikat ve tekkeler, tasavvufun kurduğu sosyal kurumlar olarak hizmet etmişlerdir. Sosyalleşme, insanı sosyal sistemin iştirakçi üyesi haline getiren süreçtir (Dönmezer, 1988:122).

Yılmaz, bilgili-cahil, zengin-fakir herkes, tasavvufun kaynaştırıcı bünyesinde yek-vicûd haline gelmiştir. Tekkeler, imaretler, sosyal hayatın birer parçası konumundadır. Her sınıf insanı kaynaştırabilmek büyük ve üstün bir özelliktir. Bugün ki modern sosyolojinin gerçekleştiremediği “İnsan hakları”nı, tasavvuf yüz yıllar boyu fiilen tatbik etmiştir, demektedir (2010:64-65).

“Sosyal faktörlerle düşünce olayları arasındaki münasebet tek istikametli bir sebep sonuç münasebeti olmadığı için, tasavvuf veya bu sosyal atmosferin eseridir diyemeyiz. Ancak sosyal faktörler bir düşünce veya bakış tarzının cemiyette bazen daha kuvvetli, bazen daha zayıf bir cereyan halini almasında rol oynarlar” (Güngör, 1996:157).

3.3. TASAVVUF VE PSİKOLOJİ

Psikoloji, insanın her davranışının nasıl ve niçin meydana geldiğini inceleyen bir ilimdir. Psikoloji hayatın her cephesinde, kendimizi, diğer insanları, çocukları daha iyi anlamaya, çevre şartlarına daha iyi uymaya, beşeri münasebetlerde ortaya çıkan problemleri daha iyi çözümlenmeye yardımcı olur.

“Tasavvufta insana önce kendini, ardından Rabbini tanımayı öğrettiği, rûhî hayattaki nefsanî (iç) problemleri çözmeye çalıştığı, insanın insanlarla ilişkilerinde ki problemlerine çözümler ürettiği ve ferdi rûhî olgunluğa erdirmeyi hedeflediği için, psikoloji ile de yakından ilgilidir” (Yılmaz, 2010:65).

Yılmaz’a göre; tasavvuf psikolojisi insanla âlem arasında ki savaşın düğümünü çözmektedir. İnsana âlem içinde kendisini mustarip bir varlık yapan sebepleri buldurarak, onu bir iç muhasebeyle safha safha bu sebeplerden uzaklaştırma ve onu âlemden ayırdıktan sonra “halvet ve uzlet” içinde tekrar âlemle buluşturma yoludur (2010:66).

Kurtkan tasavvuf hakkında (1977:86), bütün psikolojist sosyologların (meseleyi tasavvuf tabirleri ile izah etmek istersek) nefis tabirinden, basit maddi

isteklere mağlup olmaktan kurtulamamış nefsi emareyi anladıklarını, insanların büyük çoğunluğunun bu durumda olduğu için bazı psikolojistlerin nefis mevhumunu şehvet içgüdüsüne tabi nefis olarak tavsif ettiklerini, üstelik şehvet tabiri ile de tıpkı tasavvuf dilinde olduğu gibi dünya nesnelere baş tacı etme içgüdüsünü kastederken de gayet haklı hareket ettiklerini düşünmektedir.

4. SOSYAL PSİKOLOJİ

Sosyal psikoloji, toplumsal şartların insanlar üzerindeki etkisini araştıran bir bilim dalıdır. Sosyal psikoloji alanında araştırma yapan insanlar, genellikle ya psikolog ya da sosyologdurlar. Bütün sosyal psikologlar hem birey, hem de topluluk bazında çalışırlar.

Yeşilyaprak'a göre sosyal psikoloji, insanın sosyal ortamdaki veya sosyal uyarıcılar karşısındaki davranışlarını inceleme konusu yapar. Kişilerin birbirlerini algılamasında rol oynayan tutumlar, değerler, normlar, kişisel çekim, ikna, itaat, uyum, boyun eğme, etkileşim gibi konularda çalışılır (2010:13).

“Sosyal Psikoloji insan davranışlarını çalışan bir akademik disiplindir. Tıpkı diğer bilimler gibi, kültürel ve sosyal durumların sonucunda insanların en çok ne yaptıklarını varsayar. Sosyoloji gruplar arasındaki ilişkilere konsantre olurken sosyal psikoloji toplum ve kişiler arasındaki ilişkileri vurgular. Sosyal Psikologlar, örneğin, daha çok bireylerin müzikal tercihlerini nasıl elde ettikleriyle ilgilenirler ve sosyologlar bir toplumda müziğin rolleri üzerine çalışmaya daha çok eğilimlidirler” (Abeles, Hoffer ve Klotman, 1994:149).

Sosyal psikolojinin konuları insanların birbirleriyle ya da toplumun ve toplumun kültürel yapısıyla arasındaki ilişkileri incelemektedir.

“Sosyal Psikoloji, bireyin kişisel davranışlarını küçük gruplar içinde inceler, aile, çalışma grubu, eğlence grubu, dernek gibi sosyal grupların yapısını ele alır ve bu gruplar içinde liderlerin oluşması, kararların alınması, kişilerin eklenmesi gibi olayları bilimsel yaklaşım içinde araştırır. Sosyal psikolojinin insanı konu alan diğer bilim dalları içinde özel bir yeri vardır. Tüm insan olaylarına psikolojik ve aynı zamanda sosyolojik bir yaklaşımla eğilir. Sosyal psikoloji, psikolojiyi sadece birey ya da sosyal toplum düzeyine indirgeme önyargısına da karşı çıkmıştır” (Sabuncuoğlu ve Tüz, 2001;6-7).

Şerif'ler'e göre, sosyal psikoloji, sosyal uyaran durumlarıyla ilgili olarak bireylerin deneyim ve davranışlarının bilimsel incelenmesidir. Sosyal uyaran durumları, insanlardan (birey ve gruplar) ve sosyokültürel ortamının öğelerinden oluşur (1996:4).

“Sosyal psikoloji insan etkileşimlerini ve bu etkileşimlerin psikolojik temellerini sistematik olarak inceleyen bir disiplindir” (Uygun, 1995:2).

Sosyal psikoloji, sosyal ve kültürel ortamdaki birey davranışlarının özelliklerinin ve nedenlerinin bilimsel bir biçimde incelendiği bir bilim dalıdır. (Kağıtçıbaşı, 1999:19). Sosyalleşmenin iki temel işlevi vardır, bunlardan birincisi, kültürün kuşaktan kuşağa aktarılması ve bir diğeri de kişiliğin gelişimidir (Kızılçelik ve Erjem, 1992:383).

“Psikolojinin bir alt dalı olarak sosyal psikoloji, bireyin davranışlarını incelemekle birlikte, temel olarak bireyin diğer bir bireyle ya da grupla etkileşiminde sergilediği davranışlara odaklanmaktadır”(Ünlü, 2004:3).

Bilgin’e göre sosyal psikoloji, insan etkileşimlerini ve bu etkileşimin psikolojik temellerini sistematik olarak inceleyen bir disiplindir. Sistematik bir incelemenin esas olarak üç temel ögesi vardır:

1- Kuram Geliştirme: Sosyal psikolog, açık seçik, mantıksal ve aralarında bağlı önermeler kullanarak sosyal hayatın çeşitli yanlarını betimlemeye ve açıklamaya çalışır.

2- Kuramın Görgül Olarak Desteklenmesi: Sosyal psikolog betimleme ve açıklamanın ötesinde, kuramsal iddialarını özenle topladığı verilerle desteklemeye çalışır.

3- Uygulamayı Teşvik Etme: Çeşitli sosyal psikologlar, sistematik araştırmanın sosyal bir uygulamaya yol açmaması halinde eksik olacağını düşünmektedir. (1995:2).

4.1. SOSYAL PSİKOLOJİNİN TARİHİ

Kağıtçıbaşı sosyal psikolojinin eski Yunan felsefesine kadar dayandığını belirtir ve şunları söyler:

“Bazı sosyal psikologlara göre (Mc Grath, 1964; Allport, 1968; Aronson, 1972) sosyal psikolojinin tarihi eski Yunan felsefesine kadar gider. Yunan filozofu Eflatun insan-toplum ilişkilerini incelemiş; öğrencisi Aristo sosyal etki ve ikna konusunda bugün için bile geçerli olan ilkeler geliştirmiştir. Hatta daha eskilere giderek Hamurabi Kanunlarında (M.Ö. 2000) devlet otoritesinin himaye ve korunmasında insan haklarına dayanan bir sosyal düzeni belirleyen ilk sosyal belgeleri bulmak mümkündür. Sosyal psikolojinin bir bilim dalı olarak ortaya çıkışı 19. yüzyılın

sonlarına rastlamakla beraber 17 ve 18. yüzyıllardaki gelişmelerinde sosyal psikolojinin oluşmasına büyük katkısı olmuştur. 17. ve 18. yüzyıllarda özellikle İngiliz filozofları bireyin diğer bireylerle ve toplumla ilişkileri konusuna eğilerek sosyal davranışın hangi güdülere dayandığını bulmaya çalışmışlardır” (1999:12).

4.2. SOSYAL PSİKOLOJİNİN GELİŞİMİ

4.2.1. Onsekizinci Yüzyıl

4.2.1.1. Fransa

Jahoda, sosyal psikoloji tarihine değinirken, kişilere, felsefelerine, ele aldıkları düşüncelere ve önermelerine yer verir.

Condillac; Saf deneyim üzerinde yoğunlaşp betimlemeci analizin araçlarını kullanarak her şeyi, idrak etmenin, hissetmenin ve eylemin kökeni olarak kabul ettiği “duyum”lara indirgemeye karar vermişti. Condillac, zihinsel olguların fizyolojik yönlerinin olduğunu kabul etse de bunları kesinlikle bir tarafa bırakmış; işe duyudan değil, duyumlardan, içsel yaşantıdan başlamıştı. Sistemini ayrıntılarıyla açıklamak için yalnızca koku alma duyusuna sahip olan bir heykel hayal edilmesinden yola çıktı (Jahoda, 2011:6).

Condorcet; Başlangıçta ahlak biliminde bahsediyordu ve terimi “bu terimle, araştırmalarına bizzat insan zihniyle ya da insanlar arasında ki ilişkilerle ilgilenen bütün bilimleri anlıyoruz” biçiminde açıklıyordu. Ahlaki bilimlerin fen bilimlerinden daha aşağı olduğuna inanmıyordu (Jahoda, 2011:15).

4.2.1.2. Britanya

Hutcheson; İnsanların içkin bir ahlak duygusuna sahip oldukları gibi basit bir psikolojik varsayımla başlamıştır. Kişinin insan kardeşlerine zarar vermesi acıya neden olurken, onları sevmesi ve onlara önem vermesi bize zevk verir. Elbette böyle bir iyilikseverliğin evrensel olduğunu tahayyül edecek kadar naif değildi, ancak kötü davranışlar sergilediğimizde kendi özgün doğamıza karşı geldiğimizi düşünüyordu (Jahoda, 2011:32).

Hume; Hume, başkalarının duygularına tepki vermemizi sağlayıp toplumla bağımızın temelini oluşturan sempatiyi insanların en dikkat çeken niteliklerinden biri olarak görüyordu. Sempatinin işleyişinin yoğunluğundaki farklılaşmaları da

tartışarak, etkisinin hem fiziksel hem de sosyal açıdan ilişkilerimizdeki yakınlığın bir işlevi olduğunu vurgulamıştır(Jahoda,2011:36).

4.2.2. Ondokuzuncu Yüzyıl

4.2.2.1. Almanya

Herbart;ın düşüncesi; Sosyal bağlar karşılıklı etkileri aktarmaya yetecek kadar güçlüyse, her toplumda bireylerin bir bütün olarak davranışlarıyla, bir bireyin zihninde *Vorstellungen*'in (dikkat çekme, temsil, çoğul) davranışları hemen hemen aynıdır. Birbirleriyle çelişen çıkarlar *Vorstellungen* arasındaki zıtlıkların yerini alır; toplumsal bağlantılara duyulan eğilim ve ihtiyaç birleşme ve kaynaşmalar olarak bilinen şeyi yaratır Jahoda, (2011:63).

Lindner; Sosyal psikolojinin görevini, toplumdaki bireylerin karşılıklı etkilerinden sosyal yaşamla ilgili olgu ve yasaların çıkartılması biçiminde tanımlar. Sosyal psikolojinin görevi, bireylerin karşılıklı psişik (ruh) etkilerine bağlı olguların açıklanması ve tanımlanmasıdır (Jahoda,2011:74).

4.2.2.2. Fransa

Comte; Toplumun kolektif bir organizma olduğunu düşünüyordu ve O'na göre bu sadece analogi değildi. Hem bireyin hem de kolektif organizmaların, bir arada çevreye göre hareket eden ve çevreye tepki gösteren parçaları arasındaki akıcı etkileşim yoluyla yapısal ve işlevli bir uyum sergilediğini iddia etmekteydi (Jahoda,2011:97-98).

Quetelet; Bireylerin davranışlarının herhangi bir yasaya tabi olup olmadığı sorusuyla başladı (Jahoda,2011:101).

4.2.2.3. İngiltere

John Stuart Mill'e göre, büyük ölçüde bireylere odaklanır. Mill, insanlık hakkında pratik bir bilgi üreten ortak deneyimin hakikatlerine dayanmaktaydı. Hayatın gözlemlenmesiyle elde edilmiş olan bu tarz bildik kurallar bilimin hakikatleri arasında deneysel yasaların yerini almaktadır (Jahoda,2011:115-116).

Spencer;'e göre, insan kombinasyonları kalıcı hale gelir gelmez, toplulukla onun her üyesi arasında, her biri ötekinin doğasına tesir eden etki ve tepkiler başlar.

Etkinlikler, duygular ve fikirler de değişen koşullarla birlikte değiştikleri sürece, toplumu kendileriyle uyumlu hale getirmek için yeniden şekillendirmeye eğilimlidir (Jahoda,2011:121).

4.2.3. Yirminci Yüzyıl

4.2.3.1. Amerika

Ross; “sosyal psikolojinin, insanların birbirlerine bağlı olmaları nedeniyle aralarında ortaya çıkan psişik (ruh) düzlem ve akımla ilgilendiğini düşünüyordu. Psişik düzlem ve akımlar metaforu büyük ihtimalle inançlara, kanılara, fikirlere ve bağlılıktan kaynaklanan bu gibi şeylere atıfta bulunuyordu” (Jahoda,2011:219).

5. İNANÇLAR VE TUTUMLAR

5.1. İNANÇLAR

Nitel araştırmalarda önemli bir yer tutan tutumların ve inançların incelenmesi, müzik araştırmalarında da son yıllarda önemle üzerinde durulan konulardan olmuştur. İnançlar; “ferdin dünyasının bir yönüne ait idrak ve bilgilerin devamlı bir organizasyonudur. Bir inanç, bir şeyin ifade ettiği manalar bütünüdür, ferdin eşya hakkındaki bilgisinin toplamıdır” (Krech ve Crutchfield, 2007:227).

Acar’a göre inanç, insanın bir hükmü, kısmen ya da tamamen kabul etmesi, reddetmemesi veya ondan şüphe duymasıdır. Yani inanç, her türlü ihtimali içinde bulundurmaktadır (2006:7).

“İslam düşüncesinde “itikat” kavramıyla ifade edilen inanç kavramı, İngilizcede “belief”, Fransızcada “croyance”, Almancada “glaube” kelimesiyle anlatılır. Sözlükte bir fikre bağlılık ve kabul anlamlarına gelmektedir” (Osmanoğlu, 2007:66).

“Genel bir tabir olarak inanç, bilgi, kanaat ve imanı ifade edecek şekilde kullanılacaktır. İman, bilgi ve kanaat dediğimiz şeyler arasında göze çarpan farklar vardır. Fakat bunları idare eden ortak bir faktörler bütünü ve bunların tasviri hususunda da ortak bir karakteristikleri grubu mevcuttur. İnanç tabirinin bu genel kullanılışı günlük lisandaki kullanımına çok yakındır. Hepimizde bir bilgi, kanaat veya iman sahibi olduğumuzu daha iyi anlatabilmek için “inanıyorum” deriz.” (Krech ve Crutchfield, 2007:228)

Bazı yaşam olayları, toplumsal değişim ve gelişimler inançları ve tutumları değiştirebilir ve şekillendirebilir. İnançlar, bireylerin kendi duygularının (iç âlemlerinin) bir yönü ile ilgili algıların ve tanımların meydana getirdiği sürekli duygular ağıdır. İnsanlarda ilk inançlar, doğa olaylarının iyi veya kötü şekilde cereyan etmesinin algılanıp, zihinlerde yer etmesinden doğmuştur. İnsanlar, sırrına eremedikleri baskı, korku, dehşet olaylarından ya da aksine onlara iyi şeyler sağlayan hareket ve olaylardan etkilenerek tutumlarına yön vermişlerdir. Ancak, tutumların oluşmasında çevresel olaylardan etkilenmeyi belirleyen doğuştan kazanılan yeteneklerin de rolü vardır. İnançlar, bilgi, kanaat ve imanı kapsayan psikolojik bir olaydır. İnançlar, çoğu hallerde bireysel ilkelerin kaynağı haline gelirler. Bizler, bilgi, kanaat ve inançlarımızı açığa vurmaya çalışırız. O halde, tutumlar belirli değer yargılarının ve inançların arkasında gizlidirler (Kırel, Kayaoğlu ve Gökdağ, 2004:72).

5.2. TUTUMLAR

Zihinsel, duygusal ve davranışsal olmak üzere üç öğesi olan tutumlar; bireyin kendine ya da çevresindeki herhangi bir nesne, toplumsal konu ya da olaya karşı deneyim, motivasyon ve bilgilerine dayanarak örgütlediği zihinsel, duygusal ve davranışsal bir tepki ön eğilimidir ve bu öğeler arasında genellikle iç tutarlılık olduğu varsayılmaktadır. Bu varsayıma göre, bireyin bir konu hakkındaki bildikleri (zihinsel) ona olumlu bakmasını gerektiriyorsa (duygusal), birey o nesneye karşı olumludur (davranışsal) (Bindak, 2004:8).

Tutumlara psikoloji penceresinden bakan Aport'a göre tutum, "bireyin bütün nesnelere karşı göstereceği tepkiler ve durumlar üzerinde yönlendirici veya etkin bir güç oluşturan ve denem bilgilerde organize olan, ussal ve sinirsel bir davranışta bulunmaya hazır olma halidir" (Akt: İnceoğlu, 2004:14).

"Lambert'e göre ise tutum, bireyin insanlar, gruplar, sosyal konular ve daha genel olarak herhangi bir çevresel olayla ilgili örgütlenmiş ve tutarlı bir düşünce, duygu ve tepki biçimidir" (Akt: İnceoğlu, 2004:15).

"Doob tutumu, bireyin içinde yaşadığı toplumda, önemli olduğu düşünülen örtülü ve güdüleyici bir tepki olarak tanımlamaktadır" (Akt: Freedman, Sears ve Carlsmith, 2003:338).

“Tutumlar insanın sosyal davranışının pek çok önemli ve dramatik örneklerinin arkasında bulunur. Bu yüzden birçok psikolog tutumların incelenmesini sosyal psikolojinin asıl problemi olarak görürler. Tutumlar, inançlarla ortak olarak, temel psikolojik süreçler ile davranış arasında aracı entegrasyonlar halinde bulunurlar. Bir tutum, motivasyon, heyecan ve idrak süreçleriyle öğrenme sürecinin, ferdin dünyasının bir yönüne göre devamlı bir organizasyonudur” (Krech ve Crutchfield, 2007:229).

Deneyimler, tutumların oluşmasında çok güçlü belirleyiciler olmasına rağmen sosyal etkileşim gücünün inkâr edilemeyeceğini savunan Bakırcı, bazı insan popülasyonlarının, diğer bazı gruplarla nadiren karşılaşmalar bile, onlar hakkında sosyal ve politik inançlar oluşturduklarını belirtmektedir. Grup içi etkileşim ve destekle inançlar, kişisel tecrübeyle oluşanlara daha baskın gelebilir (2005:13).

5.2.1. Tutumu Oluşturan Öğeler

Inceoğlu'na göre tutumu oluşturan öğeler 3 ana başlık halinde incelenebilir;

5.2.1.1. Duygusal Öğeler: Çevre ile ilgili bilgi, duyum ve deneyimlerin sınıflandırılmasının yanı sıra, bu sınıflandırmaların olumlu, olumsuz olaylarla, arzulanmayan ya da arzulanmayan amaçlarla ilişkilendirilmesi söz konusudur. Böyle bir iletişim varlığı, tutumun duygusal öğesini temsil eder

5.2.1.2. Zihinsel (Bilişsel) Öğeler: Zihinsel öğeler bireyin düşünsel işleyiş süreciyle bağlantılı olup, düşünsel ya da zihinsel işleyişin sistemleştirilmesi ve sınıflandırılmasıyla ilgilidir

5.2.1.3. Davranışsal Öğeler: Davranışsal öğeler, bireyin belli bir uyarıcı grubundaki tutum konusuna karşı davranış eğilimini yansıtır. Bu davranış eğilimleri sözler ya da diğer hareketlerden gözlemlenebilir. Bunlar bireyin alışkanlıkları, normları ve söz konusu tutum nesnesi ile doğrudan ilişkili olmayan tutumlarının da etkisi altındadır (2004:30)

5.2.2. Tutumların Özellikleri

Tavşancıl, tutumların tanımları ve sosyal psikologların tutumla ilgili görüş ve açıklamalarından yola çıkarak tutumlarla ilgili aşağıdaki özellikleri sıralamıştır

“1. Tutumlar doğuştan gelmez, sonradan yaşanarak kazanılır.

2. Tutumlar geçici değildir, belli bir süre devamlılık gösterirler. Yani bireyler yaşamlarının belli dönemlerinde aynı düşünceye sahip olurlar.

3. Tutumlar, birey ve obje arasındaki ilişkide bir düzenlilik olmasını sağlarlar. Öğrenme süreci içinde derece derece biçimlendiğinden, insanın çevresini anlamasına da yardımcı olurlar.
4. İnsan-obje ilişkisinde, tutumların belirlediği bir yanlılık ortaya çıkar. Birey bir objeye ilişkin bir tutum oluşturduktan sonra ona yansız bakamaz.
5. Bir objeye ilişkin olumlu ya da olumsuz bir tutumun oluşması, ancak o objenin başka objelerle karşılaştırılması sonucu mümkündür.
6. Kişisel tutumlar gibi toplumsal tutumlar da vardır. Toplumsal tutumlar; toplumsal değer, grup ve objelere yönelik tutumlardır.
7. Tutum bir tepki sekli değil, daha çok bir tepki gösterme eğilimidir
8. Tutumlar olumlu ya da olumsuz davranışlara yol açabilir.” (Akt:Türker, 2007:21-22).

5.2.3. Tutumu Oluşturan Faktörler

Tutumları; zihinsel ve bilgisel faktörler, duygusal-hissi faktörler, davranışsal faktörler oluşturabilir.

Ünlü (2004:74) bu faktörleri şu şekilde açıklar.

Tutumu Oluşturan Zihinsel ve Bilgisel Faktörler

“Bir tutumun zihinsel yönü bireyin tutum konusu olan objeye olan inançlarıdır. Kişi, bazı kaynaklardan tutuma konu olan olgu konusunda bilgiler alır, bilgilerini kendi zihinsel yapısı doğrultusunda diğer bilgileri ile birleştirir ve bir inanç sistemine ulaşır. Bu inanç sistemi doğru veya yanlış olabilir, ancak kişiye özgüdür. Örneğin, bir amir yanında çalıştırdığı kişilere fazla mesai için para ödenmemesi gerektiği inancını taşır. Fazla mesainin çalışanların gündüz iş yapmayarak, geceye iş bırakmalarına neden olduğunu deneyimlerine göre düşünmektedir. Çalışanlar da bu durumun tam tersini paylaşmaktadırlar. Amirin tutumu, doğru veya yanlış, kendisine aittir.

Tutumu Oluşturan Duygusal-Hissi Faktörler

Tutumu oluşturan duygusal-hissi faktörler ile kişinin tutuma konu olan heyecanları anlatılmaktadır. Tutuma konu olan obje hoşta gidebilir veya gitmeyebilir, sevilir veya sevilmez; bu tür yargılar da tutumun his-duygu olan yönünü ortaya koyar. Örneğin, bir sanatçıyı çok severseniz, onun filmlerini, televizyon programlarını hiç kaçırmazsınız. Ya da belirli bir temizlik ürününü marka olarak severseniz, onun yeni çıkan yan ürünlerini denemek gibi olumlu tutumlar içersine girersiniz.

Tutumu Oluşturan Davranışsal Faktörler

Tutumun davranış faktörü, kişinin bir harekete eğiliminin olması halidir. Kişinin inanç ve bilgileri sonucunda ortaya çıkan yargısı onu bir objeye karşı olumlu veya olumsuz harekete eğimli hale getirecektir. İşte bu son oluşum, tutumun davranış faktörüdür. Eğer bir birey, herhangi bir objeye karşı olumlu bir tutuma sahip ise, o objenin gereği doğrultusunda davranmaya hazır olacaktır. Örneğin, hoşlandığı bir hocanın dersini seçen bir öğrenci, ertesi yıl aynı hocanın değişik bir dersini seçecektir”.

5.3. İNANÇ VE TUTUMLARIN KARAKTERİSTİKLERİ

İnanç ve tutumların karakteristiklerini dört ana başlık altında toplamak mümkündür. Bu dört ana başlık şu şekilde sıralanmaktadır;

- 1- İhtiva ettikleri objenin niteliğine ait karakteristikler,
- 2- İhtiva ettikleri kognitiv yapının mahiyetine ait olanlar,
- 3- İnanç ve tutumun kuvvet ve önemine ait olanlar,
- 4- İspat edilebilir oluş derecelerine ait karakteristikler

5.4. İNANÇ VE TUTUMLARIN ÖLÇÜLMESİ

İnanç ve tutumların ölçülmesini Krech ve Crutchfield şu şekilde sınıflandırmıştır;

1- İnanç ve Tutumların Mutlaka Dolaylı Bir Şekilde Ölçülmesi Lazımdır:

“İnanç ve tutumlar devamlı birer motivasyon ve heyecan organizasyonudur ve davranışın yönetilmesinde rol oynarlar. Bunları doğrudan doğruya gözlemek ve ölçmek mümkün değildir, ancak ferdin davranışlarından ve o andaki yaşantısından çıkarılan sonuçlara dayanılarak vasıtalı bir şekilde ölçülebilirler. Tutumlar ve inançlar ya ferdin davranışına ya da o andaki yaşantısına aksedebilir. Bu yüzden ölçmede hem davranış tahlili, hem de iç gözlem tahlili kullanılmalıdır” (2007:307-308).

2- İnanç ve Tutumların Davranışa ya da Yaşantıya Aksetme Tarzı, Kısmen O Andaki Sitüasyonun Mahiyetine Bağlıdır.

“Ferdin muayyen bir objeye yaptığı tepki, onun obje hakkındaki tutum ve inançlarının, o andaki sitüasyonun bir fonksiyonudur. Sitüasyon değiştikçe inanç ve tutumların sabit kaldığı düşünülebilirse de, objeye yapılan tepki değişir. Bir defa yapılan ölçmenin başka zamanlarda yapılanlarla karşılaştırılabilmesi için inanç ve tutumların ölçüldüğü psikolojik sitüasyonlar dikkatle kontrol ve standardize edilmelidir” (2007:309).

3- İnanç ve Tutumların Ölçülmesinde ki Gerekli Kesinlik Derecesi Değişebilir:

“Ölçme, mutlaka yüksek derecede bir nicelik ifade etmeyebilir. En yüksek derecede bir katiyete erişmek ideal olmakla beraber, inanç ve tutumların kabaca ölçülmesi çok defa bu psikolojik değişkenlerin verimli bir şekilde kullanılmasına yeter” (2007:309).

4- İnanç ve Tutumların Ölçülmesi de Diğer Bütün Ölçmeler Gibi Güvenilirlik İster:

“İnanç ve tutumların ölçülmesindeki fayda bu gibi ölçmelerin güvenilirlik derecesine, yani aynı şartlar altında tekrarlanan ölçmelerin aynı neticeler vermesine sıkı sıkıya bağlıdır. Herhangi bir tutumun ölçüsü, ölçü vasıtasının güvenilirlik derecesine göre yapılmalıdır” (2007:310).

5- İnanç ve Tutum Ölçülerinin Geçerliliği, Bu Ölçmelere Dayanılarak Yapılan Davranış Tahminlerine Göre ve Ancak Dolaylı Bir Şekilde Belirlenir:

“Bir ölçü aletinin geçerliği, ölçmek istediği şeyi ne dereceye kadar doğru ölçtüğüne bakılarak bulunur. Tutum ve inançlar vasıtalı bir şekilde ölçülmektedir” (2007:310).

5.4.1. Ölçeklerin Hazırlanmasındaki Adımlar

Krech ve Crutchfield, ölçeklerin hazırlanmasındaki aşamaları dört başlık altında şu şekilde sıralamıştır;

1- Bahis konusu obje veya mesele hakkında çok sayıda basit ve sade ifade veya hükümlerin toplanması,

2- Bir tutum boyutunun iki ucu arasında bunların teşhis kıymetini bulmak için, bu itemler hakkında geniş bir mütehassıs grubuna hükümler verdirmek ve bunları kâfi derecede üzerinde anlaşamadıkları itemleri atmak.

3- Bu hâkimler grubunun bir iteme verdikleri medyan kıymetini o itemin mikyastaki puanı olarak kabul etmek ve her iteme böyle bir puan vermek,

4- Geriye kalan itemler arasında son bir seçme yaparak ve bunların ölçeğin iki ucu arasında az çok eşit aralıklarla dağılmasını temin etmek (2007:317-18).

Kanaat ve tutumların değerlendirilmesi çok çeşitli kaynaklardan elde edilen veriler üzerinde yapılabilir

- **Sözlü olmayan davranış:** Bazı bakımlardan ferdin bir objeye karşı açık, sözlü olmayan davranışa dayanan kanaat ve tutum değerlendirmeleri çok cazip görünebilir. Şahsın hisleri ve düşüncelerinin onun doğrudan doğruya davranışında basit ve anlamlı bir şekilde aksetmesi beklenir” (Krech ve Crutchfield, 2007:346).

- **Sözlü (yazılı) İfadeler:** “Açık davranışın pek görülmediği veya imkânsız olduğu birçok objeler, ferdi onlara ait ifadeye sevk edecek mahiyettedirler. Bir insan, John L. Lewis’e karşı tutumlarını açık bir davranış halinde ifade edebilecek bir durumda pek nadiren bulunur. Ve son derece soyut olması yüzünden, Mukaddes ruha karşı kanaatini açıkça katiben ifade edemeyebilir. Fakat bunlar hakkında konuşması mümkündür ve söylediği şeyler onlara karşı tutum ve kanaatlarının değerlendirilmesinde esas olabilir” (Krech ve Crutchfield, 2007:349).
- **İkinci Derece İfade Hareketleri:** “Yüz ifadeleri, jestler, ses tonu, konuşmadaki ince nüanslar vs. tutum ve kanaatların değerlendirilmesinde önemli bir kaynak teşkil eder. Bir insanın söyleyiş tarzı söylediği şeyden daha anlamlıdır” (Krech ve Crutchfield, 2007:350).
- **Klinik Tipte Mülakatlar:** “Bu metod da gayet maharetli tekniklerle fertler bahis konusu objeler üzerinde konuşmaya sevk edilir ve böylece onların tutum ve inanç temayülleri çok defa dolaylı ve şuur dışı olarak ortaya çıkarılır” (Krech ve Crutchfield, 2007:350).
- **Şahsi Dokümanlar:** “Şahsi dokümanlar, davranış ve yaşantıların bizzat fert tarafından yapılmış bir kaydı olmak itibariyle, her zaman olmasa dahi ekseriyetle şahsın kendi tarafından içten geldiği gibi ve ancak mahremane kullanılmak üzere kaydedilmiştir” (Krech ve Crutchfield, 2007:350).

6. GRUP NEDİR?

Grup genellikle bazı özellikler paylaşan, birbiriyle etkileşen, grup üyelerinin beklentilerini ve zorunluluklarını karşılayan ve ortak bir kimliği paylaşan insanlardan oluşan bir topluluk olarak tanımlanabilir.

“Bireyler daima bir grubun üyesi olmak isterler. Çünkü toplumsallaşabilmek, bir takım ihtiyaçlarını karşılayabilmek için gruba girerler. Gruplar ister formal, ister informal olsun, üyelerinin güvenlik, sosyal, saygınlık ve kendini gerçekleştirme gereksinimlerini karşılamaktadırlar” (Ünlü, 2004:170)

“Grup, birbirleriyle etkileşim halinde olan bireylerin bir araya toplanmasıdır” (Aktaş, 1997:5).

Grup, karşılıklı etkileşim içinde bulunan, birlikteliklerinden haberdar olan, kendilerini ve diğer bireyleri bu grubun üyesi olarak kabul eden, ortak amaçlarını gerçekleştirebilmek için birbirini destekleyen, karşılıklı olarak birbirine bağımlı iki

veya ikiden fazla bireyden oluşan birliktelikler olarak tanımlanabilir (Aktaş, 1997:149).

Aktaş, gruptaki liderlik özelliklerinden bahsederken, liderin güven verici olması gerektiği üzerinde durur.

“Grup liderinin en temel görevi grupta bir güven ortamı oluşturabilmektir. Grup lideri bu görevi gerçekleştirmek için, kolaylaştırıcı ve yardım edici, güç verici, açıklayıcı ve aydınlatıcı ve yönlendirici fonksiyonlarını sıklıkla kullanmak durumundadır. Liderin güç verici fonksiyonunu kullanırken, grup üyelerini özenle ve dikkatle dinlemesi ve katılımı gözlemesi onlarla sıcak, saygılı ve sempatik bir iletişim içinde bulunması gerekir” (1997:88).

“Grup üyelerinin birbirleri ile ilişkileri bir bütün oluşturmak üzere algısal olarak yapılandırılır, bu suretle her üye diğerini etkiler ve herhangi bir üyenin özelliğini de bu sistemin içerisindeki üyeliği ile tayin edilir” (Arkonaç, 1989:5).

Hogg, bireyin herhangi bir gruba ait olmasını belirleyen etkenlerin hem bireysel hem de ortak amaç ve değerler olduğunu belirtmektedir (1997:67).

“Kültürel ve etnik grupların kendi kültürleri ve gruplarına bağlılıklarının artması, onların farklı özelliklere sahip kültürel gruplar olarak devamlılıklarını sağlayan temel unsurlardan birisidir” (Hogg, 1997:168).

6.1. LİDERLİK

Grup yapısının en önemli özelliği liderlik kademesidir. Lider olan kişinin en önemli özelliği grup üyeleri üzerindeki etkisidir. Lider olan kişinin sözel olarak etkili bir yapıya sahip olması gerekmektedir. Liderlik, birey ve grup arasında karmaşık bir ilişki içerir. Teorik olarak lider, grubun belirli bir performansa ulaşmasını sağlayan kişidir. (Abeles, Hoffer ve Klotman, 1994:165)

6.1.1. Lider Olabilme Etmenleri

Freedman ve Sears ve Carlsmith lider olabilmek için gerekli olan etmenleri dışsal etmenler ve kişisel özellikler olmak üzere iki bölümde incelemiştir;

6.1.1.1. Dışsal Etmenler

Atama Yoluyla: “Lider olmanın bir yolu, grup dışındaki bir kişi tarafından atanmaktır. Atanmış kişiler, liderlik görevini kendi çabaları sonucu kazanmış kişiler arasında farklılıklar olduğunu gözden kaçırmamalıdır” (2003:540).

İletişim Miktarı: “Genelde, iletişim açısından en etkin olan üye, aynı zamanda grubun lideridir, çünkü en etkin kişi aynı zamanda grup üzerinde en etkili olan kişidir. Konuşmanın akışını belirleyen, sorular sorarak etkileşimi başlatan, çeşitli fikirler öne süren ve buyrukların çoğunu veren odur” (2003:542).

İletişim Türü: “Grup üyeleri, yalnızca konuşmalarının miktarı açısından değil, söylediklerinin türü açısından da farklılaşırlar” (2003:545).

İletişim ağları: “Pek çok grupta iletişim sınırlıdır ve bu sınırlılık, liderlikle de yakından ilişkili olan grup yapısının önemli bir ögesini oluşturur. Bir dizi deney birbirlerinden farklı iletişim ağları olan grupları incelemiştir. Temel fikir, iletişimin liderlikte vazgeçilmez olduğu ve en özgür biçimde iletişim kurabilen kişinin lider olma eğilimi gösterdiği” (2003:549).

6.1.1.2. Kişisel Özellikler

Sözel Etkinlik Düzeyi: “Özgürce ve kolaylıkla konuşabilen kişilerin liderlik olasılıkları daha yüksektir” (2003:553).

Statü: “Kimi kişiler, hangi koşulda olursa olsun başkalarına göre daha etkindirler. Yine de kişinin daha az ya da çok etkin ya da konuşkan olmasını belirleyen kişilik dışı etmenlerde vardır. Yüksek statüdeki insanların daha alt statüdekilere göre daha fazla konuştukları ve daha etkili oldukları görülebilir” (2003:553).

Grubun Diğer Üyeleriyle İlişki: “Bir kişinin lider olarak seçilmek için, grubun öbür üyelerinden çok farklı olmaması gerekmektedir. Özellikle gruplarda, üyeler, liderin kendilerinden biri olmasını isterler. Lider hiçbir konuda tümüyle bağımsız fikirlere sahip yani “sapkın” olmamalıdır. Bir karar vermeleri gerektiği zaman, grubun çoğunluğunun katılacağı bir seçeneği seçmelidir” (2003:555).

6.2. GRUBUN ETKİLEŞİM SÜRECİNİ BELİRLEYEN ETKENLER

Ünlü (2004:173) grubun etkileşim sürecinin fiziksel, bireysel ve sosyal çevre tarafından etkilendiğini belirterek, bu etkenleri şu şekilde açıklamıştır;

6.2.1. Fiziksel Çevre

Fiziksel Öğeler: Odanın şekli, büyüklüğü, ısı, ışıklandırma, mobilya, duvarların rengi vs.

Alan: Grubun ve grup üyelerinin belli bir fiziksel alanı sürekli ya da periyodik olarak kullanmaları sonucunda psikolojik olarak o kişilere ait olarak görülen mekânlar.

Bireysel Uzaklık: Başkalarıyla etkileşim halindeyken o kişilerle aramızda olan ve psiko-kültürel anlamlar taşıyan fiziksel mesafe.

Uzaysal Düzenlemeler: Her bireyin tercih ettiği oturma yeri, bireylerin etkileşim sürecindeki oturma düzenleri, liderin oturma düzeni içindeki konumu.

İletişim Ağları: Grup üyelerinin oturdukları yerlerin konumu bağlamında ortaya çıkan, liderlikler, bireyin grup üyeliğinden tatmin olma dereceleri, problem çözme etkinliği vs.

Grubun Büyüklüğü: Grup üyeleri arasındaki yetenek, bilgi, davranış alışverişleri, katılım, liderlik, etkinlik, grup bağlılığı ve grup üyeliğinden tatmin olma düzeyinin üye sayısındaki artış ve azalmalarla birlikte uğradığı değişimler.

6.2.2. Bireysel Çevre

Grup Üyelerinin Biyografik Özellikleri: Üyelerin yaşı, etnik kökenleri ve fizyolojik özellikleri.

Grup Üyelerinin Yetenek ve İlgileri: Zekâ düzeyleri, grup hedeflerine ilişkin önceki bilgi ve deneyimleri, ilgi düzeyleri.

Grup Üyelerinin Kişilik Özellikleri: Bireylerin etkinlik, katılım, liderlik ve benzeri davranışlarını etkileyen kişilik değişkenleri.

6.2.3. Sosyal Çevre

Grup Kompozisyonu: Grup bağlılığı, grup üyelerinin ihtiyaçları ve davranışları arasındaki uygunluklar, önceki tanışıklıkları, aralarındaki rekabet ve arkadaşlık, düşmanlık ve dayanışma durumları ve üyelerin kişilik, sosyo-kültürel ve demografik özellikleri açısından homojenlik dereceleri.

Grup Yapısı: Grup üyeleri arasındaki statü ve rol dağılımı, grup normları, sosyal güç, liderlik ve karar verme mekanizmaları.

İş ya da Hedef Çevresi: Yapılan işin veya ulaşılmak istenen hedeflerin belirginliği, karmaşıklığı, alışlagelmişliği, türü, bireysel ya da işbirliğine dayanan yaklaşımlar açısından yürütme alternatifleri.

6.3. İNSANLARIN GRUPLARA GİRME NEDENLERİ

Genel olarak bireyler gruba girerken bireysel ihtiyaçlarını karşılamak için girerler. Bireysel ihtiyaçlar para, prestij ve statü sağlamak gibi fiziksel ve sosyal ihtiyaç düzeyinde olabileceği gibi hiçbir maddi beklentisi olmadan insanlara bağlanma ve onlarla birlikte olma ihtiyacı gibi psikolojik düzeyde de olabilir (Aktaş, 1997:6).

“Her kişi hoşlandığı ya da istediği biçimde davranan gruba daha fazla beğeni geliştirebilir” (Aktaş, 1997:9).

6.3.1. Grup Oluşumunun ve Gelişiminin Genel Olarak Değerlendirilmesi

Aktaş, grup oluşumunu ve gelişimini değerlendirirken bunu dokuz maddeyle açıklamıştır, Aktaş gruplar oluşurken ve gelişirken;

1. İnsanlar gruplara bazı bireysel ihtiyaçlarını karşılamak için katılırlar.
2. Yakınlık temas ve etkileşim bireylere diğer üyelere bağlanarak elde edebilecekleri ihtiyaçlarını karşılama olanağı sağlar.
3. Bireyler arası beğeni, fiziksel beğeni, tutum, kişilik, ekonomik düzey, ırk, başarı düzeyi ile ihtiyaç uygunluğunun bir fonksiyonu olarak oluşur.
4. Bireyler genellikle yetenekleri kendisiyle aynı ya da kendisinden daha fazla olan bireylerle bir arada olmak ve bağlanmak arzusundadır.
5. Herhangi bir kişi şayet grup faaliyetlerinden hoşlanır ve teşvik edici bulursa gruba katılmak ister.
6. Grubun amaç ve değerlerinin birey içinde önemli olması ya da değerli olması bireyin gruba katılmasını olumlu yönde etkiler.
7. İnsanların bağlanma ihtiyacı onların grup üyeliklerinin sürdürülmesinde önemli etkenlerdir.

8. İnsanlar, grubun grup dışındaki ihtiyaçlarını (statü, şöhret, makam...vb) da karşılayacağına inanırsa gruba katılır.

9. Grup gelişim süreci, birbirini tamamlayan belirli aşamalarla gerçekleşir. Bu aşamalar uyum sağlama, bireyler ve otoriteyle ilgili çatışmaların çözümlenmesi ve başarı ve üretkenlik olarak düşünülebilir (1997: 25-26), görüşünü savunmaktadır.

7. PROBLEM CÜMLESİ

Türk İslam kültürünün gelişmesinde öncülük eden tarikatlardan birisi olan Halveti tarikatında, bireylerin müziksel algılarını belirlemek amacıyla, sosyal psikoloji alanının araştırma yöntemlerinden faydalanılarak bireylerin müziğe ve müzik kültürüne bakış açılarının belirlenmesi amaçlanmıştır.

Buna göre bu araştırmanın problemi;

“Halvetilikte Müziğe Karşı İnanç ve Tutumlar Nelerdir?” olarak belirlenmiştir.

8. ALT PROBLEMLER

1. Halveti-Şabani İncancında Adetler ve Müziğe Yönelik İnançlar Nelerdir?
2. Halveti- Şabani İncancında Müziğin İnsan Yaşamındaki Roller Nelerdir?
3. Halveti- Şabani İncancında Bireylerin Müzikle İlgili İnançları Nelerdir?
4. Halveti- Şabani İncancında, Müziğin Halveti-Şabani İncancında ki Roller Nelerdir?
5. Halveti- Şabani İncancında, Bireylerin Müzikle İlgili Tutumları Nelerdir?
6. Halveti- Şabani İncancında, Bireylerin Müzikle İlgili Davranışları Nelerdir?
7. Halveti- Şabani İncancında Bireyin Müzik Türlerine Ve Kültürüne İlişkin Tutumları Nelerdir?
8. Bireylerin Müziğin Halveti-Şabani İncancındaki Yerine Yönelik Değerlendirmeleri Nelerdir?

9. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışma, konusu ve içeriği itibarıyla, Türkiye’de İslami kültürün gelişmesi ve yayılmasında öncülük eden tarikatlardan biri olan Halveti Tarikatı’nda müziğe

karşı inanç ve tutumları incelemiştir. Bu tarikattaki bireylerin müziğe bakış açılarının belirlenmesi, Halvetilikte müziğin icra başta olmak üzere yerinin belirlenmesi alanında özgün ve yeni bir çalışma olması, alana katkı sağlaması ve ülkemizde yeni çalışma alanlarından olan “sosyal psikoloji” biliminin yöntem ve tekniklerinden yararlanması bakımlarından önemli olduğunu düşündüğümüz için bu çalışma yapılmıştır.

10. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Araştırma; konusu ve içeriği itibariyle, Türkiye’de İslami kültürün gelişmesi ve yayılmasında öncülük eden tarikatlardan biri olan Halveti Tarikatı’nda müziğe karşı inanç ve tutumların incelenmesi, bireylerin Halvetilikte müziğe bakış açılarının belirlenmesi, Halvetilikte müziğin icra başta olmak üzere yerinin belirlenmesi alanında özgün ve yeni bir çalışma olması, alana katkı sağlaması ve ülkemizde yeni çalışma alanlarından olan “sosyal psikoloji” biliminin yöntem ve tekniklerinden yararlanması bakımlarından önemlidir.

11. ARAŞTIRMANIN SAYILTI LARI

1. Araştırmada, araştırma için seçilen veri toplama yöntemlerinin, araştırmanın amacına, konusuna ve problemin çözümüne uygun olduğu,
2. Araştırma için görüşüne başvurulmuş kişilerin alanlarında uzman oldukları,
3. Araştırma için hazırlanan anketin ve görüşme formunun araştırma konusu için uygun bir veri toplama yöntemi olduğu,
4. Araştırmada ankete katılan ve görüşme formu uygulanan bireylerin verdiği cevapların, gerçek ve samimi olduğu, sayıltılarından hareket edilmiştir.

12. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

“Araştırma, ele alınan bir sorunu her yönüyle incelemeyi, inceleyemeyi. Bu nedenle ele alınan araştırma konusunun içeriği net bir biçimde tanımlanmalıdır” (İslamoğlu, 2003:47).

Bu nedenle araştırmanın alanı;

1. Türkiye’de Halveti tarikatı ile,
2. Halveti Tarikatı’nın Şabaniyye Kolu ile,

3. Bu kola katılmış/iştirak etmiş bireylerin Halvetilikte m¼zikle ilgili g¼r¼řleri ile,

4. K¼tahya ili ile,

5. Sanatta yeterlilik programı için ayrılan s¼re ve araştırmacının sağlayabildiği maddi olanaklarla sınırlıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu çalışma, içeriği, yöntemi ve amacı bakımından tarama modelini esas alan betimsel bir araştırmadır. Betimleme araştırmasıyla konu üzerinde bir durum tespiti yapılmaya çalışılmış, konu var olduğu şekliyle araştırılmıştır.

“Betimleme araştırmaları, mevcut olayların daha önceki olaya ve koşullarla ilişkilerini de dikkate alarak, durumlar arasındaki etkileşimi açıklamayı hedef alır”(Kaptan, 1989;34).

Gökçe'ye göre tarama modeli, toplumsal bilimlere sayısal çalışma olanağı getirmiştir. İstatistik kavramı, teknik ve işlemlerinden geniş bir ölçüde yararlanılmaktadır. Başka bir deyişle tarama araştırmaları istatistiksel ölçümlerle temellendirilmiştir. Genellikle bu tür araştırmalarda soru kağıdı (anket) ya da görüşme tekniği kullanılır (2004:60).

“Tarama modelleri, geçmişte ya da hâlen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır”(Karasar,1999:77).

“Tarama araştırmacısı nesnenin ya da bireyin doğrudan kendisini inceleyebileceği gibi, önceden tutulmuş çeşitli kayıtlara (yazılı belge ve istatistikler, resimler, ses ve görüntü kayıtları vb.) eski kalıntılar ve alandaki kaynak kişilere başvurarak, elde edeceği dağınık verileri, kendi gözlemleri ile bir sistem içinde bütünleştirerek yorumlamak durumundadır” (Karasar, 2009:77).

2. ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ

Evren, en genel anlamıyla araştırmanın yapılacağı alanı genellemek amacıyla kullanılan bir terimdir. Evrende yapılan incelemeler çok geniş kapsamlı, maliyetli, oldukça uzun zaman kaybına neden olur.

“Evren, araştırma sonuçlarının genellenmek istendiği elemanlar bütünüdür. Bu bütün, ortak özellikleri olan canlı ya da cansız her türlü elemanı içerebilir” (Karasar, 2009:109).

Evren geniş kapsamlı, maliyetli ve uzun zaman alacağından dolayı, araştırmanın evrenini daha da sınırlandırmak için araştırmanın örnekleme çıkarılır. Örneklem, araştırmanın evreninin bir bölümünün alınıp, yalnızca seçilen kısmın incelendiği bölümdür. Araştırılmasına imkân olmayan evrenler kendi içinde örneklemlere ayrılırlar ve farklı farklı incelenebilirler.

“Örneklem, bir evrenden, belli kurallara göre seçilmiş ve seçildiği evreni temsil yeterliği kabul edilen küçük kümelerdir” (Karasar, 2009:110). Örneklem araştırma yöntemleriyle ilgili önemli bir konu olarak ele alınmaktadır. Kimi zaman araştırmaların, evrenin tamamında yapılması mümkün değildir. Bu nedenle evrenin yerine örneklem üzerinde çalışılır ve evrenin geneline ilişkin genellemelere ulaşılması tercih edilir (Erkılınç, 2011:5).

Bu araştırmanın evreni, Türkiye’deki Halveti tarikatıdır.

Araştırmanın örnekleme ise, Türkiye’deki Halveti Tarikatının Şabaniyye koludur. Şabaniyye kolu Kütahya ili ile sınırlandırılmıştır.

3. VERİ TOPLAMA YÖNTEMLERİ

Bir sonuca ulaşmak için belirli çalışmalar sonucunda toplanan bilgiye veri denilmektedir.

Bu araştırma, nitel ve nicel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı betimsel bir çalışmadır. Araştırmaya veri sağlamak amacıyla anket formu hazırlanarak, katılımlı gözlem yapılarak ve ikincil kaynaklardan (Yayınlanmış kitaplar, anılar, resim, sergi, broşür, grafik, afiş, harita, kişisel dokümanlar, belgesel filmler, web siteleri, sesli ve görsel kayıtlar... vb.) yararlanarak veri toplanmıştır.

“Sorulacak sorular daha önceden yapılandırılmıştır, araştırmacı sadece bu soruları yüz yüze etkileşim sırasında tek yönlü olarak katılımcıya yöneltir ve katılımcıdan sadece bu sorulara yanıt vermesini bekler” (Ekiz, 2003;117). “Bilimsel araştırmada görüşme tekniği, araştırmanın amacına uygun olarak hazırlanan görüşme formu (veri kaydetme cetveli) ile yapılır” (Cebeci,2010;105).

Veri toplama sırasında, Halveti Şabaniyye kolundan olan ve müzikle profesyonel olarak ilgilenen kişilere görüşme formu yöntemi uygulanarak veri elde edilmiştir.

“Görüşme tekniğini, sözlü iletişim yoluyla veri toplama tekniğidir. Görüşme, çoğu zaman yüz yüze yapılmakta ise de, telefon ve televizyonlu telefon gibi anında ses ve resim iletebilen cihazlarla da yapılabilmektedir” (Karasar, 2009:165)

Diğer veri toplama yönteminde ise, Halveti Şabaniyye kolundan olan bireylere 3'lü likert yöntemiyle hazırlanmış olan anket formu uygulanarak veri elde edilmesi amaçlanmıştır.

“Anket, birincil kaynaklardan veri toplamak amacıyla hazırlanan sistematik bir soru formudur. Amacı, araştırmanın problemini çözecek ve ele alınan hipotezleri test edecek bilgileri sistematik bir biçimde toplamak ve saklamaktır”(İslamoğlu, 2003:107).

Ankete katılan 42 kişiden elde edilen bilgilerin istatistiksel çözümlenmelerinde yüzde (%) değerlerinden oluşan tablolar kullanılmıştır. Her sorunun yüzde değerleri çıkarılarak, sonuçlar tablosal olarak gösterilmiştir.

Yüzde, incelenen örnekleme seçilen bölümün tüm örnekleme oranına denir.

3.1. SOSYAL PSİKOLOJİDE ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ

Sosyal psikolojide en çok kullanılan araştırma yöntemlerinden birisi *deneysel yöntem*dir. Sosyal psikolojide deneysel yöntemlerin yanında deneysel olmayan yöntemler de kullanılmaktadır. Bu araştırmada, tezin konusu bakımından deneysel olmayan yöntemlerin kullanılması tercih edilmiştir.

3.1.1. Deneysel Olmayan Yöntemler:

Doğal Gözlem

Belirli bir davranış konusunda doğrudan ve betimsel bilgi edinmenin yolu doğal gözlemdir. Bu tür araştırmalarda davranışla neden olan içsel süreçlere, yani duygu, düşünce, tutum veya niyetlere ilişkin bir veri elde edilemez, ancak söz konusu davranışın ortaya çıkış süreci incelenebilir. Doğal gözlem söz konusu sosyal davranışı sistematik bir biçimde gözlemeyi, kaydetmeyi (not tutmak ve/veya videoya çekmek) ve kodlamayı içermektedir. Aklımıza gelebilecek her türlü doğal ortamlarda doğal gözlem yapılabilir (bu doğal ortamlar, okul, ev, sokak, fabrika, hastane, alışveriş merkezi, otobüs ya da uçak terminali, tren istasyonu vb.). Bu yöntemde, gözlenen sosyal davranışa dışarıdan hiçbir müdahalede bulunulmaz. Sosyal davranış

kendiliğinden gerçekleşir. Araştırmacı gözlemini bazı durumlarda görünmeden (örneğin sokakta bir ağacın ya da duvarın arkasına gizlenerek) gerçekleştirebilir. Diğer durumlarda bu mümkün olmadığından araştırmacı, gözlediği grup ya da topluma katılır ve hatta bir süre onlarla yaşayabilir. Bu durumda katılımcı gözlem gerçekleştirmiş olur (Ünlü, 2004:8).

Doğal gözlemin güçlü yanları:

- “Bu yöntem, doğal ortamında kendiliğinden ortaya çıkan bir davranışı araştırmada mükemmel bir yoldur.
- Bu yöntemin kullanıldığı araştırmalar sık sık gerçek hayata uygulanabilen denencelerin geliştirilmesini sağlar, çünkü gözlenen gerçek hayattır.

Doğal Gözlemin Sınırlılıkları

- Bu yöntemde çoğu kez sayısal veriler elde edilemez. Bu da toplanan verileri standartlaştırma sorunu yaratabilir
- Gözlenen davranış belirli bir zamana, yere ve bir grup insana bağlı olduğundan, yani yinelenmeyen ve sadece bir kez görülebilecek nitelikte olduğundan, genel sonuçlar çıkarılmamalıdır.
- Doğal gözlemin bir başka sınırlılığı “gözlemci etkisi” olarak adlandırılan durumdur. Gözletilen kişiler, gözlediklerini bildiklerinde “doğal” olmayıp, “tepkisel” davranmaya başlar. Bu tür durumlarda doğal gözlem amacına ulaşmamış olur” (Ünlü, 2004:9).

Katılımcı Gözlem

Bu gözlem türü, ilk olarak etnologlar tarafından ya da genel anlamda araştırmacıya yabancı kültürlerin söz konusu olduğu yerler hakkında bilgi sahibi olmak amacıyla kullanılmıştır. Bu kültürdeki davranış ve inançların anlamını kavrayabilmek için aradaki mesafeyi mümkün oldukça azaltmak, bu insanlarla onların yaşam tarzlarına uygun biçimde birlikte yaşayarak onlardan biri olmak gerekir (Maisonneuve, 2004: 27).

Survey

Sosyal psikolojide en sık başvurulan araştırma yöntemlerinden biri surveydir. Survey yöntemi ile bir davranışların ya da bir tutumun bir toplumda ya da belli bir grupta

görülme derecesi ve bunların yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, sosyal ardaan vb. etmenlerle nasıl bir ilişki içinde olduğu araştırılmaktadır. Survey yönteminde veri toplama tekniği olarak *anket* ve *görüşme* kullanılır. Anket, açık uçlu ya da çoktan seçmeli olarak hazırlanmış soru formudur. Anket, katılımcılara yüz yüze uygulanabildiği gibi posta ile de gönderilebilir. Ancak posta ile gönderilen anketlerin geri gelme oranı düşüktür. Diğer taraftan görüşme tekniği, *yapılandırılmış*, *yarı yapılandırılmış* ve *yapılandırılmamış* olabilir. Yapılandırılmış görüşmede araştırma için sahaya çıkmadan önce katılımcılara sorulacak tüm sorular belirlenmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşmede katılımcılara sorulacak ana sorular bellidir, ancak görüşme esnasında katılımcının verdiği yanıtlara bağlı olarak da soru üretilir. Yapılandırılmamış görüşmede ise, katılımcı ile görüşülecek konu belli olmasına karşın önceden hazırlanmış soru yoktur. Bunun yerine görüşmenin akışına göre sorular sorulur” (Ünlü, 2004:8-9).

Arşiv Araştırması

Arşiv araştırmasında araştırmacı başkaları tarafından toplanmış ve kaydedilmiş verileri kullanmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

1. BİRİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR VE YORUM

Halveti- Şabani inancında adetler ve müziğe yönelik inançlar nelerdir?

Tarikatların, gerek bireylerin yaşamla ilgili kavramlara karşı bakış açılarını yönlendirmede, gerekse toplumsal yaşamı düzenlemede önemli etkileri olduğu bilinmektedir. Tarikatlarda gelenek olmuş davranışlar ve inançlar birinden diğerine değişiklik de göstermektedir. Buradan yola çıkılarak Halveti- Şabani inancındaki adetlerin ve müziğe yönelik inançların neler olduğu öğrenilmek istenmiş, bu amaçla bireylere iki alt başlıkta sorular yöneltilmiştir. Birbirini tekrar eden ve çakışan veriler derlenmiş, çözümlenmiş ve veriler yorumlanmış, araştırma sorularına cevap verenlerin görüşleri doğrultusunda bu adet ve müziğe yönelik inançlar tespit edilmeye çalışılmıştır.

Elde edilen verilere göre;

Halveti- Şabani inancında;

Gaye, ene'yi (benlik) eğitmek olduğu için *ben* sözü yerine, fakir/ hâkir / abd-i aciz gibi kelimeler tercih edilmektedir.

Allah var olduğu ve her şey O'na ait olduğu için, yok kelimesi tercih edilmemektedir. “Şeker yok” yerine, “Şeker Hak'da” ifadesi tercih edilmektedir.

“Hâkime hükmeden hükümlüdür” sözü gereği, insanın ağzından çıkan cümlelerin dilek olduğu düşüncesi yerleşmiştir. Bu düşünce çerçevesinde her dileğin bir niyaz olduğu fikrine ulaşılır ve bu inanca binaen menfi cümleler tercih edilmez, olması istenmeyen durumlar dile getirilmemeye çalışılır. Örneğin; çocuk camdan sarkarsa ikaz için “çocuğum sarkma düşersin” yerine, “sarkma düşmeyesin” şeklinde cümleler kurulur.

Halveti- Şabani inancındaki bu her duruma olumlu yaklaşma düşüncesinin sosyal psikoloji açısından ele alındığında, toplumsal ilişkilerin olumlu bir yaklaşımla düzenlenerek olumsuzluklardan olabildiğince uzaklaşmaya yönlendirdiği görülür. Böylece tarikat üyelerinin sadece ihvan üyelerine değil, çevrelerindeki her bireye

karşı olumlu bir tutum sergiledikleri, bu olumlu tutumun ise toplumsal hoşnutluğu arttırdığı görülür.

Dervişin bir “eyvallah” ı bir de “illallah” ı vardır anlayışının yaygın olduğu ve her söze bu kelimelerle mukabele edildiği, görüşlerine başvuru kişilere dile getirilmiştir.

“Eyvallah”, “evet öyle olsun, teşekkür ederim veya Allaha ısmarladık” anlamlarını ihtiva eden bir sözdür. Dervişlerin bu sözle mukabele etmeleri teslimiyet düşüncesinin bir sonucudur. Sosyal psikoloji açısından bakıldığında burada da derin bir felsefi yaklaşımın hâkim olduğu görülebilir. Karşısındaki kişi veya söylenen söz her ne olursa olsun, öfkeye kapılmadan sağduyu ve anlayıştan uzaklaşmadan söylenecek “Eyvallah” sözünün her türlü olumlu düşünceyi getireceği söylenebilir. Böylesi bir yaklaşımın toplumsal ilişkilerde ne denli önemli olduğu da açıktır. Bu yaklaşımı benimseyen bireyler arasında olası kırılganlıkların en az düzeye inmesi de beklenen bir durumdur ve bu ihvan içerisinde ve çevresinde bir saygı ortamının oluşmasına zemin hazırlamaktadır.

“Ben” yerine “Biz” anlayışının hüküm sürdüğü, günlük yaşamlarında da bu âdetleri uygulamaya çalıştıkları dile getirilen ve gözlemlenen Halveti-Şabani inancına sahip bireylerin bu tutum ve davranışlarından, aidiyetlik duygularının güçlü olduğu sonucu çıkarılabilir. Zaten ihvana girmek ve mürid olmayı istemekle, ihvanın bir üyesi olan her birey, bu tutum ve davranışları da benimsemekte, bu tarikatın tutum ve davranışlarını benimsediği için de kendisi de bu tutum ve davranışların gelişmesi yolunda çaba göstermektedir. Bu durum ihvandaki bireylerin kendilerinden önce başkalarını düşünmeleri sonucunu doğurmaktadır. Kendisinden önce başkalarını düşünen bireylerden oluşan bir topluluğun ise, toplumsal barışa katkı sağlayacağı söylenebilir.

Birçok tarikatta, üyelerin birbirlerine saygı duymaları, kendilerinden önce başkalarını düşünmeleri, olumlu bir hayat anlayışını benimsemeleri, mütevazı bir yaklaşımı tercih etmeleri ve toplumsal değerlere sahip çıkıp bu değerlerin gelişmesi yolunda önce kendi tutum ve davranışlarını geliştirme fikrine sahip olmaları biçimindeki düşünceler bulunmaktadır. Bununla birlikte, Halveti-Şabani inancında bu davranış ve tutumların katı ve baskıcı bir anlayışla ortaya konulmadığı, sadece

ihvandaki bireylere değil, çevrelerindeki her bireye karşı aynı olumlu tutumların sergilenmesi düşüncesinin var olduğu anlaşılmaktadır.

“Halvetilikteki müzik geleneğinin diğer Tarik’lerle benzerlikleri ve farkları nelerdir?” Sorusu yöneltmiş ve şu sonuçlara ulaşılmıştır.

Diğer tarikatlar ile mensubu oldukları tarikatın müzik anlayışına yönelik farklılıklar nelerdir?

Katılımcılara göre; günümüzde var olan diğer tarikatlardan örneğin Bektaşilik, daha çok Anadolu kökenli olduğu için, tercih edilen unsurlar da buna göre şekillenmektedir, örneğin müzikte kullanılan çalgılar daha çok bağlamadır veya Mevleviliği örnek alacak olursak, orada da daha çok ney, kudüm, bendir, rebab gibi çalgılar kullanılmaktadır. Halvetilikte ise tüm bu çalgıların kullanıldığı görülmektedir.

Bu durum Halveti inancına bağlı bireylerin ve Halveti tarikatının düşüncesine yön veren mürşitlerin farklı düşünce ve geleneklere, farklı yapıdaki bireylerin farklı yapıdaki alışkanlıklarına daha açık ve hoşgörülü bir yaklaşıma sahip olduklarını göstermektedir. Müzik geleneğinin, tüm bu tarikatlarla benzerlikler göstermesi ise ortak bir dil geliştirmiş olmasıyla açıklanabilir.

Müziksel icralar öncesinde hazırlıklar nelerdir?

Her icra öncesi olduğu gibi Halvetilikte de icra yapılmadan önce bir hazırlık süreci yaşanmaktadır.

Resim 1. Mehmet Dumlu hoca ile birlikte bir mûsikî toplantısı sırasında

Halvetilik inancında insana saygı her bireyde bulunması gereken bir özelliktir. Bunun bir gereği olarak da her icra öncesi ciddi bir hazırlık yapılmakta, icranın en güzel şekilde yapılmasına gayret gösterilmektedir. Seçilen eserler de aynı özenle seçilerek dinleyici topluluğun sanatsal zevklerinin gelişmesi sağlanmaktadır.

Bireyin sanat zevkinin gelişmesi, çevresindeki her varlığı güzel görmesine ve güzelleştirmesine yol açar. Her varlığa güzel bakan ve iyilik arayanın ise güzellik ve iyilik sunması beklenir.

İhvandaki müzisyenlerin giyim kuşam kuralları var mıdır?

“Daha önceleri geleneksel kıyafetler giymek gibi bir adet vardı, fakat şimdi böyle bir adet yok. Giyim konusunda bir zorunluluk yok” biçiminde ifade edilen görüşler ışığında, toplumsal gerekliliklerin bir sonucu olarak, giyim kuşam tercihlerinin bireylerin arzularına bırakılmasına neden olduğu fikrine varılmıştır. Çeşitli konser ve icralardaki giyim kuşamlarında bayanların pantolon giymeyi tercih etmeleri de bu düşünceyi doğrulamaktadır. Genel olarak ihvandaki bireylerin giyim kuşamlarına göre yargılanmıyor olmaları, giyim konusunda son derece hoşgörülü bir yaklaşımın benimsenmiş olması ve günlük yaşamlarında arzu ettikleri giyim biçimini kullanıyor olmaları, müzisyenlerin icra sırasında da arzu ettikleri biçimde giyinmelerine neden olmaktadır.

Ritüel sırasında kullanılan müzik çalgıları nelerdir?

Resim 2. Mehmet Dumlu hoca bir ritüel sırasında

“Ney, rebab, bendir, kudüm, tanbur” Halveti-Şabani ayinlerinde kullanılmakta olan çalgılardır. Bununla birlikte âyin dışında yapılan sohbet ve toplantılarda diğer çalgılar da yer alabilmekte, farklı çalgılarla yapılan icra ve konserler de ihvanın beğenisine sunulabilmektedir. Bu türden düzenlenen konser vb. etkinliklere tarikat ileri gelenlerinin büyük önem vererek katıldıkları gözlenmiştir. Tarikat içerisinde mesleği müzik olan çok sayıda üyenin olması müziğe ve sanata verilen değerlerin bir göstergesidir. Farklı çalgıların kullanılıyor ve dinlenebiliyor olması ise, tarikat üyelerinin genel olarak hoşgörülü oldukları düşüncesini uyandırmaktadır.

Kadın ve erkek icracıların oturma düzenleri /rolleri nelerdir?

Resim 3. Mehmet Dumlu hoca sohbet ve mûsikî sırasında

Yapılan bu toplantılarda kadın ve erkek, cinsiyet kimliğini dışarıda bırakır. Burada herkes âdemdir, can vardır. Bu nedenle otururken bir ayırım yapılmaz. Her bireyin esas amacı Hakk’a ulaşmaktır. Bu amaç doğrultusunda ihvana katılan dervişler, kendi benliklerinden ve kimliklerinden sıyrılarak sohbetlere gelmektedir. Bu durumda sohbet ve ayinler sırasında kadın erkek ayrımı yapılmamaktadır.

İcra yapılan alanda dinleyici ve icra topluluğunun yerleşimi nasıldır?

“İcranın yapılacağı alanda her zaman icra yapacak grup daha görülebilir, göz önünde bir yerde oturur” görüşü bildirilmiştir. Burada amaç icrayı yapan bireylerin hem birbirleriyle olan iletişimlerinin hem de dinleyicilerle olan etkileşimlerinin en güzel şekilde sağlanması isteğidir. Bu istek doğrultusunda icrayı yapacak bireylere mahsus bir alan ayrılmakta, karşılıklı bir söyleşi ortamının oluşması sağlanmaktadır. Burada da yine saygı ortamının oluşturulduğu ve söyleyen dinleyen bireylerin böylece birbirleriyle olan muhabbetlerinin arttırıldığı söylenebilir.

İcra repertuarını kim belirlemektedir?

Görüşmelerden çıkan sonuca göre “icra repertuarları ananelere (gelenek, görenek, adetler... vb.) göre belirlemektedir”. Halveti-Şabani tarikatı 14.yy’dan beri süre gelen bir geleneğe sahiptir. Bu gelenek içerisinde yetişmiş değerli müzik adamlarının besteledikleri ilahiler hem Halveti-Şabani icralarında hem de diğer tarikatların icralarında yer almaktadır. Bu icra repertuarları hazırlanırken katı bir sıralama izlenmemekte, ortamın gereğine göre çeşitli eserlerden oluşan repertuar icra edilmektedir. Bu icralarda yer alan eserlerin bazılarında müzisyenlerle beraber sohbete katılanların da iştirak ettikleri görülür.

Müzik Hakk’a ulaşmada bir köprüdür. Nağmeler dervişlerin gönüllerinin derinliklerine sızmada oldukça etkili bir araçtır. Söylenen ilahilere katılan müritlerin müzik yoluyla, bağlandıkları yolda coşkuyla ilerlemeleri söz konusudur.

Repertuar sıralaması nasıl yapılmaktadır? (sözlü-sözsüz)

Görüşlerine başvuru katılımcılar sözlü eserlerin ön planda olduğunu söylemişler, icralarda sözlü esere daha fazla yer verildiğini belirtmişlerdir. Son derece soyut bir sanat dalı olan müziğin, anlaşılır olmasında ve etki gücünün arttırılmasında, ezgide kullanılan sözler oldukça büyük önem taşımaktadır. İlahilerde yer alan sözlerde tarikat felsefesine de yer verilmekte, bireylerin geliştirmeleri gereken davranış ve tutumlara atıfta bulunmaktadır. Böylece müzik yoluyla üyelerin davranış ve kişisel gelişimlerine katkı sağlanması beklenmektedir.

İcra süresi nasıl belirlenmektedir, ortalama ne kadar sürmektedir?

Görüşmelerden belirli bir icra süresinin olmadığı, o anki duruma göre icra süresinin belirlendiği öğrenilmiştir. Ayrıca o günkü sohbetin konusu ve süresi de icrayı etkileyen bir unsurdur.

Genel olarak hangi tür müzik olursa olsun, seslendirilecek program ne kadar ayrıntılı çalışılmış olursa olsun, icra sırasında icrayı etkileyen çeşitli etkenlerin olduğu görülür. Bu etkenler seyirciden kaynaklanan, icracılardan kaynaklanan ve seslendirilen eserlerden kaynaklanan etkenler biçiminde belirlenebilir ve tüm bunların birleşimi sonucu oluşan ortam, icranın niteliğini etkilemekle kalmaz, süresini de etkiler.

Halveti Şabani koluna ait notaya alınmış ilahilerden örnekler hangileridir?

Başka tarikatlarda söylenen ilahiler seslendirilmekle birlikte sadece Halveti-Şabanilerce seslendirilen ilahiler de mevcuttur. Bunların bazıları şunlardır:

Seher vaktinin yeliyiz

Küsmeyem mi şu feleğe

Evvel tevhid ile mürşid elinden

Aşkınla daim uçarız

Hak sevdası vardır bende

Genel olarak bu ilahilerin; inançları güçlendirme, doğru davranış ve tutumları pekiştirme rolü üstlendiği görülmektedir.

Rast İlahi
Seher vaktinin yeliyiz

Nim Sofyan

Beste: Mehmet Dumlü
Güfte: Sadık Aziz (Senâ-î)

Se her vak ti nin ye li yiz
Sır ri ha ki kat di li yiz
Mec nu na Ley la e ri yiz biz
Şa ba ni bül bü lü yüz vah
det ba ğı nın gü lü yüz
Hu E fen dim Hu Hu
Şa hım Hu Hu Hu
Hu Sul ta nım Hu Hu A zi zim Hu

Bize gelen irfan olur
Hayvan iken insan olur
Sırrı canâ canan olur

Varlığımız yoktur bizim
Meydanımız paktr bizim
Didanımız haktr bizim

Derviş sadık harabattır
Özü hakka müsteğraktr
Zikri fikri zâti Haktr

NAKARAT

Biz Şabanî bülbülüyüz
Vahdet bağının gülüyüz
Hu Efendim Hu Hu Şahım Hu
Hu Sultanım Hu Hu Azizim Hu

Halveti-Şabani tarikatı üyeleriyle yapılan görüşmelerden;

Diğer tarikatlar ile mensubu oldukları tarikatın müzik anlayışına yönelik farklılıkların olduğu,

Müziksel icralar öncesinde hazırlıkların yapıldığı,

İhvandaki müzisyenlerin giyim kuşam kurallarının eskisi kadar sıkı kurallara bağlı olmadığı,

Ney, rebab, bendir, kudüm ve tanbur'un icralarda kullanıldığı,

Kadın erkek cinsiyet ayrımının yapılmadığı,

İcra yapılan alanda dinleyici ve icra topluluğunun göz önünde bir yerde oturduğu,

İcra repertuarını belirlemede ananelerin etkin olduğu,

Repertuar sıralamasında sözlü eserlerin tercih edildiği,

Belirli bir icra süresinin olmadığı,

Halveti Şabani koluna ait notaya alınmış ilahilerin bulunduğu tespit edilmiştir.

Ayrıca, toplumsal değişim ve gelişimlerin tarikattaki müziksel icraları etkilediği, bununla birlikte bireylerin bu değişimi hoş karşıladıkları, özellikle toplumsal cinsiyet, kadın ve erkeğin toplum içindeki rolleri ve din algısında kadın erkek çalışmalarında ayırım yapılmadan müziksel icraların gerçekleştirildiği belirlenmiştir. Bu ve benzeri ortamların, toplumsal yaşamın biçimlenmesinde çeşitli roller üstendiği ve önemli bir veri kaynağı olduğu düşünülmektedir.

2. İKİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR VE YORUM

Halveti-Şabani inancında müziğin insan yaşamındaki rolü önemlidir.

Bu alt problemin yanıtlanmasında katılımcılara dört alt başlıkta sorular yöneltilmiş, elde edilen veriler yüzde olarak bulunmuş, tablo ile gösterilmiş ve yorumlanmıştır.

Tablo 1. Ankete cevap verenlerin, “ Müzik; bireyin mutlu olmasında, kendisi ve çevresi ile barışık olmasında, sağlıklı ve huzurlu olmasında, toplumlar arasındaki ilişkilerde, paylaşma, barış, işbirliği gibi davranışların kazandırılmasında etkilidir” önermesine katılma durumları

Müzik; bireyin mutlu olmasında, kendisi ve çevresi ile barışık olmasında, sağlıklı ve huzurlu olmasında, toplumlar arasındaki ilişkilerde, paylaşma, barış, işbirliği gibi davranışların kazandırılmasında etkilidir.	SAYI	YÜZDE
Katılmıyorum	3	% 7,1
Kısmen Katılıyorum	10	% 23,8
Katılıyorum	29	% 69,0
Toplam	42	100,0

İkinci alt probleme ait birinci alt başlıktan elde edilen sonuçlara göre; ankete katılan bireylerden %69'luk bölümü müziğin bireyin mutlu olmasında, kendisi ve çevresi ile barışık olmasında, sağlıklı ve huzurlu olmasında, toplumlar arasındaki ilişkilerde, paylaşma, barış, işbirliği gibi davranışların kazandırılmasında etkilidir, kendisi ve çevresi ile barışık olmasında, sağlıklı ve huzurlu olmasında, toplumlar arasındaki ilişkilerde, paylaşma, barış, işbirliği gibi davranışların kazandırılmasında etkili olduğuna katıldığını, %23,8'lik bölümü kısmen katıldığını, %7,1'lik bölümü ise katılmadığını belirtmiştir.

Tablo 1'den elde edilen verilere göre, bireylerin mutluluğunda, çevresiyle ilişkilerinde, paylaşım ve işbirliği gibi davranışların kazanımında, sağlık ve huzurlu olmalarında müziğin etkin bir rolü olduğunu düşünenler çoğunluğu oluşturmakla birlikte, müziğin bireyin yaşantısında herhangi bir rolü olmadığı düşüncesinde olanlar da bulunmaktadır.

Müziğin bireyin mutlu olmasında, kendisi ve çevresi ile barışık olmasında, sağlıklı ve huzurlu olmasında, toplumlar arasındaki ilişkilerde, paylaşma, barış, işbirliği gibi davranışların kazandırılmasında etkili olmadığını düşünenlerin oranı az olmakla birlikte, tarikat içerisinde müziğe karşı ön yargılı bireylerin var olup olmadığı konusunun irdelenmesi gerektiği düşüncesine yol açmıştır.

“Müzik; kültürün aktarımında, kültürler arası etkileşimde önemlidir” önermesine ait bulgular ve yorumlar.

Tablo 2. Ankete cevap verenlerin “Müzik; kültürün aktarımında, kültürler arası etkileşimde önemlidir”, önermesine katılma durumları.

Müzik; kültürün aktarımında, kültürler arası etkileşimde önemlidir	SAYI	YÜZDE
Katılmıyorum	3	7,1
Kısmen Katılıyorum	20	47,6
Katılıyorum	19	45,2
Toplam	42	100,0

İkinci alt probleme ait ikinci alt başlıktan elde edilen sonuçlara göre; ankete katılan bireylerin yarısına yakın bir kısmını oluşturan %45,2’lik bölümü müziğin kültür aktarımında, kültürler arası etkileşimde önemli olduğunu düşünürken, yine yarısına yakın bir bölümünü oluşturan %47,6’lık kesim bu görüşe kısmen katıldığını belirtmiştir. %7,1’i ise katılmadığını kaydetmiştir.

Tablo 2’den elde edilen veriler incelendiğinde, bireylerin büyük bir kesimi müziğin, kültür aktarımında ve kültürler arası etkileşimde önemli bir yeri olduğu görüşündedir. Müziğin kültür aktarımında, kültürler arası etkileşimde önemli olduğu düşüncesine katılmayanların oranının, ilk önermeye katılmayanların oranıyla aynı olması dikkat çekici bir bulgudur.

“Müzik; ekonomik olarak bireylere ve toplumlara katkıda bulunur, geçimlerinin sağlanmasında etken bir araçtır” önermesine ait bulgular ve yorumlar.

Tablo 3. Ankete cevap verenlerin, “Müzik; ekonomik olarak bireylere ve toplumlara katkıda bulunur, geçimlerinin sağlanmasında etken bir araçtır” önermesine katılma durumları.

Müzik; ekonomik olarak bireylere ve toplumlara katkıda bulunur, geçimlerinin sağlanmasında etken bir araçtır	SAYI	YÜZDE
Katılmıyorum	10	23,8
Kısmen Katılıyorum	15	35,7
Katılıyorum	17	40,5
Toplam	42	100,0

İkinci alt probleme ait sorulardan, üçüncü alt başlıktan elde edilen sonuçlara göre; anketi cevaplayan bireylerin %40,5’i müziğin, ekonomik olarak bireylere ve toplumlara katkıda bulunduğu, geçimlerinin sağlanmasında etken bir araç olduğu önermesine katıldıklarını, %38,7’si kısmen katıldıklarını, %23,8’i ise katılmadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 3'ten elde edilen verilere göre, müziğin ekonomik işlevine yönelik bir önyargının bazı Halveti müridlerde var olduğu anlaşılmaktadır. Müziği bir meslek olarak kabul etme durumunu da ortaya koyan bu önerme %38,7'lik kısmen katılma durumu da göz önüne alındığında ciddi bir oran olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu verilere bakıldığında müziğin ekonomik işlevlerinin yeterince kabul görmediği düşüncesi uyanmış, müziğin bir meslek olma açısından yeterli kabulü bulmadığı düşüncesine ulaşılmıştır.

“Müzik; çocuklar başta olmak üzere her yaştaki birey için eğitim aracı olarak kullanılabilir” önermesine ait bulgular ve yorumlar.

Tablo 4. Anketi cevap verenlerin, “Müzik, çocuklar başta olmak üzere her yaştaki birey için eğitim aracı olarak kullanılabilir”, önermesine katılma durumları

Müzik, çocuklar başta olmak üzere her yaştaki birey için eğitim aracı olarak kullanılabilir	SAYI	YÜZDE
Katılmıyorum	3	7,1
Kısmen Katılıyorum	13	31,0
Katılıyorum	26	61,9
Toplam	42	100,0

İkinci alt probleme ait dördüncü alt başlıktan elde edilen sonuçlara göre; anketi cevaplayan bireylerin %61,9'u müziğin çocuklar başta olmak üzere her yaştaki birey için eğitim aracı olarak kullanılabilirliği önermesine katıldığını, %31'i kısmen katıldığını ve %7,1'si ise katılmadığını belirtmişlerdir.

Tablo 4'ten elde edilen veriler incelendiğinde, müziğin çocuklar başta olmak üzere her yaştaki birey için eğitim aracı olarak kullanılabilirliği konusunda olumlu bir yaklaşım var olmakla birlikte olumsuz yaklaşımların da var olduğu düşüncesine ulaşılmıştır.

Halveti tarikatının önde gelenlerinin müziğe gösterdikleri ilgi ve sahiplenmenin, tarikatın bazı kesimlerince yeterince anlaşılmadığı ve müziğin önemi konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları düşüncesine ulaşılmıştır.

İkinci alt problem olan “Halveti-Şabani inancında müziğin insan yaşamındaki rolü önemli midir?” önermesine ait bulgular ve yorumlar.

Tablo 5. Ankete cevap verenlerin “Halveti- Şabani inancında müziğin insan yaşamındaki rolü önemlidir” önermesine katılma durumları

Halveti-Şabani inancında müziğin insan yaşamındaki rolü önemlidir.	SAYI	YÜZDE
Katılmıyorum	19	11,3
Kısmen Katılıyorum	58	34,6
Katılıyorum	91	54,1
Toplam	168	100,0

İkinci alt problemin dört önermesinden elde edilen veriler değerlendirildiğinde, katılımcılardan %54’ünün müziğin insan yaşamındaki rolünün önemli olduğunu önermesine katıldığı, %32’sinin buna kısmen katıldığı, %11’inin ise müziğin insan yaşamında önemli bir rolünün olmadığı görüşünde olduğu görülmüştür.

Buna göre Halveti-Şabani görüşündeki bireyler arasında müziğin insan yaşamında önemli olduğunu düşünenler kadar, bu düşünceye kısmen katılanların veya hiç katılmayanların da olduğu anlaşılmıştır.

Müziğin insan yaşamına olan etkilerinin yeterince bilinmediği düşüncesi uyanmış olmakla birlikte, tarikat içerisinde müziğe mutaassıp bir yaklaşım sergileyenlerin de olabileceği sanılmaktadır.

3. ÜÇÜNCÜ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR VE YORUM

Halveti-Şabani inancında bireylerin müzikle ilgili inançları olumludur.

Bu alt problemin yanıtlanmasında bireylere üç alt başlıkta sorular sorularak, elde edilen veriler tablo halinde sunulmuş, bulgular yorumlanmıştır.

“Müzik, insanların fiziksel, ahlaki ve sosyal yönlerini etkiler” önermesine ait bulgular ve yorumlar.

Tablo 6. Ankete cevap verenlerin, “Müzik, insanların fiziksel, ahlaki ve sosyal yönlerini etkiler” önermesine katılma durumları.

Müzik, insanların fiziksel, ahlaki ve sosyal yönlerini etkiler	SAYI	YÜZDE
Katılmıyorum	6	14,3
Kısmen Katılıyorum	14	33,3
Katılıyorum	22	52,4
Toplam	42	100,0

Üçüncü alt probleme ait sorulardan, birinci alt başlıktan elde edilen sonuçlara göre; ankete yanıtlayan bireylerin %52,4’lük kısmı müziğin, insanların fiziksel,

ahlaki ve sosyal yönlerini etkilediği önermesine katıldığını, %33,3'lük kesim kısmen katılmakta olduğunu ve %14,3'lük kısmı oluşturan bireyler ise katılmadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 6'daki önermeden elde edilen verilere göre, müziğin insanların fiziksel, ahlaki ve sosyal yönlerini etkileyeceğini düşünen üyeler olduğu kadar, kısmen etkili olduğunu veya etkili olduğuna katılmadıklarını bildiren bireylerin olduğu da görülmüştür.

Bu önerme, ihvandaki bireylerin müzik hakkındaki görüşlerini anlamak üzere yöneltilmiş bir önermedir ve aslında müziğin insanların yanı sıra tüm canlıları etkilediği bilimsel yöntemlerle kanıtlanmıştır. Burada müziğin hiçbir etki gücünün olmadığı düşüncesinde olmak, ya müziğe karşı ciddi bir önyargının varlığını ortaya koymaktadır ya da anketi cevaplamak konusunda bir isteksizliğe işaret etmektedir. Anket, cevaplamak isteyen bireylere uygulanmış olduğundan, müziğe karşı bir taassubun var olduğu sanılmaktadır.

“Müzik, insanların kişiliklerini etkiler”, önermesine ait bulgular ve yorumlar.

Tablo 7. Ankete cevap verenlerin, “Müzik, insanların kişiliklerini etkiler”, önermesine katılma durumları.

Müzik, insanların kişiliklerini etkiler	SAYI	YÜZDE
Katılmıyorum	6	14,3
Kısmen Katılıyorum	16	38,1
Katılıyorum	20	47,6
Toplam	42	100,0

Üçüncü alt probleme ait sorulardan, ikinci alt başlıktan elde edilen sonuçlara göre; ankete katılan bireylerden %47,6'sı müziğin, insanların kişiliklerini etkilediği önermesine katılıyorum cevabını verirken, %38,1'i kısmen katılıyorum ve %14,3'ü katılmıyorum cevabını vermiştir.

Tablo 7'den elde edilen veriler değerlendirildiğinde, müziğin, insanların kişiliklerini olumlu yönde etkilediği düşüncesi ağırlık kazanmasına rağmen, müziğin insanların kişiliklerine etkisi olmadığını düşünenler de vardır.

Müziğin insan kişiliğine olan etkilerini bilen tarikat önde gelenlerinin ayin ve sohbetlerde müziğe yer vermeleri önemli bir gösterge iken, bazı tarikat mensuplarının, müziğin insan kişiliğini etkilemediğini düşünüyor olmalarını

açıklayacak bir bulguya rastlanmamıştır. Yapılan gözlemlerde ise böylesi derin bir taassubun varlığı sezinlenmemiş, son derece saygı dolu bir ortamda müzikle ilgili etkinlikleri görülmüştür.

“Müzik, insanların dini yönlerini etkiler”, önermesine ait bulgular ve yorumlar.

Tablo 8. Ankete cevap verenlerin, “Müzik, insanların dini yönlerini etkiler”, önermesine katılma durumları

Müzik, insanların dini yönlerini etkiler	SAYI	YÜZDE
Katılmıyorum	3	7,1
Kısmen Katılıyorum	23	54,8
Katılıyorum	16	38,1
Toplam	42	100,0

Üçüncü alt probleme ait sorulardan, üçüncü alt başlıktan elde edilen sonuçlara göre; ankete katılan bireylerin %38,1’i müziğin, insanların dini yönlerini etkilediği önermesine katıldığını belirtirken, katılımcıların yarısı olan %50’si kısmen katıldığını ve geriye kalan %7,1’inin bu fikre katılmadıkları bulgusuna ulaşılmıştır.

Tablo 8’deki önermeden elde edilen bulgulara dayanarak, Halveti tarikat mensuplarının müziğin, insanların dini yönlerini etkilediği görüşüne katıldıkları söylenebilir. Bu görüşe katılmayanların oranı önceki önermelerin değerlerine göre daha düşüktür.

Buradan müziğin bireylerin dini yönlerini yani duygularını beslediği görüşünde oldukları anlaşılmakta, ilahilerin bazılarını hep birlikte seslendirerek bu yönlerinin beslenmesine çalıştıkları düşünülmektedir.

Üçüncü alt problem olan “Halveti-Şabani inancında bireylerin müzikle ilgili inançları olumludur.”, önermesine ait bulgular ve yorumlar.

Tablo 9. Ankete cevap verenlerin “Halveti-Şabani inancında bireylerin müzikle ilgili inançları olumludur” önermesine katılma durumları

Halveti-Şabani inancında bireylerin müzikle ilgili inançları olumludur.	SAYI	YÜZDE
Katılmıyorum	15	12
Kısmen Katılıyorum	53	42
Katılıyorum	58	46
Toplam	126	100,0

Sonuç olarak, üçüncü alt problemin üç önermesine katılımcıların verdiği cevaplar sonucunda, ankete katılan bireylerin, Halveti-Şabani inancında bireylerin

müzik ile ilgili inançları olumludur düşüncesine %46 oranında katıldıkları, %42 oranında kısmen katıldıkları ve %12 oranında katılmadıkları bulgusuna ulaşılmıştır.

Bu düşünceler doğrultusunda, müzikle ilgili inançlarında olumlu olduğu kadar olumsuz sayılabilecek görüşlerin de bulunduğu söylenebilir. Buradan tarikat gelenekleri çerçevesinde yapılan müzikle ilgili etkinliklere olumlu yaklaşmakla birlikte, genel anlamda müzikle ilgili inançlarında olumsuz inançlar da taşıdıkları ileri sürülebilir.

4. DÖRDÜNCÜ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR VE YORUM

Halveti-Şabani İncasında, Müziğin Halveti-Şabani İncasındaki Rolü önemlidir.

Bu alt problemin yanıtlanmasında bireylere dokuz alt başlıkta önermeler sunulmuş, katılma durumları yüzdeler olarak belirtilmiş, tablo ile gösterilmiş ve yorumlanmıştır.

“Müzik eğlence, dinlenme, ibadet, eğitim, kültür vb. pek çok açıdan önemli roller üstlenir” önermesine ait bulgular ve yorumlar.

Tablo 10. Ankete cevap verenlerin, “Müzik eğlence, dinlenme, ibadet, eğitim, kültür vb. pek çok açıdan önemli roller üstlenir”, önermesine katılma durumları

Müziğin eğlence, dinlenme, ibadet, eğitim, kültür vb. pek çok açıdan önemli roller üstlenir	SAYI	YÜZDE
Katılmıyorum	3	7,1
Kısmen Katılıyorum	18	42,9
Katılıyorum	21	50,0
Toplam	42	100,0

Dördüncü alt probleme ait önermelerin, birinci alt başlığından elde edilen sonuçlara göre; ankete katılan bireylerin %50’si müziğin eğlence, dinlenme, ibadet, eğitim, kültür vb. pek çok açıdan önemli roller üstlendiği önermesine katıldığını, %42,9’u kısmen katıldığını ve %7,1’i katılmadığını söylemiştir.

Tablo 10’dan elde edilen bulgulara göre, Halveti Şabani incasında, müziğin eğlence, dinlenme, ibadet, eğitim, kültür vb. pek çok açıdan önemli roller üstlendiği düşüncesini benimseyen bireylerin büyük bir orana sahip oldukları görülürken, kısmen katılanların da müziğin üstlendiği roller konusunda olumsuz bir yaklaşım içerisinde olmadıkları anlaşılmaktadır. Bu görüşe katılmadığını belirten üç kişinin

diğer önermelerde de son derece olumsuz bir yaklaşım içerisinde olduğu fark edilmiştir.

Buradan Halvetilikte müziğin eğlence, dinlence, ibadet, eğitim ve kültür açısından önemli roller üstlendiği anlaşılmıştır. Bu durum Halvetilerin müzikle ilgili etkinliklere katılımını ve bu tür çalışmaların desteklenmesini etkilemekte, müzik kültürünün gelişmesine büyük katkı sağlamaktadır.

“Müzik, insanlara huzur ve sükûnet verici bir rol üstlenmiştir” önermesine ait bulgular ve yorumlar.

Tablo 11. Ankete cevap verenlerin “Müziğin insanlara huzur ve sükûnet verici bir rol üstlenmiştir”, önermesine katılma durumları

Müzik, insanlara huzur ve sükûnet verici bir rol üstlenmiştir	SAYI	YÜZDE
Katılmıyorum	7	16,7
Kısmen Katılıyorum	10	23,8
Katılıyorum	25	59,5
Toplam	42	100,0

Dördüncü alt probleme ait önermelerin, ikinci alt başlığından elde edilen sonuçlara göre, ankete katılan bireylerin %59,5’i müziğin, insanlara huzur ve sükûnet verici bir rol üstlendiği önermesine katıldığını, %23,8’i kısmen katıldığını ve %16,7’si katılmadığını belirtmiştir.

Tablo 11’den elde edilen veriler değerlendirildiğinde, Halveti tarikatındaki bireylerin büyük bir çoğunluğunun, müziğin insanlara huzur ve sükûnet verici bir rol üstlendiği görüşünde oldukları söylenebilir. Bu görüşe kısmen katıldıklarını söyleyen Halvetilerin ise, müziği genel bir değerlendirme ile her zaman huzur ve sükûnet verici olmadığı, müzik türlerine ve ortamların özelliklerine göre durumun değişebildiği görüşünde oldukları tahmin edilmektedir. Uygun ortamlarda dinlendiği zaman ise müziğin zihinsel olarak insanları rahatlattığı, günlük yaşamlarında stresten uzaklaşmalarına yardımcı olduğu görüşünde oldukları, yapılan görüşmeler de dikkate alınarak söylenebilir. Burada müziğe karşı olumsuz yaklaşımlar da vardır ve önceki önermelere katılma durumlarıyla paralellik göstermektedir.

“Müzik, tedavi edici bir role sahiptir” önermesine ait bulgular ve yorumlar.

Tablo 12. Ankete cevap verenlerin “Müzik, tedavi edici bir role sahiptir”, önermesine katılma durumları

Müzik, tedavi edici bir role sahiptir	SAYI	YÜZDE
Katılmıyorum	10	23,8
Kısmen Katılıyorum	8	19,0
Katılıyorum	24	57,1
Toplam	42	100,0

Dördüncü alt probleme ait önermelerin üçüncü alt başlığından elde edilen sonuçlara göre; ankete katılan bireylerin %57,1’i müziğin, tedavi edici bir role sahip olduğuna katılıyorum cevabını verirken, %19’u kısmen katılıyorum cevabını vermiştir. %23,8’i ise bu düşünceye katılmadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 12 ‘den elde edilen verilere göre, Halveti tarikatındaki bireylerin, yarısından fazlası, müziğin tedavi edici bir role sahip olduğunu, insanları stresten uzaklaştırarak rahatlattığını düşünmektedir. Bu düşünceye katılmayanların oranı önceki önermelere olan katılmama oranlarından daha yüksek çıkmıştır. Bu durumun müzik hakkında yeterince bilgi sahibi olmadıkları ve müziğin insanlar üzerindeki etkilerine yönelik yapılan araştırmalardan haberdar olmadıkları düşüncesini uyandırmıştır.

Buradan Halveti önde gelenlerinin müziğe önem vermelerine karşın, bazı üyelerin olumsuz düşünceye sahip oldukları, dini görüşlerinin etkisiyle müzik konusunda taassup içerisinde buldukları ileri sürülebilir.

“Müzik, ibadetlere derinlik katar” önermesine ait bulgular ve yorumlar.

Tablo 13. Ankete cevap verenlerin, “Müzik, ibadetlere derinlik katar”, önermesine katılma durumları

Müzik, ibadetlere derinlik katar	SAYI	YÜZDE
Katılmıyorum	3	7,1
Kısmen Katılıyorum	12	28,6
Katılıyorum	27	64,3
Toplam	42	100,0

Dördüncü alt probleme ait sorulardan, dördüncü alt başlıktan elde edilen verilere göre, ankete katılan bireylerin %64,3’ü müziğin, ibadetlere derinlik kattığı önermesine katılıyorum cevabını verirken, %28,6’sının kısmen katılıyorum cevabını verdiği görülmüştür. %7,1’i ise katılmadıklarını belirlenmiştir.

Tablo 13'ten elde edilen veriler incelendiğinde, Halveti bireylerin, müziğin, ibadetlere derinlik kattığı, bireylerin ibadet sırasında daha fazla konsantre olduğu ortaya çıkmıştır. Bir grup katılımcı, ibadet sırasında müziğe daha ılımlı bakarken, müziğin ibadette hiçbir yeri olmadığını düşünen bireylerin de olduğu görülmüştür.

Bu önermede sunulan görüşlerin öncekilerle paralellik gösterdiği dikkate alındığında, tarikat üyelerinden bazılarının müzikle hiç ilgilenmedikleri söylenebilir.

“Müzik, insan ruhunu dini inançları açısından pek çok farklı biçimde etkileme gücüne sahiptir” önermesine ait bulgular ve yorumlar.

Tablo 14. Ankete cevap verenlerin, “Müzik, insan ruhunu dini inançları açısından pek çok farklı biçimde etkileme gücüne sahiptir” önermesine katılma durumları

Müzik, insan ruhunu dini inançları açısından pek çok farklı biçimde etkileme gücüne sahiptir	SAYI	YÜZDE
Katılmıyorum	6	14,3
Kısmen Katılıyorum	10	23,8
Katılıyorum	26	61,9
Toplam	42	100,0

Dördüncü alt probleme ait sorulardan, beşinci alt başlıktan elde edilen sonuçlara göre; ankete katılan bireylerin %61,9'u müziğin, insan ruhunu dini inançları açısından pek çok farklı biçimde etkileme gücüne sahip olduğuna katılıyorken, %23,8'i kısmen ve %14,3'ü katılmıyorum cevabını vermişlerdir.

Tablo 14'ten elde edilen verilere göre, müziğin insan ruhunu dini inançları açısından etkileme gücüne sahip olduğu inancına yönelik bir ön yargının olduğu bazı Halveti bireylerde görülmektedir. Halveti bireylerin, müziğin, bireyin ruhunu dini inançları açısından pek çok farklı biçimde etkileme gücüne sahip olduğu düşüncesine katılan bireylerin sayısının ise oldukça fazla olduğu ve dinde müziğin yeri olduğu düşüncesini benimsedikleri görülmüştür.

Müziğin bu özellikleri çok eski dönemlerden beri biliniyor ve birçok tarikat liderince kullanılıyor olmasına rağmen, toplumda özellikle tutucu olarak nitelendirilen bireylerin müziğe karşı önyargılı oldukları görülmektedir. Bu durum tarikat önde gelenlerinin bile zaman zaman acımasızca eleştirilere maruz kalmasına yol açmış, insanlar tarafından yeterince anlaşılamadıkları, çalgıların ve müziğin canlılar üzerindeki etkilerini insanların kavrayamadıkları durumlar olmuştur.

“Müzik, boş zamanları değerlendirme işleviyle insanları kötü şeylerden alıkoyan, saygı ve sevgi kavramlarının yerleşmesine hizmet eden bir unsurdur” önermesine ait bulgular ve yorumlar.

Tablo 15. Ankete cevap verenlerin “Müzik, boş zamanları değerlendirme işleviyle insanları kötü şeylerden alıkoyan, saygı ve sevgi kavramlarının yerleşmesine hizmet eden bir unsurdur”, önermesine katılma durumları

Müzik, boş zamanları değerlendirme işleviyle insanları kötü şeylerden alıkoyan, saygı ve sevgi kavramlarının yerleşmesine hizmet eden bir unsurdur	SAYI	YÜZDE
Katılmıyorum	6	14,3
Kısmen Katılıyorum	12	23,6
Katılıyorum	24	57,1
Toplam	42	100,0

Dördüncü alt probleme ait, altıncı alt başlıktan elde edilen sonuçlara göre, ankete katılan bireylerin %57,1’i müziğin, boş zamanları değerlendirme işleviyle insanları kötü şeylerden alıkoyan, saygı ve sevgi kavramlarının yerleşmesine hizmet eden bir unsur olduğuna katılıyorum yanıtını verirken, ankete katılanların %23,6’sı kısmen katılıyorum, %14,3’ü katılmıyorum cevabını vermiştir.

Bu bulgulardan, müziğin boş zamanları değerlendirme işleviyle insanları kötü şeylerden alıkoyan, saygı ve sevgi kavramlarının yerleşmesine hizmet eden bir unsur olduğu görüşünü taşıdıkları anlaşılmaktadır. Olumlu yaklaşımların olumsuzların çok önünde olması, genel olarak bu tarıkatta müziğe karşı ilginin yüksek olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte olumsuz tutum içerisinde olanların da bulunduğu belirtilmesi gereken bir bulgudur.

Bu bulgulara dayanarak, Halveti inancında müziğin boş zamanları değerlendirme işleviyle insanları kötü şeylerden alıkoyan, saygı ve sevgi kavramlarının yerleşmesine hizmet eden bir unsur olduğu görüşünün yaygın bir görüş olduğu söylenebilir.

“Müzik, insanların kültürel gelişimlerine katkıda bulunarak, başka kültürlerle açık ve meraklı olmalarını sağlar” önermesine ait bulgular ve yorumlar.

Tablo 16. Ankete cevap verenlerin, “Müzik, insanların kültürel gelişimlerine katkıda bulunarak, başka kültürlerle açık ve meraklı olmalarını sağlar”, önermesine katılma durumları

Müzik, insanların kültürel gelişimlerine katkıda bulunarak, başka kültürlerle açık ve meraklı olmalarını sağlar	SAYI	YÜZDE
Katılmıyorum	10	23,8
Kısmen Katılıyorum	10	23,8
Katılıyorum	22	52,4
Toplam	42	100,0

Dördüncü alt probleme ait yedinci alt başlıktan elde edilen sonuçlara göre; ankete katılanların %52,4'ü müziğin, insanların kültürel gelişimlerine katkıda bulunarak, başka kültürlerle açık ve meraklı olmalarını sağladığı görüşüne katılırken, %23,8'i kısmen katıldığını ve geriye kalan diğer yarısını oluşturan %23,8'inin ise bu görüşe katılmadığını belirlenmiştir.

Tablo 16'dan elde edilen veriler değerlendirildiğinde, Halveti bireylerin neredeyse yarısını oluşturan kesiminin müziğin, insanların kültürel gelişimlerine katkıda bulunarak, başka kültürlerle ilgi duydukları ve bu kültürlerle meraklı olmalarını sağladığı görüşünde oldukları anlaşılmıştır. Halveti bireylerin diğer yarısını oluşturan kesimin bu görüşe kısmen katıldığı ya da katılmadığını belirttikleri görülmüştür.

Buradan Halveti inancındaki bireylerin müziğin kültürel etkileşimlerde etkili olduğu düşüncesini yaygın olarak benimsemekle birlikte, benimsemeyenlerin ya da kısmen benimsedikleri görülenlerin sayısının da az olmadığı ve bunun müzik konusunda yeterli ve doğru bilgilere sahip olmamalarından kaynaklandığı düşünülmektedir.

“Müzik, Halvetiliğe ait kültürel unsurların gelecek kuşaklara taşınması rolünü üstlenmiştir” önermesine ait bulgular ve yorumlar.

Tablo 17. Ankete cevap verenlerin, “Müzik, Halvetiliğe ait kültürel unsurların gelecek kuşaklara taşınması rolünü üstlenmiştir”, önermesine katılma durumları

Müzik, Halvetiliğe ait kültürel unsurların gelecek kuşaklara taşınması rolünü üstlenmiştir	SAYI	YÜZDE
Katılmıyorum	6	14,3
Kısmen Katılıyorum	11	26,2
Katılıyorum	25	59,5
Toplam	42	100,0

Dördüncü alt probleme ait sekizinci alt başlıktan elde edilen sonuçlara göre; ankete katılan bireylerin çoğunluğunu oluşturan %59,5'lik kesim müziğin, Halvetiliğe ait kültürel unsurların gelecek kuşaklara taşınması rolünü üstlenmiştir önermesine katıldığını belirtirken, %26,2'lik kesim kısmen katılıyorum ve %14,3'lük kesim katılmıyorum cevabını vermiştir.

Tablo 17'den elde edilen veriler değerlendirildiğinde, Halveti bireylerin büyük çoğunluğunun, müziğin, Halvetiliğe ait müzik gibi kültürel unsurların gelecek

kuşaklara taşınmasında önemli bir rol üstlendiğini düşündüklerini göstermektedir. Bununla birlikte, dinde müziğin olmaması gerektiğini ve kültürün aktarılmasında müziğin herhangi bir rolü olamayacağı düşüncesini savunanlar da vardır.

Tarihsel süreç incelendiğinde bu durumun geçmişten beri hemen her dinde ve tarikatta var olduğu görülmektedir. Halveti tarikatına mensup bireyler arasında ise bu taassubun diğerlerine kıyasla daha az olduğu, müziği meslek olarak seçmiş bireylerin çokluğu dikkate alınarak söylenebilir.

“Müzik, topluluğun birbirleriyle olan bağlarını güçlendirir” önermesine ait bulgular ve yorumlar.

Tablo 18. Ankete cevap verenlerin, “Müzik, topluluğun birbirleriyle olan bağlarını güçlendirir”, önermesine katılma durumları

“Müzik, topluluğun birbirleriyle olan bağlarını güçlendirir	SAYI	YÜZDE
Katılmıyorum	8	19,0
Kısmen Katılıyorum	10	23,8
Katılıyorum	24	57,1
Toplam	42	100,0

Dördüncü alt probleme ait dokuzuncu alt başlıktan elde edilen sonuçlara göre; ankete katılan bireylerin çoğunluğunu oluşturan %57,1’lik kesim müziğin, topluluğun birbirleriyle olan bağlarını güçlendireceği önermesine katılıyorum, %23,8’lik kesim kısmen katılıyorum ve %19’luk kesim katılmıyorum cevabını vermiştir.

Tablo 18’den elde edilen verilen incelendiğinde, müziğin, topluluktaki bireylerin birbirlerine olan bağlılıklarını artırdığını, birbirleriyle olan ilişkilerini geliştirdiğini ve birbirlerine karşı olan tepkilerinin daha ılımlı olduğu konusunda görüş belirtenlerin çoğunluğu oluşturduğu görülebilir.

Buradan Halveti tarikatına mensup bireylerin müziği, topluluğun birbirleriyle olan bağlarını güçlendirmede bir araç olarak kullandıkları söylenebilir.

Dördüncü alt problem olan “Halveti-Şabani İncasında, Müziğin Halveti-Şabani İncasında ki Rolü Önemlidir”, önermesine ait bulgular ve yorumlar.

Tablo 19. Ankete cevap verenlerin “Halveti-Şabani inancında, Müziğin Halveti-Şabani İnancında ki Rolü Önemlidir.” önermesine katılma durumları

Halveti-Şabani inancında, Müziğin Halveti-Şabani İnancında ki Rolü Önemlidir	SAYI	YÜZDE
Katılmıyorum	59	15,6
Kısmen Katılıyorum	101	26,7
Katılıyorum	218	57,7
Toplam	378	100,0

Sonuç olarak, dördüncü alt problemde yer alan dokuz önermeden elde edilen verilere göre, ankete katılan bireylerin çoğunluğunu oluşturan %57,7’lik kesim Halveti-Şabani inancında, müziğin önemli rollere sahip olduğu önermesine katılıyorum cevabını verirken, %26,7’si kısmen katılmıştır. Ankete katılanların az bir kısmını oluşturan %15,6’lık kesim ise katılmıyorum düşüncesindedir.

Tablo 19’den elde edilen verilere göre, Halveti bireylerin yarısından fazlasını oluşturan kesimin, müziğin, Halveti Şabani inancında, eğlence, dinlence, ibadet, eğitim, kültür aktarımı, sağlık, boş zamanları değerlendirme, kötü alışkanlıklardan uzaklaşma ve bireylerin birbirleriyle olan bağlılıklarını kuvvetlendirmede etkin bir rol oynadığı düşüncesini savundukları görülmüştür. Geriye kalan az bir kesimin ise müziğe karşı önyargılı bir tutum sergilediklerinden dolayı, müziğin Halvetilikte herhangi bir etkin rolünün olmadığını düşündükleri sanılmaktadır.

5. BEŞİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR VE YORUM

Halveti-Şabani inancında, bireylerin müzikle ilgili tutumları olumludur.

Bu alt problemin yanıtlanmasında bireylere altı alt başlıkta sorular sorularak, elde edilen veriler yüzde olarak bulunmuş, grafik ve tablo ile gösterilmiştir.

“Halveti tarikat mensupları müzikle ilgili etkinliklere izleyici/dinleyici olarak katılma konusunda olumlu bir tutum sergilerler” önermesine ait bulgular ve yorumlar.

Tablo 20. Ankete cevap verenlerin “Halveti tarikat mensupları müzikle ilgili etkinliklere izleyici/dinleyici olarak katılma konusunda olumlu bir tutum sergilerler”, önermesine katılma durumları.

Halveti tarikat mensupları müzikle ilgili etkinliklere izleyici/dinleyici olarak katılma konusunda olumlu bir tutum sergilerler	SAYI	YÜZDE
Katılmıyorum	2	4,8
Kısmen Katılıyorum	10	23,8
Katılıyorum	30	71,4
Toplam	42	100,0

Beşinci alt probleme ait birinci alt başlıktan elde edilen sonuçlara göre; ankete katılan bireylerin büyük çoğunluğunu oluşturan %71,4'lük kesim, Halveti tarikat mensuplarının müzikle ilgili etkinliklere izleyici/dinleyici olarak katılma konusunda olumlu bir tutum sergiledikleri önermesine katılıyorum cevabını vermiş, %23,8'lik kesim kısmen katıldığını, %4,8'lik bir kesim ise katılmadıklarını belirtmiştir.

Bu önermeye katılma durumları dikkate alındığında, katılmayanların oranında diğer önermelerdeki aksine bir azalma söz konusudur. Katılanların oranında da belirgin bir artış göze çarpmaktadır.

Bu durumun, müzikle ilgili önyargıları veya olumsuz tutumları olsa bile ihvanın kurallarına hoşgörülü yaklaştıkları, biz kavramına sadık kalarak etkinliklerde yer almaya gayret ettikleri anlaşılmaktadır. Yine buradan tarikat kurallarının bireyleri yönlendirmede etkili olduğu, ileri gelenlerin görüşlerine saygı duyularak uyulduğu ve müzik konusunda bile ihvana aykırı bir davranışa düşmedikleri anlaşılmıştır. Katılmayan iki kişinin durumu ise bütün bir ankete katılmıyor olduklarını belirtme durumuyla ciddi bir farklılık ortaya koymaktadır.

Tüm bunlardan, Halveti tarikat mensuplarının büyük bir kesiminin müzikle ilgili her türlü etkinliğe katılmaktan hoşlandıkları görüşüne ulaşılmış, bazı bireylerin ise sadece dini içerikli etkinliklere katılmaktan hoşlandığı ve müziğe karşı olan az bir kesimin ise hiçbir etkinliğe katılmadığı görülmüştür.

“Halveti tarikat mensupları ailelerinin müzikle ilgili konularla ilgilenmeleri karşısında olumlu tepkilerde bulunurlar” önermesine ait bulgular ve yorumlar.

Tablo 21. Ankete cevap verenlerin, “Halveti tarikat mensupları ailelerinin müzikle ilgili konularla ilgilenmeleri karşısında olumlu tepkilerde bulunurlar”, önermesine katılma durumları

Halveti tarikat mensupları ailelerinin müzikle ilgili konularla ilgilenmeleri karşısında olumlu tepkilerde bulunurlar	SAYI	YÜZDE
Katılmıyorum	4	9,5
Kısmen Katılıyorum	9	21,5
Katılıyorum	29	69
Toplam	42	100,0

Beşinci alt probleme ait ikinci alt başlıktan elde edilen sonuçlara göre; ankete katılan bireylerin büyük kesimini oluşturan %69'u Halveti tarikatı mensuplarının ailelerinin müzikle ilgili konularla ilgilenmeleri karşısında olumlu tepkilerde

bulunurlar önermesine katılıyorum cevabı verirken, %21,5'i kısmen katılıyorum ve %9,5'i katılmıyorum cevabı vermiştir.

Tablo 21'den elde edilen veriler incelendiğinde, Halveti bireylerin çok büyük bir kısmının, aile üyelerinin müzikle ilgili konularla ilgilenmelerini, her türlü müzikle ilgili etkinliklere katılmalarını, müzik eğitimi almalarını desteklediği görülmektedir. Diğer kesimin ise müzikle ilgili etkinliklerde aile üyelerinin sadece dinleyici olarak katılmalarını desteklediği ya da müzik ile ilgili hiçbir konuda ilgilenmelerini istemedikleri görülmüştür.

Buradan Halveti tarikatı üyelerinin genel olarak aile üyelerinin müzikle ilgilenmelerine olumlu baktıkları, bununla birlikte olumsuz yaklaşıma sahip bireylerin de az olmadığı söylenebilir. Halveti önde gelenlerinin aile üyelerinin çalgı eğitimi almalarını teşvik ettikleri ve bu konuda hem kendilerinin hem de aile üyelerinin ders aldıkları dikkate alındığında, bu olumsuz yaklaşımların daha az olması beklentisini arttırmaktadır. Bu olumsuz yaklaşımların beklenenden fazla olmasında toplumsal unsurların etkisinin olduğu düşünülmektedir.

“Halveti tarikat mensupları müzikle ilgili etkinliklerde görev alma konusunda isteklidirler” önermesine ait bulgular ve yorumlar.

Tablo 22. Ankete cevap verenlerin, “Halveti tarikat mensupları, müzikle ilgili etkinliklerde görev alma konusunda isteklidirler”, önermesine katılma durumları

Halveti tarikat mensupları, müzikle ilgili etkinliklerde görev alma konusunda isteklidirler	SAYI	YÜZDE
Katılmıyorum	4	9,5
Kısmen Katılıyorum	12	28,6
Katılıyorum	26	61,9
Toplam	42	100,0

Beşinci alt probleme ait üçüncü alt başlıktan elde edilen sonuçlara göre; ankete katılan bireylerin %61,9'u Halveti tarikat mensupları müzikle ilgili etkinliklerde görev alma konusunda istekli oldukları önermesine katılırken, %28,6'lık kesim kısmen katıldığını ve az bir kesimi oluşturan %9,5'lik bir kesim ise katılmadığını belirtmişlerdir.

Tablo 22'den elde edilen verilere göre, Halveti tarikat mensuplarının, müzikle ilgili etkinliklerde izleyici, icracı, organizasyon gibi konularda görev alma konusunda istekli oldukları söylenebilir. Bu görüşe kısmen katılan kesimin bu tür

etkinliklere yalnızca dinleyici olarak katılmaktan hoşlandıkları ve müzikten hoşlanmayan grubun ise bu tür etkinliklerde yer almadıkları ortaya çıkmaktadır.

Önermelere katılma durumları dikkate alındığında, birbirini destekleyen görüşler ortaya koydukları ve aynı bireylerin olumsuz bir yaklaşıma sahip oldukları gözlenmektedir.

“Halveti tarikat mensupları müzik sanatıyla ilgilenenlere saygı duyarlar” önermesine ait bulgular ve yorumlar.

Tablo 23. Ankete cevap verenlerin, “Halveti tarikat mensupları müzik sanatıyla ilgilenenlere saygı duyarlar”, önermesine katılma durumları

Halveti tarikat mensupları müzik sanatıyla ilgilenenlere saygı duyarlar	SAYI	YÜZDE
Katılmıyorum	4	9,5
Kısmen Katılıyorum	8	19,0
Katılıyorum	30	71,4
Toplam	42	100,0

Beşinci alt probleme ait dördüncü alt başlıktan elde edilen sonuçlara göre; ankete katılanların büyük kısmını oluşturan %71,4'lük kısmı, Halveti tarikat mensuplarının müzik sanatıyla ilgilenenlere saygı duydukları önermesine katılıyorum cevabını verirken, %19'luk kesim de kısmen katılıyorum ve %9,5'luk bir kesim katılmıyorum cevabını vermiştir.

Tablo 23'ten elde edilen verilere göre, Halveti tarikat mensuplarının çok büyük bir kısmının, müzik sanatıyla ilgilenenlere saygı duyduğu ve onları destekledikleri söylenebilir. Geriye kalan çok az bir kesimin ise, müzikle ilgilerinin olmadığı ve müzikle uğraşanları desteklemedikleri görülmektedir.

Özellikle saygı duymayı gerektiren tutumların sorgulandığı önermelerde katılma oranlarının yükselmesi önemli bir bulgudur ve ihvandaki bireylerin birbirlerini kabul etme durumlarına dikkat çekmektedir. Sosyal psikoloji açısından değerlendirildiğinde ihvanın saygı, kabul ve hoşgörü değerlerine olan katkısı dikkate değer bir özellik göstermektedir. Bu durumun, aynı tutum ve davranışların müzik ve mesleği müzik olanlara da gösterilmesine neden olduğu, müzikle uğraşmayı seven ve inançları güçlü olan bireylerin bu tarikatı tercih etmelerine sebebiyet verdiği söylenebilir.

“Halveti tarikat mensupları müzikle ilgili konularda amatör ve profesyonel sanatçıları desteklerler” önermesine ait bulgular ve yorumlar.

Tablo 24. Ankete cevap verenlerin, “Halveti tarikat mensupları müzikle ilgili konularda amatör ve profesyonel sanatçıları desteklerler” önermesine katılma durumları

Halveti tarikat mensupları müzikle ilgili konularda amatör ve profesyonel sanatçıları desteklerler	SAYI	YÜZDE
Katılmıyorum	7	16,7
Kısmen Katılıyorum	7	16,7
Katılıyorum	28	66,7
Toplam	42	100,0

Beşinci alt probleme ait beşinci alt başlıktan elde edilen sonuçlara göre; ankete katılan bireylerin yarısından fazlasını oluşturan %66,7’si Halveti tarikat mensuplarının müzikle ilgili konularda amatör ve profesyonel sanatçıları destekledikleri önermesine katılıyorum cevabını verirken, %16,7’si kısmen katılıyorum ve %16,7’lik kesimde katılmıyorum cevabını vermiştir.

Tablo 24’ten elde edilen veriler incelendiğinde, Halveti tarikat mensuplarının büyük bir kısmının, müzikle ilgili konularda amatör ve profesyonel sanatçıları desteklediği, onlarla aynı ortamda bulunmaktan hoşlandıkları, geriye kalan kesimin ise yarısının kısmen desteklediği diğer yarısının ise desteklemediği görülmektedir.

Tarikat içerisinde müzik alanında isim yapmış değerli sanatçıların bulunması, bilim ve diğer sanat dallarından da bireylerin bu ihvanda toplanması, tarikat önderlerinin bu konuda sadece müziği değil diğer sanat ve bilim dallarını da desteklediğini ortaya koymaktadır. Buradan, özellikle yapılan çalışmaların tarikat önderlerince desteklendiği görüşü belirtilebilir.

“Halveti tarikat mensuplarının müzikle ilgili inanç ve tutumları benim tutumlarımı etkiler” önermesine ait bulgular ve yorumlar.

Tablo 25. Ankete cevap verenlerin, “Halveti tarikat mensuplarının müzikle ilgili inanç ve tutumları benim tutumlarımı etkiler”, önermesine verdikleri cevapların dağılımı

Halveti tarikat mensuplarının müzikle ilgili inanç ve tutumları benim tutumlarımı etkiler	SAYI	YÜZDE
Katılmıyorum	11	26,2
Kısmen Katılıyorum	6	14,3
Katılıyorum	25	59,5
Toplam	42	100,0

Beşinci alt probleme ait altıncı alt başlıktan elde edilen sonuçlara göre; ankete katılan bireylerin %59,5’lik kesimi Halveti tarikat mensuplarının müzikle ilgili inanç

ve tutumları benim tutumlarımı etkiler önermesine katılırken, %14,3'ü kısmen katılmış ve geriye kalan %26,2'lik kesim ise bu görüşe katılmıyorum cevabını vermiştir.

Tablo 25'ten elde edilen verilere göre, Halveti tarikat mensuplarının müzikle ilgili inanç ve tutumlarının kendi inanç ve tutumlarını etkilemesi konusunda bağımsız bir görüşe sahip olduklarını ifade ettikleri anlaşılmaktadır.

Diğer yandan Halveti tarikat mensuplarının yarısından fazlasını oluşturan ve etkilediği görüşüne katılanların tarikat ileri gelenlerinin müziğe olan desteklerine olan saygılarının, tarikat liderine olan bağlılıklarının ve görüşlerine duydukları güvenin bu görüşe katılan kesimin görüşlerine yön verdiği düşünülmektedir. Bir başka deyişle, Halveti tarikatı mensupları, müzikle ilgili inanç ve tutumlarında tarikat liderinin görüşlerini benimsemekte ve onun önem verdiği konuları önemseydiğini ortaya koymaktadır.

Beşinci alt problem olan “Halveti-Şabani inancında, bireylerin müzikle ilgili tutumları olumludur” önermesine ait bulgular ve yorumlar.

Tablo 26. Ankete cevap verenlerin “Halveti-Şabani inancında, bireylerin müzikle ilgili tutumları olumludur”, önermesine katılma durumları

Halveti-Şabani inancında, bireylerin müzikle ilgili tutumları olumludur.	SAYI	YÜZDE
Katılmıyorum	32	12,6
Kısmen Katılıyorum	52	20,7
Katılıyorum	168	66,7
Toplam	252	100,0

Sonuç olarak, beşinci alt problemde yer alan altı önermeden elde edilen verilere göre, ankete katılan bireylerin büyük çoğunluğunu oluşturan %66,7'lik kesim Halveti-Şabani inancında, bireylerin müzikle ilgili tutumlarının olumlu olduğu önermesine katıldığını, %20,7'lik kesim ise kısmen katıldığını belirtmiştir. Ankete katılanların az bir kısmını oluşturan %12,6'lık kesim ise katılmadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 26'dan elde edilen veriler incelendiğinde, Halveti bireylerin, müzik ile ilgili etkinliklere katılmaktan hoşlandıkları, müzikle uğraşmak isteyen bireyleri teşvik ettikleri, müzikle uğraşan amatör ya da profesyonel bireylere destek oldukları, müzikle uğraşanlara saygı duydukları ve Halveti tarikatı mensuplarının müzik ile ilgili inanç ve tutumlarının kendi inanç ve tutumlarını olumlu yönde etkilediği

söylenbilir. Her ne kadar müziğin bireylerin müzikle ilgili tutumlarını olumlu yönde etkilediği görüşünü desteklemeyenler varsa da bu kesimin tarikatın sahip olduğu hoşgörü ve saygı prensipleri doğrultusunda hareket ettikleri düşünülebilir.

6. ALTINCI ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR VE YORUM

Halveti-Şabani inancında, bireylerin müzikle ilgili davranışları olumludur.

Bu alt problemin yanıtlanmasında bireylere yedi alt başlıkta sorular sorularak, elde edilen veriler yüzde olarak bulunmuş, tablo ile gösterilmiş ve yorumlanmıştır.

“Müzikle ilgili etkinliklere izleyici/dinleyici olarak katılıyorum” önermesine ait bulgular ve yorumlar.

Tablo 27. Ankete cevap verenlerin, “Müzikle ilgili etkinliklere izleyici/dinleyici olarak katılıyorum”, önermesine katılma durumları

Müzikle ilgili etkinliklere izleyici/dinleyici olarak katılıyorum	SAYI	YÜZDE
Katılmıyorum	9	21,4
Kısmen Katılıyorum	8	19,0
Katılıyorum	25	59,5
Toplam	42	100,0

Altıncı alt probleme ait birinci alt başlıktan elde edilen sonuçlara göre; ankete katılan bireylerin, %59,5’inin müzikle ilgili etkinliklere izleyici/dinleyici olarak katıldığı, %19’unun kısmen katıldığı bilgisine ulaşılmış, ankete katılan bireylerin %21,4’ünün bu tür etkinliklere katılmadıkları öğrenilmiştir.

Tablo 27’den elde edilen bulgular incelendiğinde, Halveti bireylerin müzikle ilgili etkinliklere izleyici/dinleyici olarak genel olarak katıldıkları, az bir kesimin müzik dinlemekten hoşlanmadıklarından dolayı bu tür etkinliklere katılmadıkları anlaşılmıştır.

Müziğe olan ilgilerinin etkinliklere katılımında belirleyici bir rol oynadığı düşünülmektedir.

“Halvetilerin katıldığı dini etkinliklerde müzikle ilgili konularda görev alırım” önermesine ait bulgular ve yorumlar.

Tablo 28. Ankete cevap verenlerin, “Halvetilerin katıldığı dini etkinliklerde müzikle ilgili konularda görev alırım”, önermesine katılma durumları

Halvetilerin katıldığı dini etkinliklerde müzikle ilgili konularda görev alırım	SAYI	YÜZDE
Katılmıyorum	11	26,2
Kısmen Katılıyorum	12	28,6
Katılıyorum	19	45,2
Toplam	42	100,0

Altıncı alt probleme ait ikinci alt başlıktan elde edilen sonuçlara göre; ankete katılan bireylerin yarısına yakın %45,2’lik bir kesim, Halvetilerin katıldığı dini etkinliklerde müzikle ilgili konularda görev alırım önermesine katılıyorum cevabını verirken, %28,6’sı kısmen katılıyorum cevabını vermiş ve %26,2’lik bir kesim ise bu tür etkinliklerde görev almadıklarını belirtmiştir.

Tablo 28’den elde edilen verilere göre, Halveti bireylerin bir kısmının katıldıkları dini etkinliklerde icracı olarak veya organizasyon gibi müzikle ilgili konularda görev almaktan hoşlandıkları görülürken, bir kısmının ise bu tür etkinliklere katılmaktan hoşlandıkları fakat yalnızca dinleyici olarak katılmayı tercih ettikleri görülmektedir.

Müzik icrası özellikle böyle ortamlarda ciddi bir birikim ve çalışmayı gerektirmektedir. Halveti inancında, çevresindeki insanlara saygı düşüncesinin de bir gereği olarak icranın en iyi şekilde olması arzusu, sanatçıların ciddi bir performans sergilemelerine yol açmaktadır. Bu nedenle profesyonel veya üst düzey birikime sahip olmayanların bu tür icralara katılmada isteksizlik göstermeleri doğal karşılanmalıdır. Bunun bir sonucu olarak da, dinleyici olarak katılma isteğinde olanlar daha fazladır.

“Müzikle ilgili etkinliklerde görev alanlarla birlikte olmayı ve sohbet etmeyi severim” önermesine ait bulgular ve yorumlar.

Tablo 29. Ankete cevap verenlerin, “Müzikle ilgili etkinliklerde görev alanlarla birlikte olmayı ve sohbet etmeyi severim”, önermesine katılma durumları

Müzikle ilgili etkinliklerde görev alanlarla birlikte olmayı ve sohbet etmeyi severim	SAYI	YÜZDE
Katılmıyorum	8	19,0
Kısmen Katılıyorum	10	23,8
Katılıyorum	24	57,1
Toplam	42	100,0

Altıncı alt probleme ait üçüncü alt başlıktan elde edilen sonuçlara göre; ankete katılan bireylerin %57,1’i müzikle ilgili etkinliklerde görev alanlarla birlikte

olmayı ve sohbet etmeyi severim önermesine katıldığını, %23,8'i kısmen katıldığını ve %19'luk bir kesimi oluşturan bireylerinde bu görüşe katıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 29'daki önermeden elde edilen veriler incelendiğinde, Halveti bireylerin müzikle ilgili etkinliklerde görev alan bireylerle aynı ortamda bulunmaktan ve onlarla müzik üzerine sohbet etmekten hoşlandıkları görülmüştür. Geriye kalan kesimin ise, bu tür etkinliklere yalnızca dinleyici olarak katılmayı ya da hiç katılmamayı tercih ettikleri görülmüştür.

“Bir çalgı aleti çalmayı biliyorum” önermesine ait bulgular ve yorumlar.

Tablo 30. Ankete cevap verenlerin, “Bir çalgı aleti çalmayı biliyorum”, önermesine katılma durumları

Bir çalgı aleti çalmayı biliyorum	SAYI	YÜZDE
Katılmıyorum	21	50,0
Kısmen Katılıyorum	5	11,9
Katılıyorum	16	38,1
Toplam	42	100,0

Altıncı alt probleme ait dördüncü alt başlıktan elde edilen sonuçlara göre; ankete katılan bireylerin %38,1'i bir çalgı çalmayı bildiklerini, %11,9'luk kesim amatör olarak çalabildiğini ve katılımcıların yarısını oluşturan %50'lik kesim ise bir çalgı aleti çalamadığını belirtmiştir.

Tablo 30'dan elde edilen verilere göre, Halveti bireylerin yarısını oluşturan gruptan, müziğe karşı önyargılı olan kesiminin herhangi bir çalgı aleti çalmayı bilmediği görülmektedir. Diğer kısmın ise profesyonel olarak müzikle uğraşmamalarına rağmen, bir çalgı aleti çalmayı bildiği ya da öğrenmeye çalıştığı görülmektedir.

Halveti inancına sahip katılımcıların yarısının müzikle uğraşıyor olmaları ve özellikle bir çalgı çalabiliyor olmaları oldukça önemli bir bulgudur ve oranın da oldukça yüksek olduğu düşünülmektedir. Bu açıdan bakıldığında Halveti tarikatında müziğin önemli bir yer tuttuğu söylenebilir.

“Bir çalgı aleti çalmak isteyenleri teşvik ederim” önermesine ait bulgular ve yorumlar.

Tablo 31. Ankete cevap verenlerin, “Bir çalgı aleti çalmak isteyenleri teşvik ederim”, önermesine katılma durumları

Bir çalgı aleti çalmak isteyenleri teşvik ederim	SAYI	YÜZDE
Katılmıyorum	10	23,8
Kısmen Katılıyorum	8	19,0
Katılıyorum	24	57,1
Toplam	42	100,0

Altıncı alt probleme ait beşinci alt başlıktan elde edilen sonuçlara göre; ankete katılanların yarısından fazlası olan %57,1’lik kesim bir çalgı aleti çalmak isteyenleri teşvik ederim önermesine katılıyorum cevabını verirken, %19’luk kesim kısmen katılıyorum cevabını vermiştir. Geriye kalan %23,8’lik kesim ise katılmadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 31’den elde edilen verilere göre, Halveti bireylerin yarısından fazlasının bir çalgı aleti çalmaktan ya da dinlemekten hoşlandığı için bir çalgı aleti çalmak isteyenleri teşvik ettiği görülürken, bazılarının ise müziğe, dolayısıyla çalgı aleti çalmaya karşı olduğundan dolayı, çalgı aleti çalmak isteyenleri teşvik etmedikleri bulgusuna ulaşılmıştır.

Bu bulgulara dayanarak, Halvetiliğe bağlı üyelerin genel olarak çalgı çalmaya istekli bireyleri teşvik ettikleri söylenebilir.

“Halvetilerin katıldığı dini etkinliklerde okunan ilahilere katılım” önermesine ait bulgular ve yorumlar.

Tablo 32. Ankete cevap verenlerin, “Halvetilerin katıldığı dini etkinliklerde okunan ilahilere katılım”, önermesine katılma durumları

Halvetilerin katıldığı dini etkinliklerde okunan ilahilere katılım	SAYI	YÜZDE
Katılmıyorum	7	16,7
Kısmen Katılıyorum	12	28,6
Katılıyorum	23	54,8
Toplam	42	100,0

Altıncı alt probleme ait altıncı alt başlıktan elde edilen sonuçlara göre; ankete katılan bireylerin yarısından fazlasını oluşturan %54,8’i Halvetilerin katıldığı dini etkinliklerde okunan ilahilere eşlik ederim önermesine katılıyorum cevabını verirken, %28,6’lık kesim kısmen katılıyorum ve %16,7’lik kesim ise katılmıyorum cevabını vermiştir.

Tablo 32'den elde edilen veriler incelendiğinde, Halveti bireylerin dini etkinliklerde okunan ilahilere dinleyici ya da sözlü olarak eşlik etmekten hoşlandıklarını ortaya koymaktadır.

Bununla birlikte müzik yeteneği daha az olan bireylerin de bulunabileceği ve bu yüzden bu tür toplu seslendirmelerde daha isteksiz olunabileceği unutulmamalıdır. Katılmadığını belirten bu üyelerin mutaassıp olmalarından başka nedenlerle seslendirilen müziğe katılmamaları da mümkündür. Bu durumda hoşlanmadıkları için katılmamalarından başka, yalnızca dinleyici olarak katılmayı uygun buluyor olmaları da muhtemeldir.

“Halvetilerin katıldığı dini etkinliklere icracı olarak katılıyorum” önermesine ait bulgular ve yorumlar.

Tablo 33. Ankete cevap verenlerin, “Halvetilerin katıldığı dini etkinliklere icracı olarak katılıyorum”, önermesine katılma durumları

Halvetilerin katıldığı dini etkinliklere icracı olarak katılıyorum	SAYI	YÜZDE
Katılmıyorum	19	45,2
Kısmen Katılıyorum	5	11,9
Katılıyorum	18	42,9
Toplam	42	100,0

Altıncı alt probleme ait yedinci alt başlıktan elde edilen sonuçlara göre; ankete katılan bireylerin %42,9'luk kesimi Halvetilerin katıldığı dini etkinliklere icracı olarak katılıyorum derken, %11,9'luk az bir kesim kısmen katılıyorum demiştir. Ankete katılan bireylerin yarısına yakın olan %45,2'lik bir kesim ise katılmıyorum cevabını vermiştir.

Tablo 33'den elde edilen verilere göre, bireylerin yarısına yakını oluşturulan %42,9'luk kesimin, Halvetilerin katıldığı dini etkinliklere icracı olarak katılmaktan hoşlandıkları görülürken, geriye kalan diğer yarısının ise yalnızca dinleyici olarak hatta bu tür etkinliklere katılmadıkları görülmüştür.

Müziği meslek olarak seçmiş olanların, bu tarikatın düşünce yapısını daha fazla benimsedikleri anlaşılmaktadır.

Altıncı alt problem olan “Halveti-Şabani inancında, bireylerin müzikle ilgili davranışları olumludur”, önermesine ait bulgular ve yorumlar.

Tablo 34. Ankete cevap verenlerin, “Halveti- Şabani inancında, bireylerin müzikle ilgili davranışları olumludur”, önermesine katılma durumları

Halveti-Şabani inancında, bireylerin müzikle ilgili davranışları olumludur.	SAYI	YÜZDE
Katılmıyorum	74	29,4
Kısmen Katılıyorum	48	19,0
Katılıyorum	130	51,6
Toplam	252	100,0

Sonuç olarak altıncı alt problemde yer alan yedi önermeden elde edilen verilere göre, ankete katılan bireylerin %51,6’sı müzikle ilgili olumlu davranışlara sahiptir. %19’unun kısmen olumlu davranışlara sahip olduğu, %29,4’ünün ise olumsuz davranışlara sahip olduğu anlaşılmıştır.

Buradan Halvetilerin genel olarak müzikle ilgili davranışlarının olumlu olduğu söylenebilir. Yine Tablo 34’ten elde edilen veriler incelendiğinde, Halveti bireylerin yarısının, müzik ile ilgili etkinliklere dinleyici, yorumcu ve görevli olarak katıldığı, katıldığı etkinliklerde okunan ilahilere eşlik etmekten hoşlandığı ve bir çalgı aleti çalmayı bildiği ya da öğrenmeye çalıştığı, bilmeyenleri ise öğrenmeleri için teşvik ettikleri görülmektedir. Geriye kalan kesimin ise, bir kısmının müzikle ilgili etkinliklerde yalnızca dinleyici olarak bulunmaktan hoşlandığı ve az bir kesimin ise müziğe karşı ön yargılı yaklaşmasından dolayı, müzikle ilgilenmekten ve bu tür ortamlarda bulunmaktan hoşlanmadığı anlaşılmaktadır.

7. YEDİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR VE YORUM

Halveti-Şabani inancında bireyin müzik türlerine ve kültürüne ilişkin tutumları olumludur.

Bu alt problemin yanıtlanmasında bireylere dört alt başlıkta sorular sorularak, elde edilen veriler yüzde olarak bulunmuş, tablo ile gösterilmiştir ve yorumlanmıştır.

“Günlük yaşantımda Klâsik Türk Müziği dinlerim” önermesine ait bulgular ve yorumlar.

Tablo 35. Ankete cevap verenlerin, “Günlük yaşantımda Klâsik Türk Müziği dinlerim”, önermesine katılma durumları

Günlük yaşantımda Klâsik Türk Müziği dinlerim	SAYI	YÜZDE
Katılmıyorum	8	19,0
Kısmen Katılıyorum	14	33,3
Katılıyorum	20	47,7
Toplam	42	100,0

Yedinci alt probleme ait sorulardan, birinci alt başlıktan elde edilen sonuçlara göre; ankete katılan bireylerin %47,7'si günlük yaşantılarında Klâsik Türk müziği dinlediğini, %33,3'lük bir kesim kısmen dinlediğini ve %19'luk bir kesim ise Klâsik Türk Müziği dinlemediklerini belirtmişlerdir.

Tablo 35'ten elde edilen veriler incelendiğinde, Halveti bireylerin yarısına yakınının, günlük yaşantılarında Klâsik Türk müziği dinlemekten hoşlandıkları görülmüştür. Diğer kesiminin ise günlük yaşamlarında sürekli dinlemese de dinlemekten hoşlandığı ve geriye kalan az bir kesimin müziğin her türüne karşı olduklarından ve hayatlarında müziğe yer vermediklerinden dolayı, günlük yaşantılarında Klâsik Türk Müziği dinlemekten de hoşlanmadıkları öğrenilmiştir.

Genel olarak bakıldığında Halveti bireylerin yarıya yakın bir kesiminin Klasik Türk müziğini dinledikleri söylenebilir.

“Günlük yaşantımda güzel olduğunu düşündüğüm farklı türlerden müzikleri dinlerim. Tek bir türe bağlı kalmam” önermesine ait bulgular ve yorumlar.

Tablo 36. Ankete cevap verenlerin, “Günlük yaşantımda güzel olduğunu düşündüğüm farklı türlerden müzikleri dinlerim. Tek bir türe bağlı kalmam”, önermesine katılma durumları

Günlük yaşantımda güzel olduğunu düşündüğüm farklı türlerden müzikleri dinlerim. Tek bir türe bağlı kalmam	SAYI	YÜZDE
Katılmıyorum	6	14,3
Kısmen Katılıyorum	4	9,5
Katılıyorum	32	76,2
Toplam	42	100,0

Yedinci alt probleme ait ikinci alt başlıktan elde edilen sonuçlara göre; ankete katılan bireylerin çok büyük bir bölümünü oluşturan %76,2'lik kesim günlük yaşantılarında güzel olduğunu düşündükleri farklı türlerden müzikleri de dinledikleri, tek bir türe bağlı kalmadıkları önermesine katıldıklarını belirtmişler, %9,5'lik kesim kısmen katıldıklarını, %14,3'lük bir kısım ise katılmadıkları yönünde görüş bildirmiştir.

Tablo 36'dan elde edilen verilere göre, Halveti bireylerin büyük bir çoğunluğunun günlük yaşantılarında güzel olduğunu düşündükleri farklı türlerden müzikleri dinlemekten hoşlandıkları ve tek bir türe bağlı kalmadıkları öğrenilmiştir.

“Günlük yaşantımda dini içerikli müzikleri dinlerim” önermesine ait bulgular ve yorumlar.

Tablo 37. Ankete cevap verenlerin, “Günlük yaşamımda dini içerikli müzikleri dinlerim” önermesine katılma durumları

Günlük yaşamımda dini içerikli müzikleri dinlerim	SAYI	YÜZDE
Katılmıyorum	6	14,3
Kısmen Katılıyorum	13	31,0
Katılıyorum	23	54,8
Toplam	42	100,0

Yedinci alt probleme ait üçüncü alt başlıktan elde edilen sonuçlara göre; ankete katılan bireylerin %54,8’lik kesimi günlük yaşamımda dini içerikli müzikleri dinlerim önermesine katılıyorum cevabını vermiştir. Ankete katılan bireylerin %31’i kısmen katılıyorum ve %14,3’ü katılmıyorum cevaplarını vermişlerdir.

Tablo 37’den elde edilen veriler değerlendirildiğinde, Halveti bireylerin yarısından fazlasının günlük yaşamlarında dini içerikli müzikler dinlemekten hoşlandığı, bir kısmının dini müziklerin yanında diğer müziklere de yer verdiği ve geriye kalan az bir kesimin ise müzik dinlemekten hoşlanmadığı için dini içerikli müzikleri de dinlemediği öğrenilmiştir.

“Günlük yaşamımda Türk Halk müziği dinlerim” önermesine ait bulgular ve yorumlar.

Tablo 38. Ankete cevap verenlerin, “Günlük yaşamımda Türk Halk müziği dinlerim”, önermesine katılma durumları

Günlük yaşamımda Türk Halk müziği dinlerim	SAYI	YÜZDE
Katılmıyorum	13	31,0
Kısmen Katılıyorum	16	38,1
Katılıyorum	13	31,0
Toplam	42	100,0

Yedinci alt probleme ait dördüncü alt başlıktan elde edilen sonuçlara göre; ankete katılan bireylerin %31’i günlük yaşamımda Türk Halk müziği dinlerim önermesine katılıyorum, %38,1’i kısmen katılıyorum ve geriye kalan %31’lik kesim katılmıyorum şeklinde cevap vermiştir.

Tablo 38’den elde edilen verilere göre, Halveti bireylerin bir kısmı Türk Halk müziği dinlemekten hoşlanırken, diğer bir kesim Türk Halk müziğinin yanında diğer müzik türlerini dinlemekten de hoşlandığını belirtmiştir. Geriye kalan kesimin ise müzik dinlemekten hoşlanmadıkları ve yaşantılarında müziğin hiçbir türüne yer vermedikleri için, Türk Halk müziğini de dinlemedikleri tahmin edilmektedir.

Yedinci alt problem olan “Halveti-Şabani inancında bireyin müzik türlerine ve kültürüne ilişkin tutumları olumludur”, önermesine ait bulgular ve yorumlar.

Tablo 39. Ankete cevap verenlerin, “Halveti-Şabani İnancında bireyin müzik türlerine ve kültürüne ilişkin tutumları olumludur”, önermesine katılma durumları

Halveti- Şabani İnancında bireyin müzik türlerine ve kültürüne ilişkin tutumları olumludur.	SAYI	YÜZDE
Katılmıyorum	33	19,6
Kısmen Katılıyorum	47	28
Katılıyorum	88	52,4
Toplam	168	100,0

Sonuç olarak yedinci alt problemde yer alan dört önermeden elde edilen verilere göre, ankete katılan bireylerin yarısından fazlasını oluşturan %52,4’ünün müziğin çeşitli türlerine ilgi duyduğunu, %28’inin kısmen ilgi duyduğunu ve geriye kalan %19,6’lık bir kesimin ise günlük yaşamında Türk Halk müziği dinlemekten hoşlanmadığı belirlenmiştir.

Tablo 39’dan elde edilen verilere göre, Halveti bireylerin büyük bir kısmının, günlük yaşamlarında müziğin her türünü dinlemekten hoşlandığı, geriye kalan belirli bir kesimin genellikle tek türde müzik dinlemekten hoşlandığı ve az bir kesimin ise hayatlarında müziğe yer vermedikleri için, müziğin hiçbir türünü dinlemekten hoşlanmadığı ortaya çıkmaktadır.

8. SEKİZİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR VE YORUM

Bireylerin müziğin Halveti-Şabani inancındaki yerine yönelik değerlendirmeleri olumludur.

Bu alt problemin yanıtlanmasında bireylere yedi alt başlıkta sorular sorularak, elde edilen veriler yüzde olarak bulunmuş, tablo ile gösterilmiş ve yorumlanmıştır.

“Halvetiliğin önde gelenleri müziği destekler ve değer verirler” önermesine ait bulgular ve yorumlar.

Tablo 40. Ankete cevap verenlerin, “Halvetiliğin önde gelenleri müziği destekler ve değer verirler”, önermesine katılma durumları

Halvetiliğin önde gelenleri müziği destekler ve değer verirler	SAYI	YÜZDE
Katılmıyorum	1	2,4
Kısmen Katılıyorum	6	14,3
Katılıyorum	35	83,3
Toplam	42	100,0

Sekizinci alt probleme ait birinci alt başlıktan elde edilen sonuçlara göre; ankete katılanların %83,3 gibi çok büyük bir bölümü Halvetiliğin önde gelenleri müziği destekler ve değer verirler görüşüne katıldıklarını, %14,3'ü kısmen katıldıklarını ve geriye kalan %2,4'lük kesim ise katılmadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 40'tan elde edilen veriler değerlendirildiğinde, Halveti bireylerin neredeyse tamamının, Halvetiliğin önde gelenlerinin müziği desteklediğine ve müziğe değer verdiğine inandıkları görülmektedir.

Halvetiliğin önde gelen bireylerinin aile fertlerinin ve kendilerinin hem bir çalgı çalma konusuna gösterdikleri duyarlılık ile müzisyenlerle olan dostlukları bu düşünceyi doğrulamaktadır.

“Halvetilikte müziğe değer verilmesini doğru buluyorum” önermesine ait bulgular ve yorumlar.

Tablo 41. Ankete cevap verenlerin, “Halvetilikte müziğe değer verilmesini doğru buluyorum”, önermesine katılma durumları

Halvetilikte müziğe değer verilmesini doğru buluyorum	SAYI	YÜZDE
Katılmıyorum	4	9,5
Kısmen Katılıyorum	3	7,1
Katılıyorum	35	83,3
Toplam	42	100,0

Sekizinci alt probleme ait ikinci alt başlıktan elde edilen sonuçlara göre; ankete katılan bireylerin büyük çoğunluğunu oluşturan %83,3'lük kesim Halvetilikte müziğe değer verilmesini doğru buluyorum önermesine katılıyorum cevabını vermiştir. Diğer taraftan ankete katılan bireylerin %7,1'i kısmen katılıyorum cevabını verirken, geriye kalan %9,5'lik kesim ise katılmıyorum cevabını vermişlerdir.

Tablo 41'den elde edilen verilere göre, Halveti bireylerin büyük bir kısmı, Halvetilikte müziğe değer verilmesini doğru bulmaktadır. Bununla birlikte her türden müziğe değil dini içerikli müziklere değer verilmesi gerektiğini düşünenler de bulunmaktadır ve müzik dinlemeye karşı olan çok küçük bir kesimin varlığı da göz ardı edilmemelidir.

“Halvetilikteki müzikle ilgili etkinlikler müziğe ilgi duymamı sağladı” önermesine ait bulgular ve yorumlar.

Tablo 42. Ankete cevap verenlerin, “Halvetilikte ki müzikle ilgili etkinlikler müziğe ilgi duymamı sağladı”, önermesine katılma durumları

Halvetilikteki müzikle ilgili etkinlikler müziğe ilgi duymamı sağladı	SAYI	YÜZDE
Katılmıyorum	8	19,0
Kısmen Katılıyorum	5	11,9
Katılıyorum	29	69,0
Toplam	42	100,0

Sekizinci alt probleme ait üçüncü alt başlıktan elde edilen sonuçlara göre; ankete katılan bireylerin büyük bir kısmını oluşturan %69'luk kesim Halvetilikteki müzikle ilgili etkinlikler müziğe ilgi duymamı sağladı önermesine katılıyorum cevabını verirken, %11,9'luk kesim kısmen katılıyorum ve geriye kalan %19'luk kesim katılmıyorum cevabını vermişlerdir.

Tablo 42'den elde edilen veriler incelendiğinde, Halveti bireylerin büyük bir kısmının, Halvetilikteki müzikle ilgili etkinliklerin, müzikten hoşlanmasını sağladığı görülürken, diğer bir kesimin ise yalnızca belli müzik türlerine ilgi duymasını sağladığı ya da müzikten hoşlanmayan kesimin müzik ilgisinde herhangi bir değişikliğe neden olmadığı görülmüştür.

“Halvetilikteki müzikle ilgili etkinliklerde sadece *dini* müzik örneklerine yer verilir” önermesine ait bulgular ve yorumlar.

Tablo 43. Ankete cevap verenlerin, “Halvetilikteki müzikle ilgili etkinliklerde sadece dini müzik örneklerine yer verilir”, önermesine katılma durumları

Halvetilikte ki müzikle ilgili etkinliklerde sadece dini müzik örneklerine yer verilir	SAYI	YÜZDE
Katılmıyorum	31	73,8
Kısmen Katılıyorum	10	23,8
Katılıyorum	1	2,4
Toplam	42	100,0

Sekizinci alt probleme ait dördüncü alt başlıktan elde edilen sonuçlara göre; ankete katılan bireylerin %2,4'ü Halvetilikteki müzikle ilgili etkinliklerde sadece *dini* müzik örneklerine yer verilir önermesine (1 kişi) katılıyorum derken, %23,8'i kısmen katılıyorum cevabını vermiştir. Ankete katılan bireylerin çok büyük bir kesimini oluşturan %73,8'lik bir kesim ise katılmıyorum cevabını vermiştir.

Buradan Halvetilik tarikatının dini ve din dışı müziğin seçkin örneklerine ayırım yapmadan yer verdiği anlaşılmaktadır.

“Halvetilikteki müzikle ilgili etkinliklerde dini müziğin yanı sıra kendi kültürümüze ait güzel örneklerle de yer verilir” önermesine ait bulgular ve yorumlar.

Tablo 44. Ankete cevap verenlerin, “Halvetilikteki müzikle ilgili etkinliklerde dini müziğin yanı sıra kendi kültürümüze ait güzel örneklerle de yer verilir”, önermesine katılma durumları

Halvetilikte ki müzikle ilgili etkinliklerde dini müziğin yanı sıra kendi kültürümüze ait güzel örneklerle de yer verilir	SAYI	YÜZDE
Katılmıyorum	2	4,8
Kısmen Katılıyorum	13	31,0
Katılıyorum	27	64,3
Toplam	42	100,0

Sekizinci alt probleme ait beşinci alt başlıktan elde edilen sonuçlara göre; ankete katılan bireylerin %64,3’ü Halvetilikteki müzikle ilgili etkinliklerde dini müziğin yanı sıra kendi kültürümüze ait güzel örneklerle de yer verilir önermesine katılıyorum, %31’i kısmen katılıyorum ve geriye kalan %4,8’lik kesim ise katılmıyorum cevabını vermiştir.

Tablo 44’ten elde edilen sonuçlar incelendiğinde, Halvetilikte ki müzikle ilgili etkinliklerde sadece dini müzik örneklerine yer verilmediği, diğer türlerden de müzik örneklerine yer verildiği anlaşılmaktadır. Bu soruya verilen cevapların bir önceki önermede ifade edilen görüşlerle paralel olduğu görülmektedir.

“Halvetilikte, kadın ve erkeklerin aynı ortamda müzik etkinliklerine katılması önyargı oluşturmaz ve yadırganmaz” önermesine ait bulgular ve yorumlar.

Tablo 45. Ankete cevap verenlerin, “Halvetilikte, kadın ve erkeklerin aynı ortamda müzik etkinliklerine katılması önyargı oluşturmaz ve yadırganmaz”, önermesine katılma durumları

Halvetilikte, kadın ve erkeklerin aynı ortamda müzik etkinliklerine katılması önyargı oluşturmaz ve yadırganmaz	SAYI	YÜZDE
Katılmıyorum	2	4,8
Kısmen Katılıyorum	10	23,8
Katılıyorum	30	71,4
Toplam	42	100,0

Sekizinci alt probleme ait altıncı alt başlıktan elde edilen sonuçlara göre; ankete katılan bireylerin büyük çoğunluğu olan %71,4’lük kesim Halvetilikte, kadın ve erkeklerin aynı ortamda müzik etkinliklerine katılması önyargı oluşturmaz ve yadırganmaz önermesine katılıyorum derken, %23,8’lik kesim kısmen katılıyorum ve geriye kalan %4,8’lik kesim katılmıyorum cevabını vermiştir.

Tablo 45'ten elde edilen verilere göre, Halvetilikte genel olarak kadın ve erkeklerin aynı ortamda müzik etkinliklerine katılmasının herhangi bir önyargı oluşturmadığı ve bu durumun yadırganmadığı görülmüştür. Bununla birlikte bu durumu yadırgayan ve doğru bulmayan kişilerin de var olduğu görülmüş, müziğe karşı olumsuz görüş bildirenlerle aynı oranda olması da önemli bir bulgu oluşturmuş, önceki önermelerde belirtilen bu durum bu önermeyle doğrulanmıştır.

“Halvetilikte, müzikle ilgili etkinlikler Halvetiler arasındaki hoşgörü ve saygının artmasını sağlar” önermesine ait bulgular ve yorumlar.

Tablo 46. Ankete cevap verenlerin, “Halvetilikte, müzikle ilgili etkinlikler Halvetiler arasındaki hoşgörü ve saygının artmasını sağlar” önermesine katılma durumları

Halvetilikte, müzikle ilgili etkinlikler Halvetiler arasındaki hoşgörü ve saygının artmasını sağlar	SAYI	YÜZDE
Katılmıyorum	3	7,1
Kısmen Katılıyorum	9	21,4
Katılıyorum	30	71,4
Toplam	42	100,0

Sekizinci alt probleme ait sorulardan, yedinci alt başlıktan elde edilen sonuçlara göre; ankete katılan bireylerin büyük kısmını oluşturan %71,4'lük kesim Halvetilikte, müzikle ilgili etkinliklerin Halvetiler arasındaki hoşgörü ve saygının artmasını sağladığı önermesine katılıyorum derken, %21,4'lük kesim kısmen katılıyorum ve geriye kalan %7,1'lik kesim katılmıyorum cevabını vermiştir.

Tablo 46'dan elde edilen veriler değerlendirildiğinde, Halveti bireylerinin neredeyse tamamına yakınının, Halvetilikte, müzikle ilgili etkinliklerin Halvetiler arasındaki hoşgörüyü ve saygıyı artırdığı düşüncesine katıldığı görülmektedir. Az bir katılımcıyı oluşturan %7,1'lik kesimin ise müzikle ilgili tüm yaklaşımlara karşı olduğu ortaya çıkmaktadır.

Sekizinci alt problem olan “Bireylerin müziğin Halveti-Şabani inancındaki yerine yönelik değerlendirmeleri olumludur.”, önermesine ait bulgular ve yorumlar.

Tablo 47. Ankete cevap verenlerin “Bireylerin müziğin Halveti-Şabani inancındaki yerine yönelik değerlendirmeleri olumludur.”, önermesine katılma durumları

Bireylerin müziğin Halveti-Şabani inancındaki yerine yönelik değerlendirmeleri olumludur.	SAYI	YÜZDE
Katılmıyorum	51	17,3
Kısmen Katılıyorum	56	19,0
Katılıyorum	187	63,7
Toplam	294	100,0

Sonuç olarak sekizinci alt problemde yer alan yedi önermeden elde edilen verilere göre, ankete katılan bireylerden %63,7 gibi büyük bir çoğunluğu müziğin Halveti-Şâbani inancında büyük bir yere sahip olduğuna katılıyorken, diğer %19'luk kesim kısmen katılmakta ve geriye kalan %17,3'lük kesim katılmamaktadır.

Tablo 47'den elde edilen veriler incelendiğinde, Halveti bireylerin yarısından fazlasını oluşturan %63,7'lik kesiminin, Halvetiliğin önde gelenlerinin müziği desteklediği ve müziğe değer verdiği, müzik etkinliklerinde yalnızca dini müzik örneklerine değil, kendi kültürümüze ait her türden örneğe yer verildikleri görülmektedir. Ayrıca ankete katılan bireyler, müzik ile ilgili etkinliklerde, kadın ve erkeklerin aynı ortamda müzik etkinliklerine katılmalarının herhangi bir önyargı oluşturmadığını benimsedikleri görülmüştür. Geriye kalan kesim ise müziğe yönelik bir önyargıları olduğundan dolayı, müzik ile ilgili tüm yaklaşımlarda olumsuz tepki gösterdikleri görülmüştür.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Tarikatlar, bireylerin dinsel ihtiyaçlarını ve yönelimlerini desteklemenin ötesinde, toplumsal davranışlara da yön vermede etkili olmuş kurumlardır. Bu yönleri sosyolojik açıdan incelenmelerini gerekli kılmaktadır. Araştırma bu yönüyle önemli bulgulara ulaşmış, elde edilen bu bulgulardan aşağıdaki sonuçlar çıkarılmıştır.

Birinci alt probleme ait bulgular sonucunda, adetlerde genellikle, gaye ene, fakir, hâkir, abd-i aciz gibi kelimelerin kullanılması tercih edilmektedir. Halveti tarikatı diğer tarikatlarla benzerlikler göstermekten ziyade, Halvetilik tüm tarikatlardan bir şeyler içinde barındıran bir tarikat olduğundan dolayı, diğer tüm tarikatlardan bir şeyleri Halvetilikte bulmak mümkündür. Halvetilikte bir toplantıda icra edilecek eserler daha önceden anane tarafından belirlenmekte ve icra öncesi prova alınarak toplantı sırasında icra edilmektedir. İcra esnasında ney, rebab, tanbur, bendir ve kudüm gibi çalgılar okuyanlara eşlik etmektedirler. İcra sırasında kadın ve erkek bir arada oturmaktadır. İcra sırasında icrayı yapacak olan ekip herkes tarafından görülebilecek bir yerde oturmaktadır.

İkinci alt problem olan müziğin insan yaşamında yeri var mıdır, sorusuna ait bulgular sonucunda elde edilen verilere göre; ankete katılan bireylerin büyük çoğunluğu, müziğin, bireylerin mutlu olmasında, toplumlar arasındaki ilişkilerde, paylaşma, barış, işbirliği gibi davranışların kazandırılmasında, toplumlar ve bireyler arasındaki kültürel ve sosyal etkileşimlerde etkili olmasında müziğin büyük önem taşıdığı görüşüne katılmaktadırlar. Diğer yandan müziğin, insanların geçimlerini sağlamalarında ekonomik olarak katkı sağladığı ve çocuklar başta olmak üzere her yaştaki birey için bir eğitim aracı olduğu düşüncesi yapılan araştırmalar sonucunda tespit edilmiştir.

Üçüncü alt problem olan, müzik ile ilgili inançlara katılmakta mısınız, sorusuna ait bulgular sonucunda, ankete katılan bireylerin yarısına yakını, müziğin insanların ahlaki ve sosyal yönlerini olumlu yönde etkilediğini, müziğin insanların kişiliklerini etkilediğini ve müziğin insanları dini yönden etkilediği düşüncesine katıldıkları tespit edilmiştir.

Dördüncü alt problem olan, Müziğin Halveti-Şabani inancındaki önemli rolleri olduğuna katılıyor musunuz sorusuna ait bulgular sonucunda, ankete katılan bireylerin yarısından fazlası, müziğin eğlence, dinlence, ibadet, eğitim, kültür vb. pek çok açıdan önemli roller üstlendiğine, insanlara huzur ve sükûnet verici bir yapısı olduğuna, ruhsal olarak bireylerde tedavi edici bir rol üstlendiğine, ibadet sırasında dinlendiğinde ibadete derinlik kattığına, insan ruhunu dini inançları açısından pek çok farklı biçimde etkileme gücüne sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca müziğin, bireylerin boş zamanlarını değerlendirme işleviyle insanları kötü şeylerden alıkoyan, birbirlerine ve topluma karşı saygı ve sevgi kavramlarının yerleşmesine hizmet eden bir unsur olduğuna, insanların kültürel gelişimlerine katkıda bulunarak, başka kültürlerle açık ve meraklı olmalarını sağladığına, Halvetiliğe ait kültürel unsurların gelecek kuşaklara taşınmasında önemli roller üstlendiğine ve müziğin topluluğun bireyleri arasındaki bağları güçlendirmede etkin bir araç olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Beşinci alt problem olan, Halveti bireylerin müziğe karşı tutumları nelerdir sorusuna ait bulgular sonucunda, ankete katılan bireylerin büyük çoğunluğu, müzikle ilgili etkinliklere izleyici/dinleyici olarak katılmaktan hoşlandıklarını, müzikle ilgili konularda ailelerini destekledikleri, müzikle ilgili etkinliklerde görev almaktan çekinmedikleri ve müzikle uğraşan insanlara saygıyla baktıkları ve onları destekledikleri belirlenmiştir. Ankete katılan bireylerden çok az bir kısmı hayatlarında müziğe yer vermemekte ve müzik ile ilgili etkinliklere katılmamaktadırlar.

Altıncı alt problem olan, Halveti-Şabani inancında bireyin müzikle ilgili davranışları olumludur sorusuna ait bulgular sonucunda, ankete katılan bireylerin yarısından fazlası müzikle ilgili etkinliklere dinleyici/izleyici olarak katılmaktan mutlu olduklarını, müzikle ilgili etkinliklerde görev almak istediklerini, müzik ile uğraşanlarla birlikte çalışmaktan ve onlarla sohbet etmekten hoşlandıklarını, bir çalgı aleti çalmak isteyenleri teşvik ettiklerini, katıldıkları etkinliklerde okunan ilahilere eşlik etmekten hoşlandıklarını ve ankete katılan bireylerin yarısına yakını da katıldıkları dini etkinliklere icracı olarak katıldıklarını belirtmişlerdir. Ankete katılan bireylerin profesyonel müzisyen olmamalarına rağmen büyük bir kısmının bir çalgı aleti çalmayı bildiği ya da öğrenmeye çalıştığı belirlenmiştir.

Yedinci alt problem olan, Halveti-Şabani bireyin müzik türlerine ve kültürlerine ilişkin tutumları olumludur, sorusuna ait bulgular sonucunda, ankete katılan bireylerin yarısına yakını günlük yaşantısında Klâsik Türk Müziği dinlemekten hoşlandığını bununla birlikte tek türe bağlı kalmayıp güzel olduğunu düşündüğü her tür müziği dinlemekten hoşlandığı belirlenmiştir. Ayrıca ankete katılan bireylerin günlük yaşamlarında dini müzik ve Türk Halk Müziği dinlemekten de hoşlandıkları belirlenmiştir.

Sekizinci alt problem olan, müziğin Halveti-Şabani inancındaki yerine yönelik değerlendirmeler olumludur, sorusuna ait bulgular sonucunda, ankete katılan bireylerin neredeyse tamamına yakını, Halvetiliğin önde gelen isimlerinin müziği desteklediğini ve müziğe değer verdiklerini, Halveti bireyler tarafından düzenlenen etkinliklerin Halveti bireylerin müziğe ilgi duymalarını sağladığını, düzenlenen etkinliklerde sadece dini müziklere yer verilmediği başka müzik türlerine de yer verildiği düşüncesini savundukları görülmüştür. Halvetilikte kadın ve erkeklerin aynı ortamda müzik etkinliklerine katılmasının herhangi bir önyargı oluşturmadığı ve müzikle ilgili etkinliklerin Halvetiler arasındaki hoşgörü ve saygıyı artırdığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

ÖNERİLER

- Sosyoloji, sosyal psikoloji, müzik eğitimi ilişkisine yönelik daha fazla çalışma yapılmalı.
- Din ve müzik alanında, mikro çalışmalara yönelinilmeli.
- Halvetilikte müziksel icra ve pratiklerine yönelik yazılı, görsel ve işitsel çalışmalar yapılarak belgelenmelidir.
- Halvetilik başta olmak üzere, tasavvufi türde müzikler, yazılı, görsel ve işitsel belgeler, konser, sempozyum vb. bilimsel ve sanatsal etkinliklerde sergilenmelidir.
- Halvetilik başta olmak üzere, müziği yaşantılarında önemli bir unsur olarak gören topluluklarla mesleki müzik eğitimi veren kurumlar işbirliği içerisinde olmalıdırlar.
- Halvetilik başta olmak üzere, müziğe yaşantılarında yer veren tasavvufi yönelimlerin, somut olan ya da olmayan kültürel mirasları multidisipliner bir bilim anlayışıyla çalışılmalıdır.

KAYNAKÇA

- ABDULKADİROĞLU, A. (1991), *Halvetilik'in Şabaniyye Kolu Şeyh Şaban-ı Veli ve Külliyesi*, Kastamonu Şeyh Şaban-ı Veli Derneği, Ankara
- ABELES, H.F ve HOFFER, C.F. ve KLOTMAN, R.H. (1994), *Social Psychological Foundations Of Music Education*, Schimer Book, New York, ABD.
- ACAR, C. (2007), *Cahiliye'de Ve Risalet Döneminde "Savaş" Olgusu*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (DR), Ankara
- ACAR, G. (2009), *Tarikatlarda Kadının Konumuna sosyolojik Bir Bakış (Mevlevilik ve Bektaşilik Açısından Bir Değerlendirme)*, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (YL), Sivas
- ACAR, H. (2006), *İlkokul Çocuklarının İnanç Gelişimi: Psiko-Teolojik Bir Yaklaşım*, Cumhuriyet üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (YL), Sivas
- AK, A. (2009), *Türk Din Musikisi Cami ve Tekke Musikisi*, Akçağ Yayınları, Ankara
- AKOĞLU, M. (1995), *Cahiliye Dönemi Arap Kültürünün Mezheplerin Doğuşuna Etkisi*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (YL), Kayseri
- AKDOĞAN, B. (2002), *Din Görevlilerine Musiki Eğitimi Verilmesi Hakkında Örnek Bir Metot*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Cilt XL/IL (2002) Sayı 2, s.315-353, Ankara
- AKSUN, Z. (1997), *Siyasi ve Sosyal Açından Mezhepler, Tarikatlar*, Marifet Yayınları, İstanbul
- AKTAŞ, H. (2006), *Osmanlı'da Mübarek Gün Ve Gecelerde Dinî Mûsiki*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (YL), İstanbul
- AKTAŞ, MAVİLİ, A. (1997), *Grup Süreci ve Grup Dinamikleri*, Sistem Yayıncılık, İstanbul
- ARKONAÇ, S. A. (1989), *İstanbul Şehirli ve İstanbul Gecekondu Gruplarının Gruplararası Davranış Ortamında Kendilerine ve Birbirlerine Dair Sosyal Algıları ve Bu Grupların Sosyal Değişime Eğilimleri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (DR), İstanbul
- ATİK, T. (2007), *Rifailik Tarikatı Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (YL), İstanbul

- BAKIRCI, H. (2005), *Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Fizik, Kimya Ve Biyoloji Branşlarına Karşı Tutumlarının İncelenmesi*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü (YL), Van
- BİLGİÇ, M. (2007), *Buhârî'nin El-Câmiu's-Sahîh'indeki Ezanla İlgili Rivayetlerin Hadis Tekniği Ve Yorumu Açısından Değerlendirilmesi*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (YL), İstanbul
- BİLGİN, N. (1995), *Sosyal Psikolojiye Giriş*, İzmir Kitaplığı Yayınları, İzmir
- BİNDAK, R. (2004), *Geometri tutum Ölçeği Güvenirlilik Geçerlik Çalışması ve Bir Uygulama*, Dicle Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü (DR), Diyarbakır
- BÜYÜKBAŞ, M. (2002), *Nurettin Topçu'da Dini Yaşayışın Psikolojisi*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Isparta
- CEBECİ, S. (2010). *Bilimsel Araştırma ve Yazma Teknikleri*, Alfa Yayıncılık, İstanbul
- CEBECİOĞLU, E. (2009), *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Ağaç Yayınları, İstanbul
- ÇELİK, Ö., ÖZTÜRK, M., KAYA, M. (2004), *Üsve-i Hasene*. Erkam Yay. İstanbul
- DEMİR, A. (2010), *İslam Tasavvuf Kültüründe Mûsiki Âdâbı*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 51:2(2010), ss. 367-388, Ankara
- DEMİRDAŞ, Y. (2009), *Türk Din Musikisi Formları*, Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 14:1 (2009), SS.213–227, Elazığ
- DÖNMEZER S.(1988), *Toplumbilim*, Beta Yayınları, İstanbul.
- EGE, H. (1971), *Dört Mezhebin Fıkıh Kitabı*, Ajans Türk Matbaacılık, Ankara
- EKİZ, D. (2003), *Eğitimde Araştırma Yöntem ve Metotlarına Giriş*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- ERAYDIN S. (2004), *Tasavvuf ve Tarikatlar*, Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Yayınları, 7. Baskı, İstanbul,
- ERAYDIN, S. (2011). *Tasavvuf ve Tarikatlar*, M. Ü. İlahiyat Vakfı Yayınları, İstanbul
- ERGUN, S.N. (1942), *Türk Musikisi Ansiklopedisi*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul

- ERKILINÇ, C. (2011), *Bilimsel Araştırmalarda Evren Ve Örneklem*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Edirne
- FREEDMAN, J.L. , SEARS, D.O., CARLSMİTH, J.M. (2003), *Sosyal Psikoloji*, (Çev: Ali Dönmez), İmge Kitapevi, Ankara
- GÖKÇE, B. (2004). *Toplumsal Bilimlerde Araştırma*, Savaş Yayınları. Ankara
- GÖLPINARLI, A. (1997), *Türkiye’de Mezhepler ve Tarikatlar*, İnkılâp Yayınları, İstanbul
- GÜNDÜZ, İ. (2008), *Tasavvufî Bir Terim Olarak Râbita*, Tasavvuf | İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi Sayı 19 Sayfa 23-53
- GÜNEY, A. (1997), *Halvetilerde Musiki*, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (YL), İstanbul
- GÜNGÖR E. (1996) *İslam Tasavvufunun Meseleleri*, Ötüken Yayınları, İstanbul
- HOGG, M. (1997), *Sosyal Psikolojik Açından Grupta Bütünleşme*, Sistem Yayıncılık, İstanbul
- İNCEOĞLU, M. (2004), *Tutum, Algı, İletişim*, Kesit Tanıtım Ltd. Şti, Ankara
- İSLAMOĞLU, A.H. (2003), *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Beta Yayım, İstanbul
- JAHODA, G. (2011), *Sosyal Psikoloji Tarihi*, (Çev: Şeyda Başlı), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul
- KAĞITÇIBAŞI, C. (1999). *İnsan ve İnsanlar*, Evrim Yayınları, İstanbul
- KAHVECİ, İ. (1995), *Kur’an’da Zikir Kavramı ve Boyutları*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (YL), İstanbul
- KAPLAN, A. (2005), *Kültürel Müzikoloji*, Bağlam Yayıncılık, İstanbul
- KAPLAN, Z. (1991), *Dini Musiki Dersleri*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul
- KAPTAN, S. (1989). *Bilimsel Araştırma Gözlem ve Teknikleri*. Tek ışık Aş.,Ankara.
- KARA, M. (2002), *Günümüzde Tasavvuf Hareketleri*, Dergâh Yayınları, İstanbul
- KARA, S. (2002), *Anadolu Selçuklularında Din ve Din Kurumları*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (DR), Erzurum
- KARA, M. (2010), *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*, Dergâh Yayınları, İstanbul

- KARAATLI, P. (2006), *Modernleşen Bir Gelenek: Cerrahilik. İstanbul'da Etkinlik Gösteren Bir Halveti-Cerrahi Çevresinin Etnolojik İncelenmesi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (YL), Ankara
- KARACA, H. (2006), *Tasavvufta Sefer Kavramı*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (YL), İzmir
- KARASAR, N. (1999), *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Nobel Yayınları, Ankara
- KARASAR, N. (2009), *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Nobel Yayınları, Ankara
- KASIMOĞLU, B. *Meşru, Bid'at Tevessül Çeşitleri ve Hükümleri*, Guraba Yayınları, İstanbul
- KAYA, H. (2007), *Dini Guruplar İçinde Tarikata Üye Olan Kadınların Sosyo-Ekonomik ve Toplumsal Yönleri*, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (YL), Sivas
- KESKİN, Y. Z. (2011), *Geçmişten Günümüze Şanlıurfa'da Dinî Hayat*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara
- KILIÇ, E. (2011), *Anadolu'nun Ruhu, Tasavvuf, Felsefe, Siyaset Konuşmaları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul
- KIREL, Ç., KAYAOĞLU, A. ve GÖKDAĞ, R. (2004), *Sosyal Psikoloji*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir
- KIZILÇELİK S. ERJEM, Y. (1992) *Açıklamalı Sosyoloji, Terimleri Sözlüğü*, Günay Ofset, Konya
- KONEVİ, Ş. (2004), *Muhammed. Hanefî Ve Şafi Mezhebine Göre Asrımız Meselelerine Fetvalar*, Reyhani Yayınları, İstanbul
- KOYUNCU, B. (2011), *İslam'da Musiki*, Farabi e- dergi, Yıl: 1, Sayı: 1 / Aralık
- KRECH, D. ve CRUTCHFILD, R. (2007), *Sosyal Psikoloji Teori ve Problemler* (Çev: Erol Güngör), Ötüken Neşriyatı, İstanbul
- KURTKAN, A. (1977), *Sosyolojik Açından Tasavvuf ve Laiklik*, Kutsun Yayınevi, İstanbul
- LAMELİF DERGİSİ, (2010), *Tarikatların ortaya çıkışı nasıl olmuştur*, sayı 29, Konya
- MAHMUD, S. F. (1962), *İslam Tarihi*, (Çev. A. Kevenoğlu ve Ayhan Sümer), Varlık Yayınları, İstanbul

- MAÏSSONNEUVE, J. (2004), *Sosyal Psikoloji*, (Çev: Evin Aktar), Dost Kitapevi Yayınları, Ankara
- MUTLU, İ. (2000), *Tarikatlar Nasıl Ortaya Çıktı*, Mutlu Yayıncılık, İstanbul
- OSMANOĞLU, C. (2007), *Basamak Teorileri Açısından Dini Gelişim, İnanç Gelişimi ve Eğitimi*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (YL), İstanbul
- ÖZALP, M. N. (2000), *Türk Müsiki Tarihi*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul
- ÖZKAN, İ. H. (2006), *Türk Musikisi Nazariyatı ve Usulleri*, Ötüken Yayınları, İstanbul
- ÖZKAN, İ. H. (2010), *Türk Musikisi Nazariyatı ve Usulleri*, Ötüken Yayınları, Ankara
- ÖKE, M. K. (2012), *Aşk'la Dans*, İlgü Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul
- ÖZTUNA, Y. (1969), *Türk Müziği Ansiklopedisi Cilt I*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul
- ÖZTUNA, Y. (1974), *Türk Müziği Ansiklopedisi Cilt II*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul
- POLAT, M. (1999), *Ebu İshak İbrahim b. Hilâl es-Sabî'nin (ö.384/994) Hayatı ve Şiirleri*, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (DR), Şanlıurfa
- SABUNCUOĞLU, Z., TÜZ, M. (2001), *Örgütsel Psikoloji*, Ezgi Kitapevi, Bursa
- SAY, A. (2005), *Müzik Ansiklopedisi (Cilt 3)*, Müzik Ansiklopedisi Yayınları, Ankara
- SAY, A. (2005), *Müzik Sözlüğü (2. Baskı)*, Müzik Ansiklopedisi Yayınları, Ankara
- SERİN, R. (1984), *İslam Tasavvufunda Halvetilik ve Halvetiler*, Petek Yayınları, İstanbul
- SIR, A.N. (2001), *Batmayan Güneş Devam Eden Gölgeler "Hoca Hafız Mehmet DUMLU"* Alper Yayınları, İstanbul
- ŞERİF, M. ŞERİF, C. (1996), *Sosyal Psikolojiye Giriş I-II*, Sosyal Yayınlar, İstanbul
- ŞAH, İ. (2007), *Sufinin Yolu*, Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık, İstanbul
- TANRIKORUR, C. (2003), *Osmanlı Dönemi Türk Musikisi*, Dergâh Yayınları, İstanbul

- TATLILIOĞLU, D. (1995), *Dini Cemaatlerin Yapısal-Fonksiyonel Analizi, Kayseri ve Ankara İlleri Rifai Cemaati Örneği*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Bilimleri Anabilim Dalı (DR), Kayseri
- TATLILIOĞLU, D. (2008), *Dinî Cemaatlerin Ve Tarikatların Fonksiyonel Analizi*, Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi Sayı III, Samsun
- TALU, R. H. (2002), *Aşk İle “Hafız Kâni Karaca”* Pan Yayıncılık, İstanbul
- TURA, Y. (1983), *Dini Türk Musikisi*, İstanbul
- TURAN, O. (1980), *Selçuklular ve İslamiyet*, Nakışlar Yayınevi, İstanbul
- TÜRER, O. (2011), *Osmanlılarda Tasavvufî Hayat –Halvetîlik Örneği-* , İnsan Yayınları, İstanbul
- TÜRKER, KARAKAŞ, N. (2007), *Belirtisiz İstatistikten Yararlanılarak Matematik Eğitimi Derslerine Yönelik Tutumun Belirlenmesi*, Hacettepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü (YL), Ankara
- UYGUN, N. (1995), *Sosyal Psikolojiye Giriş*, İzmir Kitaplığı Yayınları, İzmir
- ÜNLÜ, S. (2004), *Sosyal Psikoloji*, Eskişehir, AÜ Yayınları
- ÜNVER, C. (2011), *Türk Tasavvuf (Tekke) Müsikîsi’nde İcra Edilen Türlerle Örnek Eserler Ve Bu Eserlerin Müsikî Açısından İncelenmesi*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (YL), Isparta
- YAVAŞÇA, A. (2002), *Türk Musikisinde Kompozisyon ve Beste Biçimleri*, Türk Kültürüne Hizmet Vakfı Yayınları, İstanbul
- YEŞİLYAPRAK, B. (2010), *Eğitim Psikolojisi, Gelişim-Öğrenme-Öğretim*, Pegem Akademi Yayınları, Ankara
- YILMAZ, K. (2010), *Ana Hatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*, Ensar Neşriyat, İstanbul

Halveti.net, “Halveti Silsilesi” Kütahya, <http://www.halveti.net/Tasavvuf.asp?cid=6&sid=25>, 10.03.2012

Salâvatı Şerifler Ve Salatü Selam, “Salatü Selam”(<http://www.bilelim.tr.gg/Salat.ue.-Selam-ve-Salavat>Bitleri. htm, 11.12.2011

Türk Müziği Nazariyatı Dini Musiki Formları,

http://www.musikidemeti.net/tsm/index.php?option=com_content&view=article&id=933:tevh-lah-&catid=94:dini-musiki-formlar-&Itemid=81, 08.08.2012

Wikipedia.org, Türk İslam Tarihi, [http://tr.wikipedia.org/wiki/B0slam tarihi Cahiliye.Bonemi](http://tr.wikipedia.org/wiki/B0slam_tarihi_Cahiliye.Bonemi), 15.09.2012

Wikipedia.org, Osman Bin Affan, [http://tr.wikipedia.org/wiki/Osman bin Affan](http://tr.wikipedia.org/wiki/Osman_bin_Affan), 15.09.2012

Wikipedia. Org, Ali Bin Ebu Talip, [http://tr.wikipedia.org/wiki/Ali bin Ebu Talib](http://tr.wikipedia.org/wiki/Ali_bin_Ebu_Talib), 15.09.2012

EK-1. Bireylere uygulanan anket formu.

YÖNERGE

Halvetilikte müziğe karşı inanç ve tutumların incelendiği sanatta yeterlik tezi kapsamında hazırlanan anketteki sorulara vereceğiniz cevaplar, müziğin çeşitli yönlerinin Halvetilik açısından ele alınması nedeniyle büyük bir önem taşımaktadır. Halvetilikte müziğe karşı inanç ve tutumlar yedi bölümde ele alınmıştır ve katıldığınız ifadeler için (3), kısmen katıldığınız ifadeler için (2), katılmadığınız ifadeler için (1) numaralı kutucuğu (X) ile işaretleyebilirsiniz. Katılımınız ve katkılarınız için teşekkür ederiz.

Arş.Grv.Çağhan ADAR

cadar@aku.edu.tr

(3) Katılıyorum

(2) Kısmen Katılıyorum

(1) Katılmıyorum

1. Müziğin İnsan Yaşamındaki Roller	3	2	1
1. Müzik; bireyin mutlu olmasında, kendisi ve çevresi ile barışık olmasında, sağlıklı ve huzurlu olmasında, toplumlar arasındaki ilişkilerde, paylaşma, barış, işbirliği gibi davranışların kazandırılmasında etkilidir.			
2. Müzik; kültürün aktarımında, kültürler arası etkileşimde önemlidir.			
3. Müzik; ekonomik olarak bireylere ve toplumlara katkıda bulunur, geçimlerinin sağlanmasında etken bir araçtır.			
4. Müzik; çocuklar başta olmak üzere her yaştaki birey için eğitim aracı olarak kullanılabilir.			
2. Müzikle ilgili inançlar			
5. Müzik, insanların fiziksel, ahlaki ve sosyal yönlerini etkiler.			
6. Müzik, insanların kişiliklerini etkiler.			
7. Müzik, insanların dini yönlerini etkiler.			
3. Müziğin Halveti-Şabani İncasında Roller			
8. Müziğin eğlence, dinlence, ibadet, eğitim, kültür vb. pek çok açıdan önemli roller üstlenir.			
9. Müziğin insanlara huzur ve sükûnet verici bir rol üstlenmiştir.			
10. Müzik, tedavi edici bir role sahiptir.			
11. Müzik, ibadetlere derinlik katar.			
12. Müzik, insan ruhunu dini inançları açısından pek çok farklı biçimde etkileme gücüne sahiptir.			
13. Müzik, boş zamanları değerlendirme işleviyle insanları kötü şeylerden alıkoyan, saygı ve sevgi kavramlarının yerleşmesine hizmet eden bir unsurdur.			
14. Müzik, insanların kültürel gelişimlerine katkıda bulunarak, başka kültürlerle açık ve meraklı olmalarını sağlar.			
15. Müzik, Halvetiliğe ait kültürel unsurların gelecek kuşaklara taşınması rolünü üstlenmiştir.			
16. Müzik, topluluğun birbirleriyle olan bağlarını güçlendirir.			
4. Müzikle ilgili tutumlar			
17. Halveti tarikat mensupları müzikle ilgili etkinliklere izleyici/dinleyici olarak katılma konusunda olumlu bir tutum sergilerler.			

18. Halveti tarikat mensupları ailelerinin müzikle ilgili konularla ilgilenmeleri karşısında olumlu tepkilerde bulunurlar.			
19. Halveti tarikat mensupları müzikle ilgili etkinliklerde görev alma konusunda isteklidirler.			
20. Halveti tarikat mensupları müzik sanatıyla ilgilenenlere saygı duyarlar.			
21. Halveti tarikat mensupları müzikle ilgili konularda amatör ve profesyonel sanatçıları desteklerler.			
22. Halveti tarikat mensuplarının müzikle ilgili inanç ve tutumları benim tutumlarımı etkiler.			
5. Müzikle ilgili davranışlar			
23. Müzikle ilgili etkinliklere izleyici/dinleyici olarak katılırım.			
24. Halvetilerin katıldığı dini etkinliklerde müzikle ilgili konularda görev alırım.			
25. Müzikle ilgili etkinliklerde görev alanlarla birlikte olmayı ve sohbet etmeyi severim.			
26. Bir çalgı aleti çalmayı biliyorum.			
27. Bir çalgı aleti çalmak isteyenleri teşvik ederim.			
28. Halvetilerin katıldığı dini etkinliklerde okunan ilahilere katılırım.			
29. Halvetilerin katıldığı dini etkinliklerde icracı olarak katılırım.			
6. Müzik türlerine ve kültürüne ilişkin tutumlar			
30. Günlük yaşantımda klasik Türk müziği dinlerim.			
31. Günlük yaşantımda güzel olduğunu düşündüğüm farklı türlerden müzikleri dinlerim. Tek bir türe bağlı kalmam.			
32. Günlük yaşantımda dini içerikli müzikleri dinlerim.			
33. Günlük yaşamımda Türk halk müziği dinlerim.			
7. Müziğin Halveti-Şabani inancındaki yerine yönelik değerlendirmeler			
34. Halvetiliğin önde gelenleri müziği destekler ve değer verirler.			
35. Halvetilikte müziğe değer verilmesini doğru buluyorum.			
36. Halvetilikteki müzikle ilgili etkinlikler müziğe ilgi duymamı sağladı.			
37. Halvetilikteki müzikle ilgili etkinliklerde sadece <i>dini</i> müzik örneklerine yer verilir.			
38. Halvetilikteki müzikle ilgili etkinliklerde dini müziğin yanı sıra kendi kültürümüze ait güzel örnekler de yer verilir.			
39. Halvetilikte, kadın ve erkeklerin aynı ortamda müzik etkinliklerine katılması önyargı oluşturmaz ve yadırganmaz.			
40. Halvetilikte, müzikle ilgili etkinlikler Halvetiler arasındaki hoşgörü ve saygının artmasını sağlar.			

EK-2. Bireylere Uygulanan Görüşme Formu

Görüşme Formu

Adetlerle ilgili

Adetlerde tercih edilen sözler nelerdir?

Halvetilikte ki müzik geleneğinin diğer Tariklerle benzerlikleri ve farkları nelerdir?

Müziksel icralar öncesinde hazırlık yapılmakta mıdır?

İhvanda ki müzisyenlerin giyim kuşam kuralları var mıdır?

Müziğe Yönelik

Ritüel sırasında kullanılan müzik çalgıları nelerdir?

Kadın ve erkek icracıların oturma düzenleri /rolleri nelerdir?

İcra yapılan alanda dinleyici ve icra topluluğunun yerleşimi nasıldır?

İcra repertuarını kim belirlemektedir?

Repertuar sıralaması nasıl yapılmaktadır? (sözlü-sözsüz)

İcra süresi nasıl belirlenmektedir, ortalama ne kadar sürmektedir?

Halveti Şabani koluna ait notaya alınmış ilahilerden birkaçını yazar mısınız?

EK-3. Güftesi ve bestesi Halvetilere ait olan eser örnekleri

Hicaz şarkı
Usulü : Türk aksağı

Hicranla geçen günleri hasretle anarken Zeki Arif Ataerğın

Hic ran la ge çen gün
le ri has ret le a nar
ken SAZ Pür Dün ler ya zi şı sev ğer
da wı i le en gin neş
le re dal dım S A Z Pür ler ya
e sin al dım Dün ya
gi bi sev da i le en gin
ya de ğer wı la ti nin neş
le re dal dım S A Z
e sin al dım
Ma na lı ye şil göz le ri nıl
ya mi sa rar ken SAZ

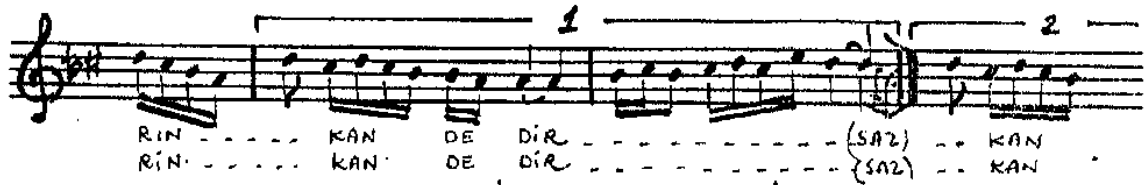
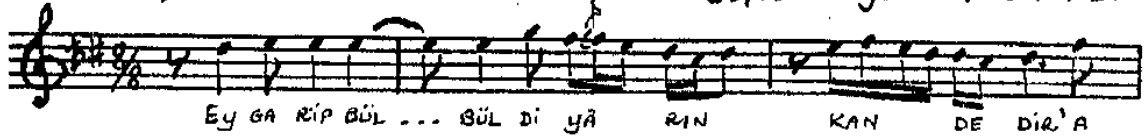
Hicranla geçen günleri hasretle anarken
Pür lerzişi sevda ile enginlere daldım
Manalı yeşil gözleri hülyamı sararken
Dünyaya değer vuslatının neşesini aldım.

Bilal Saras

Usûl: Düyek

HICAZ İLÂHÎ

Beste: Derviş Ali Şirügoni: Dede
Güfte: Niyazi-i Mısıri Hz.

1) EY GARİP BÜLRÜL DİYÂRİN KANDEDİR
BİR HABER VER GÜLİZÂRİN KANDEDİR
SEN BU İLDE KİMSEYE YÂR OLMADIN
VAR SENİN ELBETTE YÂRİN, KANDEDİR

2) ARTTI GÜNDEN GÜNE FERİYÂDIN SENİN
ÂH Ü EFGÂN OLDU MÜ'TÂDIN SENİN
AŞK İŞİNDE KİMDİR ÜSTÂDIN SENİN
BU SENİN SABR Ü KARÂRİN KANDEDİR

3) GÖRTE UÇARKEN YERE İNDİRDİLER
GÂR ANÂSİR BENDLERİNE URDULAR
NÛR-İKEN ADIN NİYÂZİ KOYDULAR
ŞOL EZELKİ İTİBÂRİN KANDEDİR

HÜSEYİNİ İLAHİ
Hakkı Seven Aşkların

Usulü : Sofyan

Güfte : Niyazi Mısri
Beste :

Hak ki se ven a gık la rın Eğ len ce si tev hid o lur
Hal kan a ra sin dan a kar T ev hid g ör me ye can a tar
Dün ya vü uk ba per de sin Ar di na a tan cüm le sin

Eğ len ce si tev hid o lur Ağk o du na ya nık o lur
T ev hid g ör me ye can a tar Bül bül gi bi da im ö ter
Ar di na a tar cüm le sin Kor ma sı va eğ len ce sin

Eğ len ce si tev hid o lur Eğ len ce si tev hid o lur
Dur maz i sim sü rer di li So rar mü dam dağ ru yo lu
Mâl ü me na lın terk e der Ehl ü i yâ lın terk e der
Mıs ri ye u yan kıl g i nin Gi der çü rü gü i ş i nin

So rar mü dam dağ ru yo lu Ger çek e re di yen be li
Ehl ü i yâ lın terk e der Hâl i le kâ lın terk e der
Gi der çü rü gü i ş i nin I çın de ki can ku ş u nun

Eğ len ce si tev hid o lur Eğ len ce si tev hid o lur

AMIR BAYAZIT 2008

Balat imamı Hafız Hasan Efendiden meşk eden
Raşid Efendiden yazılmış. H.S.Arel'e ait notalardan.
14.11.1990

YÜRÜK SEMÂİ

RAST NAKİŞ YÜRÜK SEMÂİ

SÜRE: 2, 40"

Biz âlûde-î sâgar-î bâdeyiz

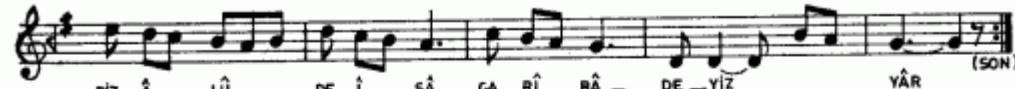
♩=132

BİZ Â LÜ DE İ SÂ GA RÎ BÂ DE YİZ YÂR
A NIN ÇÜN LE Bİ YÂ RE DİL DÂ DE YİZ
RA KİB İ LE HER DEM MÜ DÂ RÂ DA YİZ

YE LEL LEL LE LEL LEL LE LEL LEL LEL LE LE Lİ YÂR

BİZ Â LÜ DE İ SÂ GA RÎ BÂ DE YİZ YÂR (SON)
A NIN ÇÜN LE Bİ YÂ RE DİL DÂ DE YİZ
RA KİB İ LE HER DEM MÜ DÂ RÂ DA YİZ

A CEB DER Dİ MİZ VAR SO RAR SA Bİ Zİ YÂR

YE LEL LEL LE LEL LEL LE LEL LEL LEL LE LE Lİ YÂR

A CEB DER Dİ MİZ VAR SO RAR SA Bİ Zİ YÂR

BİZ ÂLÛDE-İ SÂGAR-İ BÂDEYİZ,
ANINÇÜN LEB-İ YÂRE DİL-DÂDEYİZ.
ACEB DERMİZ VAR SORARSA BİZİ,
RAKİB İLE HER DEM MÛDÂRÂDAYIZ.

VEZNİ: Faûlün faûlün faûlün faûl

Hüseynî Glâhi

Usûlü: Sofyan

Çün sana gönlüm müptelâ düştü

Beste: Hafız Post
Güfte: Niyazi Mısrî

Çün sa na gön lüm müp te lâ düş tü
Kim se ni bul du ken di yok ol du

Çün sa na gön lüm müp te lâ düş tü
Kim se ni bul du ken di yok ol du

der dü gam ba na e fen dim Hay me ded â şî nâ düş
Vas li na ey dost e fen dim Hay me ded can ba hâ düş

tü Al la hım Al lah
tü Al la hım Al lah

Züh tü tak va ya yâr i dim ev vel a man
Bu ni ya zı nın hiç vü cü dün de a man

aş kın la ben den e fen dim Hay me det hep cü da düş
zer re ko ma dın e fen dim Hay me det hep be ka düş

tü Al la hım al lah
tü Al la hım al lah

Çün sana gönlüm müptelâ düştü
Derdü gam bana efendim
Hay meded âşına düştü Allahım Allah
Zühtü takvaya yar idim evvel
Aşkınla ben efendim
Hay meded hep cüda düştü Allahım Allah

Kim seni buldu kendi yok oldu
Vaslına ey dost efendim
Hay meded can bahâ düştü Allahım Allah
Bu niyazının hiç vücûdünde
Zerre komadın efendim
Hay meded hep bekâ düştü Allahım Allah

Hicâz ilâhi

Usûlü: Düyek

Ey garip bülbül diyârın kandedir?

Beste: Dervîş Ali Şirigâni Dede
Güfte: Niyâzi Mısrî

Ey ga rip bül bül di yâ rın
kan de dir a man a man
Bir ha ber ver gü li zâ rın
kan de dir SAZ kan de dir
Sen bu il de kim se ye yâr ol ma dın a
man a man man a man

Ey garip bülbül diyârın kandedir
Bir haber ver gülizârın kandedir
Sen bu ilde kimseya yâr olmadın
Bir haber ver gülizârın kandedir

Gökte uçarken yere indiler
Çar-a nâsır bendlerine vurdular
Nür iken adın Niyâzi koydular
Şol ezel ki itibârın kandedir

Uşşak İlâhî

Aşkınla çâk olsa bu ten

Beste: Hacı Nafiz Bey
Güfte: Nizamoğlu Seyyid Seyfullah

Sofyan

Aş kın la ————— çâk — ol — sa — bu — ten —
E ğer be ————— ni — yan — dır — sa — lar —
Sey yid ni ————— zam — oğ — lu — i — le —

Ben — yi — ne ————— il — lâl — lah — di — rem —
Kü — lüm — gö ————— ğe — sa — vur — sa — lar —
Ced — diy — le ————— haş — ro — la — bi — le —

Yan sa — kül ————— ol — sa — bu — be — den — a — man — Al — lah —
Her a — za ————— mı — a — yır — ca — lar — a — man — Al — lah —
Mü min — mu ————— vah — hid — ler — i — le — a — man — Al — lah —

Ben — yi — ne ————— il — lâl — lah — di — rem —

Ah — yi — ne — ben ————— il — lâl — lah — di — rem —

Aşkınla çâk olsa bu ten, ben yine illallah derim
Yansa kül olsa bu beden, ben yine illallah derim

Eğer beni yandırsalar, kulum göğe savursalar
Her azamı ayırsalar aman Allah, ben yine illallah derim

Seyyid Nizamoğlu ile, ceddiyle haşrola bile
Mü'min muvahhidler ile, ben yine illallah derim

EK-4. Resimler

Ek 4.1. Mehmet Dumlu hoca ile bir musiki toplantısı

Ek 4.2. Zara konseri sonrası Mehmet Dumlu hoca plaket taktimi

Ek 4.3. Mehmet Dumlu hoca bir sohbet sırasında

Ek 4.4. Mehmet Dumlu hoca aile fertleri ile birlikte müzik mek ederken

Ek 4.5. Mehmet Dumlu hoca konser sonrası

Ek 4.6. Mehmet Dumlu hoca konser sonrası

Ek. 4.7. Mehmet Dumlu hoca sohbet ve mûsikî sırasında

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Çağhan ADAR

Anabilim Dalı: Müzik Anasanat Dalı

Kişisel Bilgiler

Doğum yeri ve yılı: Afyonkarahisar/1980

Eğitim

Yüksek Lisans: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Lisans: Afyon Kocatepe Üniversitesi Devlet Konservatuarı

Önlisans: Afyon Kocatepe Üniversitesi Meslek Yüksek Okulu İnşaat Programı

İş/İstihdam

Afyon Kocatepe Üniversitesi Devlet Konservatuarı

Yabancı Dil ve Puanı:

İngilizce, 62,5 ÜDS Mart 2009

57,5 KPDS Mayıs 2012